

72 ปี อาจารย์ป่วย.

DS

5706

25297

193

๗๒ ปี อาจารย์ป๋วย

จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการดำเนินงาน
จัดงานครบรอบ ๗๒ ปี
ศาสตราจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์
๙ มีนาคม ๒๕๓๑
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย

จัดพิมพ์โดย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จัดทำโดย : คณะอนุกรรมการดำเนินงาน ฝ่ายจัด
ทำหนังสือที่ระลึกงาน ๗๒ ปี
อาจารย์ป๋วย

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มีนาคม ๒๕๓๑

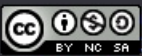
จำนวนพิมพ์ : ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ออกแบบปก : นายนิวัติ กองเพียร

รูปเล่ม : 'ตาแสน

๗๒
ป๋าย
อาจารย์ป๋าย

๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย

ในบรรดาผู้หลักผู้ใหญ่ของเมืองไทย ที่มีอายุอยู่ในรุ่น ๗๒ ปี และมีเกียรติประวัติในการทำงานเพื่อสังคมและประวัติส่วนตัวอันดั่งงามนั้น นับได้ว่าศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ หรือที่คนทั่วไปเรียกว่า “อาจารย์ป๋วย” นั้น เป็นบุคคลหนึ่งในจำนวนน้อยคนนักที่มีผลงานและการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของสังคมตลอดมา

อาจารย์ป๋วย เป็นครูสอนหนังสือ เป็นนักเศรษฐศาสตร์ เป็นนักพัฒนา เป็นนักการศึกษา เป็นนักมนุษยธรรม และเป็นบุคคลสำคัญทั้งในวงการภายในและวงการระหว่างประเทศ ที่ถูกกล่าวขวัญถึงอยู่เป็นประจำในฐานะที่เป็นคนที่กล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่ป็นสังขธรรม และเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ดังประจักษ์พยานตลอดชีวิตอันยาวนานของท่าน ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของเสรีไทยผู้กู้ชาติอย่างนายเข้ม เย็นยิ่ง เมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ บทบาทของผู้ว่าราชการนครแห่งประเทศไทย (๒๕๐๒ - ๒๕๑๔) บทบาทของนักการศึกษาในตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ (๒๕๐๗ - ๒๕๑๕) และบทบาทของอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในสมัยมรสุมการเมือง (๒๕๑๘ - ๒๕๑๙)

ในการพูดและการกระทำของอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยไปสู่สังคมที่เป็นธรรมมากขึ้นนั้น ได้ยึดหลักของ “สันติประชาธรรม” มาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากข้อเสนอของท่านในนาม “นายเข้ม เย็นยิ่ง” ซึ่งเขียนจดหมายถึงจอมพล ถนอม กิตติขจร (พี่ ทำนู เกียรติก่อง) คัดค้านการรัฐประหาร ๒๕๑๔ ที่นำประเทศไปสู่ระบบคณาธิปไตยว่า “ให้ได้โปรดเร่งให้มีกติกาหมู่บ้านขึ้นเกิดโดยเร็วที่สุด... โปรดอำนวยให้ชาวบ้านไทยเจริญมีสิทธิเสรีภาพตามหลักประชาธรรมสามารถเลือกตั้งสมาชิกขึ้นโดยเร็ว”

หลักสันติประชาธรรม หรือ ประชาธรรมไทยโดยสันติวิธีของอาจารย์ป๋วย แสดงออกอย่างชัดเจน ในขณะที่สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่วิกฤตการณ์ของความขัดแย้งทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๙ โดยอาจารย์ป๋วยกล่าวว่า “ประชาธรรมเป็นคำที่มดต้องการใช้มากกว่าประชาธิปไตย เพราะในวงการเมืองนั้น คำว่า “ประชาธิปไตย” ใช้กันจนพ้อ เช่นในโรงเรียนไทยแม้จะอยู่ในระบบเผด็จการ เขาก็ยังสอนให้นักเรียนท่องว่า ประเทศไทยเป็นเสรีประชาธิปไตย อีกประการหนึ่ง การเป็นประชาธิปไตยนั้น ถ้าไม่อาศัยหลักธรรมะแล้ว ย่อมไม่สมบูรณ์และบกพร่องแน่ เพราะถึงแม้ว่าเราจะปก-

ครองกันด้วยเสียงข้างมาก ถ้าเสียงข้างมากโน้มเอียงไปเชิงพาลแล้ว ก็ถ้าจะเปิดโอกาสให้เสียงข้างน้อยสามารถถกเถียงเรียกร้องให้มีสิทธิและออกความเห็นได้ จึงจะเป็นธรรม”

ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙ อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ต้องเผชิญกับมรสุมการเมืองอย่างหนักหน่วง ทั้งจากฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาของการเมืองไทยที่ใหม่กระหน้า และทางเลือนแห่ง “สันติประชาธรรม” ถูกปิดกั้น วิกฤติการณ์ครั้งนั้นเป็นผลให้ท่านต้องเดินทางออกไปพำนักอยู่ในประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ในวันพุธที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๑ นี้ อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีอายุครบ ๗๒ ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่อาจารย์ป๋วยได้เคยร่วมทำงาน เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นต้น รวมทั้งศิษย์เก่าทั้งหลาย ตระหนักในคุณธรรมความดีของท่าน จึงได้จัดงานเฉลิมฉลองขึ้นเพื่อน้อมรำลึกถึงเกียรติคุณและคุณงามความดีที่ท่านทำคุณประโยชน์ให้แก่มหาวิทยาลัยและประเทศชาติ เป็นการเผยแพร่ผลงานด้านกว้างของท่านให้คนรุ่นใหม่ทั้งนักศึกษาและประชาชนทั่วไปได้รู้จัก โดยรูปแบบของการจัดงานจะยึดหลักการว่า “ให้คุณค่าของงานสะท้อนให้เห็นภาพพจน์ที่ดีงามของอาจารย์ป๋วย” เพื่อเป็นเครื่องรำลึกถึงคุณงามความดีของบุคคลที่กล้ายืนอยู่กับสัจจะ และเป็นการสืบทอดผลงานทางวิชาการตลอดจนความคิดของท่าน

ในการนี้ คณะกรรมการดำเนินการจัดงาน ๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย จึงได้จัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการและการบันเทิง ดังรายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ คณะกรรมการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือที่ระลึก “๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย” เล่มนี้จะมีค่าอยู่ในความทรงจำของผู้อ่านทุกท่านในแง่ของ “มนุษย์คนหนึ่งที่อยู่ทิศชีวิตและงานเพื่อสังคมไทย”

ท้ายที่สุดนี้ คณะกรรมการฯ ขอขอบคุณบุคคลต่าง ๆ ที่ได้ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการจัดงาน “๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย” รวมทั้งการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และในโอกาสนี้ขอให้พวกเราทุกคนได้ร่วมใจกันส่ง ความสุข ความรักและความปรารถนาดีไปยังอาจารย์ป๋วย เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันเกิดของท่านที่เวียนมาบรรจบครบ ๗๒ ปี ในวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๑ นี้.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กลอนอำนวยพร	๘
มอบความรัก ความหวัง และศรัทธาแด่อาจารย์ป๋วย 'รำลึกถึง อาจารย์ป๋วย'	๑๖ ๑๗
คำอวยพรเนื่องในวันคล้ายวันเกิดอาจารย์ป๋วย	๑๘
ประวัติศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์	๒๔
ชีวประวัติโดยย่อ	๒๗
เกียรติประวัติศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์	๒๙
ความรับผิดชอบทางจริยธรรม เป็นความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ	๓๓
คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน. ชีวิตและงานของป๋วย อึ๊งภากรณ์.	๔๔ ๔๖
ท่านอาจารย์ป๋วย จากสายตาของ 'ลูกเพื่อน' และ 'เพื่อนลูก'	๕๑
อาจารย์ป๋วย...นักกลอน	๕๔
คณะกรรมการดำเนินการจัดงานฯ	๕๗
คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดงานฯ.	๕๘
กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเนื่องในวาระครบรอบฯ	๖๕
รายชื่อหนังสือที่จัดพิมพ์เนื่องในวาระครบรอบฯ	๖๖
รายการสินค้าที่ระลึก	๗๐
กำหนดการจัดงาน ๗๒ ปี อาจารย์ป๋วย	๗๑
เพลงสันติประชาธรรม	๗๖

ประชาธิปไตย หรือ ยถากรรมธิปไตย

๑) มนุษย์รตนะรุ่งรุ่ง มหาวิทยาลัยหา เสริมประเทศวิเศษอา- เกียรติยศราชฎีอย่างร้าง	ปัญญา เสาะสร้าง ระชาติ ร่วมสร้างแผ่นดิน ฯ
๒) ปณิธานปราชญ์เป็รื่องซึ่ง อัจฉริยะสามารถทากจ ไทยแลนหมู่ยุคอุบาทว์ ข้าแก่ราชฎีเส้นหญ้า	เศรษฐศาสตร์ เก่งกล้า เหยียบย่ำ ต่ำหน้ายถากรรม ฯ
๓) ป่วยป่วยมนุษย์หมิ่นม้วย ตายตื่นอิสระเสรี ยถากรรมแห่งชีวิต หรืออย่าเหยียบทุกหน้า	ปุชณีย์ ชนนา หัวหล้า สิทธิถ้อย ถูกฤฯ จ่ายหนี้อธรรมใจน ฯ
๔) ไฟชีวิตพร่างแพรว ป่วยเป็รื่องปราชญ์นำวิถี บางคาบฟ่ายกาลิ แรงร่วมพลังขลังแก่	ปุชณีย์ ชนนา มนุษย์แท้ สฤลถ้อย กิติ เปลี่ยนแพ้ชนะนิรันดร์ ฯ
๕) เสียงร่มจากฟากฟ้า สละชีพศาสตร์และศิลป์ ผลวิเศษเปล่าถวิลยีน ราชฎีเพื่อทรรราชดิน	มาดิน หมดสิ้น เกียรติยศ ไดเลย ดิ่งกู่ขวัญสยาม ฯ
๖) ราชฎีดีเด่นหล้า ร่วมช่วยกู่ชาติยาม ชีวิตอย่างเพชรงาม สงบนิ่งสันโดษด้วย	ศรีสยาม หมิ่นม้วย น้ำหนึ่ง คำแท้มนุษย์ธรรม ฯ
๗) พุ่มเทศิพสละให้ เรียนอย่างอัจฉริยะชกาจ แล้วสอนศิษย์ฝากชาติ ไว้เพื่ออารยะหน้า	แต่ศาสตร์ สมฤฯ แกร่งกล้า อนาคต รุ่งฟ้าวิเศษสมัย ฯ

๖๖ แบบอย่างครูชื่อซึ่ง
วิเศษแก่นกฤษณ์น้ำ

ธรรมศาสตร์ต่อสู่ระยำ
ป่วยป่วยสุดขอบฟ้า

๖๗ น้ำใจป่วยเปี่ยมด้วย
ทุกสิ่งเมตตาंना

ธรรมศาสตร์ก่อวิเศษกรรม
เทอดท่านเรียนเพ่งรู้

๖๘ ไทยเสมอทาสท่วยกล้า
ข้อราษฎร์บังหลวงเหลว

ยถากรรมธิปไตยแหว
ป่วยตื่นพื้นใจหล้า

๖๙ ราษฎร์ปลุกราษฎร์รุ่งหล้า
ตื่นตอลิทธิอิสระ

สันติจักสู่มุคณะ
เพียรเพ่งปัญญากล้า

๗๐ ดั่งฝนฝากชื่นพื้น
สิทธิตื่นทุกชีวิ

ปัญญาเพ่งมิตติ
สถิตย์แก่นราษฎร์แก้วฟ้า

๗๑ ฆ่าอากาศอย่าให้
ชีวิตอยู่อย่างไร

ซากอิสระใหม่ใหม่
ราษฎร์เปล้าสูญสิ้นด้วย

๗๒ มวลดินทรายร่วมสร้าง
หรือโลกล้วนแก้วมณี

สันติสุข ค่าชีวิต
หรือข่มฆ่าบีบคั้น

๗๓ รวมเอกภาพแผ่นหล้า
จึงชื่อโลกอุดมการณ์

สมรรถภาพแห่งราษฎร์ผลาญ
พลังเปี่ยมปัญญากล้า

สันติธรรม

แจ่มจ้า

อำมหิต ผิดฤ

ช่างหล้าขอบใจน ๫

ยุติธรรม

ต่อสู้

เลอเลิศ

ร่วมสร้างทิพยสมัย ๫

สารเลว

ต่ำช้า

หายนะ รอดฤ

ค่าแก้วราษฎร์ขวัญ ๫

อารยะ

แห่งฟ้า

เจริญยิ่ง ยิ่งนา

แจ่มจ้าสยามขวัญ ๫

ปฐพี

แกร่งกล้า

วิจารณ์ค่า ควรเมือง

รุ่งรุ่งสยามขลัง ๫

หายใจ

ไม่ม้วย

ทาสเก่า ดังฤ

ป่วยร้ายอธรรมหรือ ๫

ปฐพี ผิดฤ

เท่านั้น

สิทธิตื่น หลับฤ

นั้นไซ้ยุติธรรม ๫

พิเศษพิศาล

คู่ฟ้า

อุปสรรค นานา

เมื่อน้ำทิพยสมัย ๫

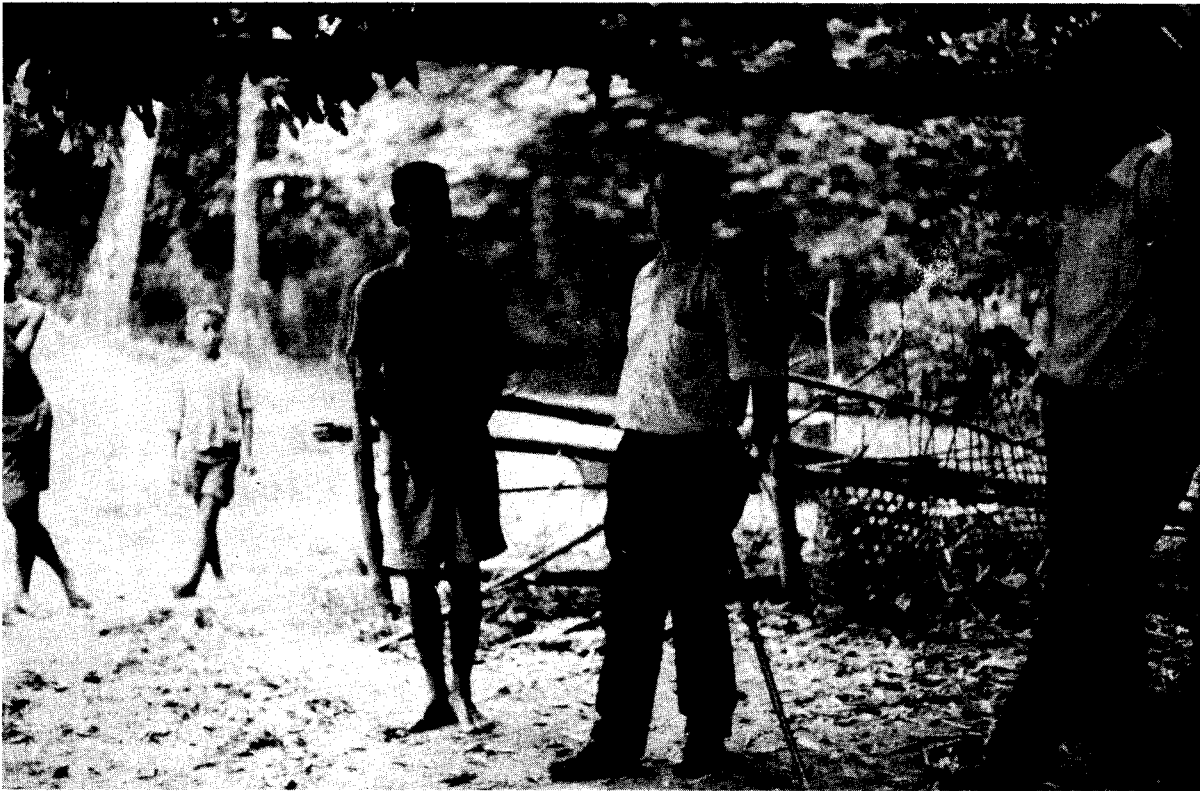
๑๖ มนุษย์ ดินน้ำ แผ่นฟ้า
ถูกส่วนเมตตาไทย
วิปริตผิดสวนไป
ซังค่าชีวิตไว้

๑๗ ป่วยบุญนีย์ช่วยชี
สรรพสิ่งร้าย อโหสิกรรม
โอมสยามผ่านพาลระยา
สร้างชั่วเลวร้ายดิน

ลมไฟ ก็ดี
อยู่ได้
ไหววินาศ ชาตินา
จ่ายหนี้มโนธรรม ฯ
สันติธรรม
ทิวสัน
อำมหิต ไปเอย
เปี่ยมด้วยเกษมศานต์ ๗๑

ประพันธ์เนื่องในวาระครบรอบ ๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย

๖ รอบธรรมศาสตราจารย์ ป่วย อึ้งภากรณ์

รวมใจจงรักสักการ	ธรรมศาสตราจารย์
ป่วย อึ้งภากรณ์ไกรศรี	
ทรอรบนันท์ชัตรศาสตร์	ครบเจ็ดสิบสองปี
ประโมทย์ประมวลมธุรพร	
พรจากเจ้าพระยาสาคร	มิ่งขวัญนิรันดร
ชโยดมรมสันติสุขสมัย	
พรจากแม่โดมดวงใจ	เหลืองแดงแกร่งไกล
กราบแนบแทบเท้าอาจารย์	
จารจรตพจน์เพียงผจงมัลย์	ผจงเจตนาสาน
สันติประชาธรรมสืบธรรม	
จตุรพิธพรไพเราะ	ยุงทองคลั่งคำ
คารวะอาจารย์นิรันดร์สมัย	

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
ประพันธ์เนื่องในวาระครบรอบ ๗๒ ปีอาจารย์ป่วย

อยากให้ครูมีความสุข

ปีหนึ่งคิดถึงคนดีทีหนึ่ง
ใจเอิบอาบซาบซึ่งถึงมรรคมผล
ของท่านผู้อุทิศชีวิตตน
เพื่อธรรมทุกแห่งหนบนแผ่นดิน
“อาจารย์ป๋วย” เป็นหนึ่งในแนวหน้า
ทอดสายตายาวไกลไม่รู้สิ้น
ทำทุกอย่างมิได้หวังจะเหลือกิน
ปลูกไทยผืนหน้าหา “ประชาธิปไตย”
ระลึกถึงคนดีแค่ปีหนึ่ง
ไหนเลยจะเข้าถึงดีเต็มด้า
ค่านิยม - สังคมยังชักนำ
เพียงปากพร่ำอวยยาเฟิงผืนกตัญญู
โลกนี้ที่กว้างเหลือกว้างใหญ่
บูชาใครไซ้ป้องปากก้องกู่
บูชาครูต้องสูงงานประชันครู
ครูก็จะรำลึกรู้ว่าเรารัก
ยิ่งระดับอุดมศึกษาต้องกล้าหาญ
อะไรเขย ดักดาน ต้องแดงผลึก
ไซ้กระโดดโลดเต้นรับแซนวัค
แล้วผลอทักว่าธรรมอาจอำไพ
มีผลกำลังกันทั้งนั้น
เร่งสร้างสรรค์เสมอครูดูแลใหม่
ชีวิตประเทศคือเดิมพันผืนเข้าไว้
สู้ไม่ได้เราก็หวังครูยังยิ้ม ! ฯ

ขรรค์ชัย บุนปาน

อาจารย์ป่วย ด้วยดวงใจ

อาจารย์ครับ....อาจารย์เชื้อไหมครับ
หากไม่นับ คุณพ่อคุณแม่ผม
อาจารย์คือ ผู้ที่ ผมนิยม
กราบเคารพ ชื่นชม เสมอมา

อาจารย์ครับ....อาจารย์รัฐสิริไช้ไหมครับ
อาจารย์กลับ มาเมืองไทย เมื่อเมษา
คนตื่นเต้น เมื่อได้เห็น หน้าตา
แม้ไม่ใช่ ลูกศิษย์ลูกหา ก็ดีใจ

อาจารย์ครับ....บอกตรงตรง เลยนะครับ
ถ้าเรานับ เวลา ย้อนหลังได้
อยากให้คุณ ที่นี่ ประเทศไทย
ได้ทบทวน ความจริงใจ ของอาจารย์

อาจารย์ครับ อยากให้อาจารย์ อยู่ที่นี่
อยู่กับน้อง กับพี่ กับลูกหลาน
กับลูกศิษย์ ลูกหา ของอาจารย์
ขอกราบกราน “อาจารย์ป่วย” ด้วยดวงใจ

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

๑๑ จัดดอกเหลืองทองอุไรใส่พานแต่ง

ชบาแดงผูกเป็นช่อขออน้อมให้
อาจารย์ป่วยหมดทุกข์สับสนใจ
แม้อยู่ไกลทุ่งรังสิตจิตคดนิ่ง
ตัวจะไกลใจรำลึกนึกถวิล
ฝากสายสินธุ์เจ้าพระยาถ้าไปถึง
นบคำขานเขียนภาษาให้ตราตรึง
ได้อ้ออิงแซ่ซ้องก้องเกียรติเออย ๙

ดอกเอ๋ยดอกจำปี ขออาจารย์อยู่ที่ สุขทวี นිරันดรเอ๋ย ๙

นวนิติ เศรษฐบุตร

มอบความรัก ความหวัง และศรัทธา แด่อาจารย์ป่วย

นับแต่ดิฉันได้รู้จักท่านอาจารย์ป่วย โดยเป็นลูกศิษย์คนหนึ่งของท่านในวิชา “การคลัง” ซึ่งเป็นวิชาปีที่ ๓ ของคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ธรรมศาสตร์ จนถึงบัดนี้ เป็นเวลา ๓๓ ปีมาแล้ว ในช่วงไม่กี่ปีที่ได้ฟังอาจารย์บรรยาย ก็มีความรู้สึกเลื่อมใสศรัทธา เพราะท่านมีลักษณะที่น่านับถือ น่าไว้วางใจ และบุคลิกภาพที่ดีเด่นประจำตัวนี้ยังคงอยู่กับอาจารย์ตลอดมาตราบเท่าทุกวันนี้

ดิฉันภูมิใจที่ได้เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ และได้ทำงานเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของท่านด้วย ตลอดเวลา ๓๓ ปี ที่อาจารย์ได้พิสูจน์ให้เห็นแน่ชัดว่า เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของ “คนดี” ตามที่ได้กล่าวไว้ในพระสูตร “สังคาลาสสูตร” คือ ถึงพร้อมด้วยศีลธรรม เป็นคนละเอียด รอบคอบ มีปฏิภาณ มีปัญญา ไม่หวั่นไหวอันตรายทั้งหลาย เป็นผู้ให้คำแนะนำชี้แจงแสดงเหตุผล พุดจาไพเราะ ไม่พุดจาส่อเสียดยุยงใคร เป็นผู้ถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย อาจารย์เป็นผู้ที่สงเคราะห์คน ช่วยเหลือคน ไม่เคยคิดเป็นศัตรูกับใครเลย ทำตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ กล่าวโดยสรุปคือ อาจารย์เป็นผู้ประพฤติชอบ คิดชอบ และพูดชอบ นับเป็นบุคคลผู้ประเสริฐ ควรค่าแก่การสรรเสริญ

เมื่ออาจารย์กลับมาเมืองไทย ๓๐ มีนาคม ๒๕๓๐ และมาที่ธรรมศาสตร์วันที่ ๗ เมษายน พวกเราดีใจที่ได้พบท่านอาจารย์ที่เราคิดถึง และที่มีความดีใจมากยิ่งขึ้นเมื่อเห็นอาจารย์มีหน้าตาผ่องใส ดูมีความสุขสบายใจและยังคงมีแววแห่งความเมตตาการุณย์เหมือนเดิม

คำกล่าวที่ว่า “จิตใจเป็นเครื่องวัดตัวบุคคล” นี้เป็นความจริงอย่างยิ่ง อาจารย์เป็นผู้ที่ให้ความรัก ความเห็นใจ และความเป็นมิตร แก่ทุกคนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน อาจารย์จึงยังคงเป็นผู้ที่น่าเลื่อมใสศรัทธาของศิษย์ตลอดไป

เรารู้ว่า “ความรัก ความหวัง ความศรัทธา” เท่านั้นที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจได้ ในวาระครบรอบ ๗๒ ปี ของอาจารย์ พวกเราขอมอบ “ความรัก ความหวัง และศรัทธา” แด่ท่านอาจารย์ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของพวกเรากับท่านอาจารย์ให้ยังคงใกล้ชิดกันเสมือนหนึ่งอาจารย์อยู่กับเราที่แม่โดมธรรมศาสตร์นี้ชั่ววันรันดร

(ศาสตราจารย์คุณหญิง นงเยาว์ ชัยเสรี)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

‘รำลึกถึง อาจารย์ป๋วย’

ดร.อรัญ ธรรมโน*

การจัดงาน ๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย
ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะย้ำให้พวก
เราที่ได้เคยรู้จักหรือชื่นชมในตัวท่านได้มี
โอกาสร่วมกันอย่างพร้อมเพรียงเพื่อเผยแพร่เกียรติคุณและระลึกถึงอาจารย์ป๋วย
อาจารย์ป๋วยคงไม่ยากให้พวกเรามาร่วม
กันสรรเสริญเป็นยอท่าน ของขวัญวันเกิด
ที่อาจารย์ป๋วยอยากจะได้รับก็คือ พวกเรา
ร่วมกันจดจำอุดมการณ์ในการครองชีวิต
ของท่านเป็นแบบอย่างในการครองชีวิต
ของเรา

ผมเป็นคนหนึ่งที่นับได้ว่าโชคดี
เพราะได้มีโอกาสรับใช้อาจารย์ป๋วยก่อน
ถึงใกล้ชีวิตอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ด้รับ
การอุปการะจากท่านทั้งในด้านจิตใจ
และวัตถุ แต่ก็ไม่ได้มีโอกาสตอบแทน
บุญคุณท่านเลยในยามที่ท่านต้องตราก
ลำบาก ดังนั้นเมื่อได้มีโอกาสเขียน
ความรู้สึกเกี่ยวกับอาจารย์ป๋วยในวาระที่
ท่านมีอายุครบ ๗๒ ปีก็รู้สึกดีใจมาก
ตึกหนักใจที่ไม่อาจจะสรรหาถ้อยคำใด
บรรยายถึงความรู้สึกในหัวใจของพวก
กาที่มีต่อท่าน และความเป็นบุคคลอัน
ประเสริฐของท่าน

ตลอดเวลาที่ผมได้มีโอกาสใกล้ชิด

อาจารย์ป๋วย ผมได้พบว่าท่านเป็นบุคคล
ที่มีแต่ให้ ท่านได้อุทิศตนให้แก่สังคมโดย
ไม่ได้มีความเห็นแก่ตัวแม้แต่น้อย และ
ในเรื่องการให้ท่านก็คำนึงถึงความเป็น
ธรรม ใครมีมากแล้วท่านก็ให้น้อย แต่
ใครที่มีฐานะด้อยท่านก็จะให้มาก แม้แต่
ในสถานะปัจจุบันท่านก็ยังเป็นผู้ให้ ท่าน
ให้อภัย ซึ่งบุคคลเล็ก ๆ อย่างพวกเรา
ไม่มีวันจะทำได้ ท่านไม่เคยหยิบฉวยสิ่ง
ตอบแทนจากสังคมโดยไม่ชอบธรรม และ
แม้กระทั่งผลตอบแทนอันชอบธรรมที่
ท่านได้รับท่านก็จัดแบ่งให้แก่ผู้ที่ยด้อย
โอกาสกว่าจนแทบหมด อาจารย์ป๋วยเป็น
บุคคลที่มีความพออยู่ในหัวใจ ท่านสะ
สมแต่ความดีแต่ไม่ยอมวุ่นวายกับการ
สะสมวัตถุ

ผมเคยเขียนอาจารย์ป๋วยว่าในแง่
ความรู้สึกความสามารถทางวิชาการนั้น

*ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการ
คลัง กระทรวงการคลัง

รองประธานคณะกรรมการดำเนินการ
จัดงาน ๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย

ประธานอนุกรรมการดำเนินงานฝ่าย
หนังสือที่ระลึก

อาจจะ มีผู้ที่สามารถทัดเทียมท่านได้
แต่ในแง่ความดีงามและการอุทิศตนเพื่อ
สังคมนั้นคงเป็นการยากที่จะหาใครเทียบ
ผมเชื่อว่าถ้าพวกเราจะทะเลาะทะเลาะ
พยายามดำเนินชีวิตตามรอยท่าน สังคม
ไทยก็จะก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและ
เป็นธรรมมากขึ้น

งานฉลองวันเกิดครบ ๗๒ ปีของ
อาจารย์ป๋วยโดยที่ตัวท่านไม่ได้อยู่ด้วย
ในประเทศไทย ก็คงจะทำความเหงาให้
แก่พวกเรา แต่ในความเหงาพวกเรา
อาจจะฉวยโอกาสคิดให้ระลึกถึงตัวท่าน
ผลงานและการกระทำของท่าน และ
ความยากลำบากทั้งหลายที่ท่านต้อง
เผชิญ พวกเราอยากจะทำให้ท่านได้ทราบ
ว่าพวกเรารักและระลึกถึงท่านอย่างเต็ม
เปี่ยม และจะจดจำอุดมการณ์ของท่าน
ในการครองชีวิต ในหัวใจของพวกเรา
จะมีท่านอยู่ยาวนานแสนนาน

ผมอยากจะขอชักชวนพวกเราได้
ร่วมกันกราบขอพรพระให้ช่วยคุ้มครอง
รักษาและให้ความเป็นธรรมแก่อาจารย์
ป๋วยผู้เป็นที่เคารพรักและบูชาของพวก
เราให้มากกว่านี้

คำอวยพรเนื่องในวันคล้ายวันเกิด อาจารย์ป๋วย*

เจริญพร ท่านอาจารย์ป๋วย

อาตมาภาพครีทธาอาจารย์มาตั้งแต่ก่อนบวช เมื่อบวชแล้วก็ติดตามข่าวคราวของท่านอาจารย์เสมอ
มา วันนี้ เมื่อทราบข่าวงาน ๗๐ ปี ท่านอาจารย์ อาตมาภาพจึงถือโอกาสมาร่วมงานนี้ด้วย

ในฐานะปุชนิยมบุคคลสำคัญของชาติท่านหนึ่ง อาตมาภาพขออวยพรให้ท่านอาจารย์ได้มีชีวิตที่ยืน
นาน เพื่อเป็นตัวอย่างให้อนุชนรุ่นหลังได้ดำเนินและเรียนรู้ชีวิตตามแนวทางของท่านอาจารย์ และเอาเยี่ยง-
อย่างเพื่อช่วยกันจรรโลง และผดุงความเป็นประชาธิปไตย ความก้าวหน้าของประเทศชาติสืบต่อไป

พระอารีย์ ศิวะบุตร

กราบเรียน อาจารย์ป๋วย

ผมไม่ได้เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์โดยตรง ไม่เคยได้เรียนแล็คเชอร์แม้แต่กระบวนวิชา แต่ได้ยึดตนเป็น
ลูกศิษย์ฝากของอาจารย์จากการทำงานหนังสือพิมพ์ที่ได้วิชาความรู้ และความเมตตาจากอาจารย์เสมอมาตั้ง
แต่ปี ๒๕๐๔

การเป็นแคศิษย์ฝาก พบปะอาจารย์ครั้งใด ทั้งในและนอกประเทศ ก็ได้อยู่แต่เพียงแถวหลัง
หรือตามงานในหน้าที่ ซึ่งโดยธรรมดาณะศิษย์ตรง บางครั้งอาจจะเห็นการกระทำในหน้าที่งานหนังสือพิมพ์ผิด
แผกหรือเป็นการล่วงเกินไป

แต่กระนั้นทั้งหมด ผมมีความเคารพ และสำนึกในคุณูปการที่อาจารย์ได้มีต่อประเทศและถืออาจารย์
เป็นอาจารย์ตลอดมา ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง

อาจารย์มีความสุขได้ครบ พืชพันธุ์ที่ดีที่อาจารย์ได้เพาะหว่านลงในสังคมไทยนั้นมามากเกินกว่าที่
อาจารย์คิดไว้มาก

ด้วยความเคารพ

พงษ์ศักดิ์ พยัฆวิเชียร

มติชน-ประชาชาติธุรกิจ

*คัดจากสมุดอวยพรปีต่าง ๆ

กราบอาจารย์ป๊วยที่เคารพยิ่ง

ผมรู้จักอาจารย์จากหนังสือที่อ่าน กรณีศึกษาที่อาจารย์ปฏิบัติ และความเป็นครู ความเป็นนักประชาธิปไตยที่ได้รับฟังจากบุคคลต่าง ๆ ซึ่งเป็นลูกศิษย์และที่รู้จักอาจารย์

ผมพบเห็นอาจารย์จากภาพถ่ายในหนังสือ และหนังสือพิมพ์หลายครั้งหลายหน หลงคิดว่าตัวเองเป็นลูกศิษย์อาจารย์คนหนึ่งไปกับเขาด้วย

แต่ยังดีกว่าหลงอย่างอื่นนะครับ

เคารพยิ่ง

เรื่องชัย ทรัพย์นิรันดร์

มติชน

กราบเรียน อาจารย์ป๊วย

วันที่ ๙ มีนาคม เวียนมาครบรอบอีกครั้งหนึ่ง ปีนี้อาจารย์มีอายุครบรอบ ๗๐ ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดงานเฉลิมฉลองเพื่อน้อมรำลึกถึงเกียรติคุณ และคุณงามความดีที่อาจารย์ได้ทำประโยชน์ให้แก่มหาวิทยาลัยและประเทศชาติ พวกเราข้าราชการกองนโยบายการคลังและภาษีอากร สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง แม้จะมีได้มีโอกาสจัดงานเฉลิมฉลองนี้ขึ้น แต่พวกเราก็มิเคยละเลยร่วมงานฉลองดังกล่าวทุกปี เพราะเราต่างตระหนักดีว่าความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ของสำนักงานเศรษฐกิจการคลังนั้น ส่วนหนึ่งเป็นการวางรากฐานอย่างดีของอาจารย์ เมื่อครั้งที่อาจารย์ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลังคนแรก พวกเราล้วนชื่นชมในความเป็นนักบริหารของอาจารย์และบอกกล่าวอ้างอิงให้ใครต่อใครฟังด้วยความภาคภูมิใจเสมอมา

ตราบนับวันนี้ พวกเราล้วนยอมรับว่าอาจารย์เป็นแบบอย่างของนักบริหารการเงินและการคลังที่ควรยึดถือ มีจรรยาบรรณในการกำหนดนโยบาย มีจุดยืนที่เห็นแก่ประโยชน์ของประเทศชาติโดยไม่หวั่นเกรงต่อภัยอันตรายจากพวกทรชนที่มีอำนาจเหนือกว่า อาจารย์ทำให้นิยามคำว่า “คนดี” มีความหมายขึ้นอย่างจริงจัง พวกเราผู้ว่าการเป็น “คนดี” ในสังคมทุกวันนี้ทำได้ยากเหลือเกินและเต็มไปด้วยขวากหนาม แต่อาจารย์ก็ได้ยึดมั่นในคุณธรรม และความรับผิดชอบในการเป็นนักวิชาการที่ดีอย่างไม่หวั่นไหว แบบอย่างที่อาจารย์ได้วางไว้ พวกเราจะยึดมั่นปฏิบัติและถือเป็นแบบวิถีในการดำรงชีวิต แม้ว่าพวกเราจะเป็นเพียงกลุ่มชนเล็ก ๆ แต่เราก็จะพยายามขยายความคิดและจิตใจของสันติประชาธรรมให้กว้างไกล และหวังว่าอย่างน้อยจะมีส่วนช่วยจรรโลงจิตใจของอาจารย์บ้าง

ด้วยความเคารพรักและนับถืออย่างสูง

ข้าราชการกองนโยบายการคลัง และภาษีอากร

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

คือสันติ ประชาธรรม นำแหล่งหล้า
คือประทีป สองศรัทธา ทุกสมัย
คือนายเข้ม เย็นยิ่ง ผู้กู้ไทย
คือตำนาน จารใจ ผู้ไถ้ธรรม
๗๒ ปี เนิ่นนาน ผ่านไปแล้ว
แต่ดวงแก้ว สองสว่าง ทุกคืนค่า
รอแผ่นดิน อาบสันติ ประชาธรรม
เราจะนำ ท่านที่รัก กลับแผ่นดิน

ด้วยความเคารพ
กรวดเมตตาไว้

ท่าน คือ ผู้ให้
เป็นพลังใจของประชา
คือผู้ประศาสน์วิชา
ผู้ไขว่คว้าความเป็นธรรม
ท่าน คือ อาจารย์ป่วย
ผู้คอยช่วยและชี้้นำ
เป็นผู้คอยเตือนย้ำ
ให้เราทำแต่กรรมดี
๙ มีนา มาบรรจบ
ให้ท่านพบความสุขศรี
ให้พบแต่ความดี
สมกับที่ท่านสร้างมา

ด้วยจิตคารวะ
รัตติยา พัวพันเจริญ

เมตตาธรรมที่มีต่อศิษย์ ต่อประเทศชาติ และเพื่อนมนุษย์
ปรากฏชัดจากวิถีปฏิบัติของอาจารย์
ผู้ยึดมั่นในหลัก “สันติประชาธรรม”

สำหรับศิษย์...เพียงได้ระลึกถึงอาจารย์ก็ปลื้มตื้นตันแล้ว
เพราะการได้เกิดมาร่วมโลกร่วมสมัยกับอาจารย์นั้น
ย่อมไม่เสียชาติเกิดอย่างแน่นอน

แนว “สันติประชาธรรม” จักไม่มีวันมอดดับ
ศิษย์ย่อมสานต่อ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของอาจารย์
เรื่อย ๆ ไป ...อย่างไม่หยุดยั้ง

ด้วยความเคารพอย่างสูงสุด
เสรี พิพัฒน์ชัยภูมิ
การบินไทย

คนยกคนยอจะมีต่อเมื่อมีบุญวาสนา
แต่ยามตกแม้จะอยู่ต่างแดน ก็ยังมีคนจำนวนมากเหลือเกิน
ปรารถนาดี ทั้งยกทั้งยอและสรรเสริญ
เกือบจะไม่เคยเห็นเลยนอกจาก “ท่าน”
ปรากฏการณ์นี้ดิฉันมีความยินดีที่รู้สึกที่บอกไม่ถูก
เพียงนิดเดียวที่ได้ยินได้ฟังผ่านหูก็ขนลุกแล้ว
จุดประสงค์นิดเดียวที่ได้เขียนลงในวาระครบเจ็ดสิบปีของท่าน
เพื่ออวยพรจากใจจริงจากพนักงาน ธ.ป.ท. เล็ก ๆ
ที่เคยเห็นท่านในระยะหนึ่ง มีความเคารพและบูชาในความดี ความรู้
ความสามารถ ความมีศักดิ์ และศรี
ที่จะหาได้น้อยนิดจากบ้านเมืองของเรา
ถึงจะเขียนอย่างไรก็ยังบรรยายได้ไม่ถูกต้องกับใจจริง ๆ เลย
ขอเพียงแต่อาราธนาคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์
ให้ท่านมีความสุขอย่างจริง ๆ สุขที่ใจ สุขที่กาย ตลอดกาลนาน

ไพลิน พันแพทย์

ท่านอาจารย์ที่รัก และเคารพยิ่ง

ภาพที่อาจารย์ร่วมวงร้องเพลง “มอญูดาว” กับ นศ. เศรษฐศาสตร์ มธ. เมื่อปี ๒๕๑๓ เนื่องในวันรับ “เพื่อนใหม่” ของคณะยังคงเป็นภาพแห่งความหลังที่ติดตาตรึงใจผมอยู่มีรัศมีฉาย เพราะวันนั้นเป็นวันที่ผมได้มีโอกาสใกล้ชิดและพูดคุยกับอาจารย์เป็นครั้งแรก

ทุกวันนี้ผมเชื่อมั่นอยู่เสมอว่าอาจารย์ยังคงเป็น “Unique” ด้านบุคลิกบุคคล ทำประโยชน์ให้กับสังคมไทยมากที่สุดผู้หนึ่ง ยามนี้แม้อาจารย์จะอยู่ห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอนหลายพันไมล์ ผมเชื่อว่า อาจารย์คงจะเป็นห่วงใยในแผ่นดินเกิดของอาจารย์อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก และในทางกลับกัน ผู้รักความเป็นธรรมและศิษย์ทั้งหลายของอาจารย์ก็ยังคงระลึกถึงอาจารย์อยู่เสมอ เพราะ “อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ คือสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อความถูกต้องและความเป็นธรรมในสังคมไทย”

ด้วยความรักและเคารพสูงสุด

นายอำนาจ หมวดมณี

ธนาครเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

กราบ อาจารย์ที่เคารพรัก

ตอนนี้พวกเรากำลังรวบรวมกันตั้ง “กองทุนป่วย ๗๒ ปี เพื่อเด็กชนบท” กองทุนนี้จะได้มาจากคณาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. และบุคคลอื่น ๆ ที่ศรัทธาในตัวท่านอาจารย์ เราจะใช้กองทุนนี้อุดหนุนการศึกษาแก่เด็กยากไร้ในชนบทที่กำลังเรียนในระดับประถมศึกษา ในระหว่างนี้ เราจะอาศัย บ.อ. ที่อยู่ตามโรงเรียนในชนบทเป็นผู้ติดต่อถึงเราในเรื่องเด็กที่จำเป็น สำหรับปีแรกนี้ เราจะให้แก่เด็ก ๕ คน ที่ อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร ซึ่ง อ.บุญคง ได้รับการติดต่อจากครูใหญ่ เดิมที่พวกเราส่วนหนึ่งตั้งใจจะอุปการะเด็กพวกนี้ โดยให้ค่าใช้จ่ายเป็นรายเดือน แต่ส่วนใหญ่ไม่ยอมออกนอกหน้าอกชื่อ ในที่สุดจึงเกิดความคิดเรื่องจัดตั้งกองทุนนี้ขึ้นมา ซึ่งเชื่อว่าคงจะเป็นสิ่งหนึ่งที่นำความสุขใจมาให้แก่อาจารย์ และสิ่งนี้คือสิ่งที่พวกเราปรารถนาอยากให้เป็นของขวัญแก่อาจารย์ เราจะรายงานให้อาจารย์ทราบเป็นระยะ ๆ และในวันครบรอบ ๗๒ ปี ของอาจารย์ เราจะรายงานยอดเงิน ชื่อผู้บริจาค และผลงานทั้งหมดในรอบปีไปให้อาจารย์ทราบ ถ้าเป็นไปได้เราหวังจะเห็นอาจารย์กลับมาในปีหน้า และไปเยี่ยมเด็กเหล่านี้ที่อยู่ในอุปการะของ “กองทุนป่วย ๗๒ ปี”

ด้วยความเคารพ รัก และคิดถึงเสมอ

จาก อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ที่ท่านอาจารย์

เป็นผู้ “สร้าง” ขึ้นมา

กราบเรียน ท่านอาจารย์ที่เคารพ

วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๒๙ เป็นวันครบรอบอายุ ๗๐ ปีของท่านอาจารย์ สำนักงบประมาณ ซึ่งท่านอาจารย์ได้มีส่วนสำคัญในการก่อตั้ง และเป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการเป็นคนแรก ก็เพิ่งผ่านวันครบรอบปีที่ ๒๗ ไปเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา แม้ว่าวันเวลาจะล่วงเลยมาหลายปีแล้วก็ตาม ข้าราชการสำนักงบประมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ได้เคยมีโอกาสร่วมทำงานกับท่านอาจารย์ ก็ยังคงมีความระลึกถึงท่านอาจารย์อยู่เสมอ ทั้งในด้านคุณความดีส่วนตัวและผลงานทางด้านการงบประมาณ ซึ่งท่านอาจารย์ได้มอบไว้ให้

การปฏิรูประบบการคลังและงบประมาณในช่วงปี ๒๕๐๑ ซึ่งท่านอาจารย์ได้มีบทบาทที่สำคัญยิ่งนั้น นับเป็นการปฏิรูปงบประมาณครั้งใหญ่ของประเทศไทย มีการริเริ่มนำงบประมาณมาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการกำหนดนโยบายบริหารประเทศของรัฐบาล โดยให้สำนักงบประมาณเป็นหน่วยงานภายใต้การบังคับบัญชาโดยตรงของนายกรัฐมนตรี มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒ ซึ่งถือเป็นแม่บทของการจัดทำและบริหารงบประมาณของประเทศ และแม้ว่าภายหลังจากนั้นจะได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของการงบประมาณเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจและทางการเมืองมาเป็นลำดับ หลักการของพระราชบัญญัติดังกล่าวก็สามารถนำมาใช้กับการเปลี่ยนแปลงของงบประมาณทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นระบบงบประมาณที่เน้นถึงรายละเอียดของการใช้จ่ายหรือระบบงบประมาณที่เน้นถึงผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของงาน/โครงการ ทำให้การปรับปรุงระบบงบประมาณของรัฐบาลในแต่ละสมัยดำเนินไปได้อย่างคล่องตัวไม่มีอุปสรรคหรือข้อขัดข้องทางกฎหมายแต่ประการใด นอกจากนี้หลักการในการจัดทำและบริหารงบประมาณที่ท่านอาจารย์ได้กำหนดขึ้น เช่น หลักการจัดสรรงบประมาณ หลักการอนุมัติเงินประจำงวด เป็นต้น ก็ยังคงเป็นหลักการที่สามารถนำมาปฏิบัติได้จนทุกวันนี้ แม้ว่าขนาดของงบประมาณรายจ่าย จะเพิ่มจากจำนวนไม่กี่พันล้านบาทในขณะนั้น มาเป็นจำนวนกว่าสองแสนล้านบาทในปัจจุบัน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดที่ก้าวหน้าและสายตาวางไกลของท่านอาจารย์ ซึ่งภายในจิตสำนึกของกระผมและข้าราชการสำนักงบประมาณทุกท่านมีความยกย่องนับถือ และระลึกถึงอยู่เสมอ ว่าท่านอาจารย์คือผู้วางรากฐานของการงบประมาณให้แก่ประเทศชาติ

แม้ว่ากระผมจะมีได้ทำงานร่วมกับท่านอาจารย์ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสำนักงบประมาณ แต่ก็ไม่มีโอกาสทำงานรับใช้ท่านอาจารย์ที่สำนักงบประมาณอยู่ระยะเวลาหนึ่ง ก่อนที่ท่านอาจารย์จะไปดำรงตำแหน่งหน้าที่การงานที่สำคัญในหน่วยงานอื่น เป็นความภาคภูมิใจของกระผมอย่างยิ่ง ที่ท่านอาจารย์เป็นผู้สอสมภาษณ์ และรับกระผมเข้าทำงานที่สำนักงบประมาณ คำสั่งสอนของท่านอาจารย์ที่เกี่ยวกับการประพฤติและการปฏิบัติตัวในการรับราชการ รวมทั้งคุณสมบัติและลักษณะที่ดีของเจ้าหน้าที่งบประมาณที่ว่า จะต้องมีความรู้ ความเอาใจใส่ ขยันขันแข็งต่อหน้าที่ ให้ความละเอียดรอบคอบ มีความซื่อสัตย์ สุจริต ปฏิบัติราชการด้วยทำนองคลองธรรม ไม่เห็นแก่อำิสสินจ้าง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และไม่เลือกที่รักมักที่ชัง มีสัมมาคารวะ มีความสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความร่วมมือกับผู้ร่วมงานและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ประพฤติปฏิบัติงานไม่หย่อนและไม่ตึงเกินไปนั้น กระผมและเจ้าหน้าที่สำนักงบประมาณทุกคนยังคงจดจำไว้

เป็นอย่างดี และยึดถือเป็นหลักปฏิบัติจนทุกวันนี้

ในโอกาสนี้กระผมและเพื่อนข้าราชการสำนักงานประมาณขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย และอัญเชิญอานุภาพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกสถาน โปรดช่วยรักษาอภิบาลท่านอาจารย์ โปรดบันดาลให้ท่านอาจารย์ มีความสุข สุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ และมีอายุยืนนานด้วยเทอญ

นายบดี จุณณานนท์
ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ

ผู้ประกอบคุณงามความดีให้กับชาติบ้านเมือง ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนใด ผู้คนก็ระลึกถึง ดังเช่น ท่านอาจารย์ป๊วย ในฐานะของคนรุ่นหลัง เราก็ได้แต่หวังว่า เมื่อใดจะมีผู้ที่เสียสละ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างท่านอาจารย์มาก ๆ เพื่อช่วยให้ชาติรอดปลอดภัย

พล.ต. จำลอง ศรีเมือง
ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

จิตรกรไทยรำลึกถึงอาจารย์ป๊วย

ขอบพระคุณอย่างใหญ่หลวง สำหรับหนังสือเกี่ยวกับท่านอาจารย์ป๊วย ผมซาบซึ้งใจมากจนบอกไม่ถูก คนไทยเรายังเห็นคุณค่าของปูชนียบุคคล แม้จะเป็นผลงานสำคัญของท่านที่ผ่านมาแล้ว การรำลึกถึงเป็นคุณค่าตอบแทนทางน้ำใจ อันจะเป็นตัวอย่างที่ดีงามให้ชนรุ่นหลัง ก่อเกิดกำลังใจสร้างและเสียสละเพื่อชาติและมวลมนุษยชาติ

ภาพที่ผมประทับใจที่สุดของท่านอย่างไม่มีวันเลือนลางและจางหาย เป็นภาพท่านเป็นประธานเปิดงานแสดงศิลปะของ Paul Jenkins & Anuskiewicz ที่หอศิลป์พีระศรี กาลเวลาลุล่วงมา ๑๑ ปีแล้ว แต่ยังคงปรากฏอยู่ในความทรงจำผมเสมอมา สมัยนั้นผมเพิ่งจะอยู่เพาะช่างปี ๑ ขณะนั้นยังไม่เคยมีเด็กนักเรียนไปเปิดงานแสดงมากเช่นในปัจจุบัน ซาบซึ้งในน้ำใจของท่านมาก ที่เดินเข้ามาทักทายและพูดคุยกับเด็ก ๆ อย่างผม เกี่ยวกับผลงานของศิลปินทั้ง ๒

ขอขอบพระคุณอีกครั้งที่ให้ความรู้และทำให้ผมได้รู้จักบุคคลที่ผมบูชามากยิ่งขึ้นที่วัดไทย ไมไกลจากบ้านท่าน แต่ผมยังไม่มีโอกาสได้กราบท่าน เพราะทราบข่าวว่าครอบครัวท่านไม่อยากจะให้รบกวนท่านนัก เกรงว่าพบคนแล้วทำให้ท่านสะเทือนใจถึงความหลัง

ปัญญา วิจินธนสาร
วัดไทย ในลอนดอน
๖ เมษายน ๒๕๒๙

ประวัติ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

เกิด ๙ มีนาคม ๒๔๕๘ (ค.ศ. ๑๙๑๖)*

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๗๖	สำเร็จมัธยมศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ
พ.ศ. ๒๔๘๐	ธรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
พ.ศ. ๒๔๘๔	ปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์ เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง London School of Economics มหาวิทยาลัยลอนดอน
พ.ศ. ๒๔๙๒	ปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ London School of Economics มหาวิทยาลัยลอนดอน

ตำแหน่งงานประจำในอดีต

พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๐	ครูโรงเรียนอัสสัมชัญ
พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๑	ล่ามภาษาฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๔๘๘	รับราชการในกองทัพแห่งสหราชอาณาจักร เพื่อทำงานให้ขบวนการเสรีไทย
พ.ศ. ๒๔๙๒ - ๒๔๙๙	เศรษฐกร ประจำกระทรวงการคลัง ผู้อำนวยการคลัง กรมบัญชีกลาง ผู้เชี่ยวชาญการคลัง กระทรวงการคลัง
พ.ศ. ๒๔๙๖	รองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย (ดำรงตำแหน่งอยู่ ๗ เดือน)
พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๒	ที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลัง ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน
พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๙	ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ
พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๑๔	ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

*ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๕๘ เนื่องจากในขณะนั้นขึ้นปีใหม่เดือนเมษายน

- พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๑๐ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
- พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๑๕ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๕ ที่ปรึกษากระทรวงการคลัง
- พ.ศ. ๒๕๑๓ ศาสตราจารย์พิเศษ Woodrow Wilson School, Princeton University สหรัฐอเมริกา
- พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๖ ศาสตราจารย์พิเศษ University College (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น Wolfson College), Cambridge University. สหราชอาณาจักร
- พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๑๘ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
- พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๑๘ ประธานคณะที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรี
- พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำแหน่งอื่น ๆ ในอดีต

๑. กรรมการ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ✓
๒. กรรมการบริหาร คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
๓. กรรมการบริหาร ธนาคารแห่งประเทศไทย ✓
๔. ประธานกรรมการ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ✓
๕. ประธานกรรมการ มูลนิธิโกมล คีมทอง
๖. ประธานกรรมการ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
๗. นายกสมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย ✓
๘. นายกสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
๙. ประธานโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๐. ผู้อำนวยการโครงการพัฒนาชนบทสมบูรณแบบระหว่างมหาวิทยาลัยลุ่มแม่น้ำแม่กลอง
๑๑. ผู้แทนถาวรไทย และรองประธานคณะมนตรีที่ปรึกษาระหว่างประเทศ (International Tin Council)
๑๒. ผู้ว่าการกิตติมศักดิ์ International Development Research Centre (IDRC) นครออตตาวา ประเทศแคนาดา
๑๓. กรรมการ Board of Trustee, International Council for Educational Development นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา
๑๔. กรรมการ Board of Trustee, East - West Center, มหาวิทยาลัยฮาวาย สหรัฐอเมริกา
๑๕. กรรมการ Board of Trustee, International Food Policy Research, กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา
๑๖. กรรมการ Board of Trustee, Asian Institute of Technology กรุงเทพฯ
๑๗. ผู้ว่าการ Asian Institute of Management กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์

เกียรติประวัติทั่วไป

๑. ศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒. สมาชิกกิตติมศักดิ์ สยามสมาคม
๓. สมาชิกกิตติมศักดิ์ London School of Economics and Politics, มหาวิทยาลัยลอนดอน
๔. ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ Doctor of Letters, มหาวิทยาลัยสิงคโปร์ ๒๕๑๗
๕. รางวัลแมกไซไซ สาขาบริการสาธารณะ ประจำปี ๒๕๐๘

งานสอน

๑. วิชาการคลัง ระดับปริญญาตรี คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๔๙๘
๒. วิชาเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย ระดับปริญญาตรี คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๙๗ - ๒๔๙๘
๓. วิชาความรู้เบื้องต้นทางเศรษฐศาสตร์ ระดับปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๐๕
๔. การบรรยายพิเศษประจำปี เรื่อง "ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน" สำหรับการศึกษาลักษณะวิชาสัมพันธ์ปัญหาเศรษฐกิจปัจจุบัน ระดับปริญญาตรี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๑๒
๕. วิชา Thailand's National Development ระดับหลังปริญญาตรี Woodrow Wilson, School, Princeton University พ.ศ. ๒๕๑๓
๖. วิชา Education for Development และวิชา International Aspects of Development ระดับหลังปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๖
๗. วิชา Integrated Rural Development ปริญญาโทภาคภาษาอังกฤษ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๑๘

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

๑. Member of the British Empire (M.B.E.) 2489
๒. จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก ๒๔๙๓
๓. ตริตราภรณ์ช้างเผือก ๒๔๙๕
๔. ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย ๒๔๙๖
๕. ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก ๒๔๙๗
๖. ประถมาภรณ์มงกุฎไทย ๒๕๐๐
๗. ประถมาภรณ์ช้างเผือก ๒๕๐๒
๘. ทูติยจุลจอมเกล้า ๒๕๐๔
๙. มหาวิฆรมงกุฎไทย ๒๕๐๕
๑๐. มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก ๒๕๐๗
๑๑. ทูติยจุลจอมเกล้าวิเศษ ๒๕๐๘

ชีวประวัติโดยย่อ

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ เกิดเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๕๙ ที่ตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร บิดาชื่อนายชา เป็นชาวจีนอพยพเข้าเมืองไทย มีอาชีพขายส่งปลา มารดาชื่อนางเซาะเซ็ง มีเชื้อไทย-จีน ครอบครัวมีนายชาและนางเซาะเซ็งมีบุตร ๗ คน ชาย ๕ คน และหญิง ๒ คน นายป๋วยเป็นบุตรคนที่ ๔

เมื่อนายป๋วยอายุ ๑๐ ขวบ บิดาตั้งแต๊งเก๋กรรม จึงตกเป็นหน้าที่ของมารดาต้องเลี้ยงดูบุตรธิดาทั้งหมด นายป๋วยเข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญ แผนกภาษาฝรั่งเศส ทำคะแนนได้ดีเยี่ยมในวิชาภาษาฝรั่งเศสและคณิตศาสตร์ เมื่อจบการศึกษาในปี ๒๔๗๕ นายป๋วยได้รับเลือกเป็นครูสอนหนังสือที่โรงเรียนอัสสัมชัญ นายป๋วยเริ่มอาชีพครูเมื่ออายุ ๑๗ ปี ได้รับเงินเดือน ๔๐ บาท (เสมือนพนักงานที่รับราชการสมัยนั้นได้รับเงินเดือนขั้นต้น ๑๕ บาท) นายป๋วยแบ่งให้มารดาเดือนละ ๓๐ บาท และเก็บไว้ใช้ส่วนตัว ๑๐ บาท

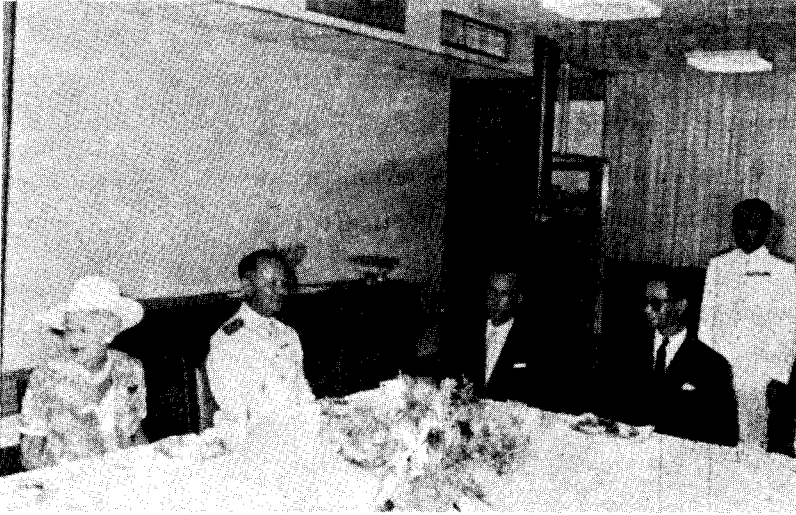

นายป๋วยเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง โดยยังเป็นครูอยู่ และได้ปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิตปี ๒๔๘๐ จึงเริ่มอาชีพใหม่ โดยเป็นล่ามให้กับอาจารย์ฝรั่งเศสในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี ๒๔๘๑ เมื่อนายป๋วยอายุ ๒๓ ปีได้สอบแข่งขัน และได้ทุนรัฐบาลไปศึกษาต่อทางเศรษฐศาสตร์และการคลังที่ London School of Economics ของมหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ ได้รับปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับหนึ่งในปี ๒๔๘๔ ทำให้ได้รับทุน Leverhulme Studentship เพื่อศึกษาต่อระดับปริญญาเอกทันที

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง นายป๋วยเข้าร่วมขบวนการเสรีไทยในประเทศไทย อังกฤษ โดยอาสาสมัครเข้าทำงานใน British Army Pioneers Corps ทำงานติดต่อระหว่างไทยกับสัมพันธมิตร ใช้ชื่อรหัสว่า “เข้ม” นายป๋วยเข้าประเทศไทยโดยกระโดดร่มลงที่ชัยนาทและถูกเจ้าหน้าที่จับกุมนำส่งตัวเข้ากรุงเทพฯ งานสำคัญครั้งนี้คือ การติดต่อส่งข่าวทางวิทยุให้ฝ่ายสัมพันธมิตร นายป๋วยได้ทำหน้าที่นี้จนถึงเดือนพฤษภาคม ๒๔๘๘ จึงได้รับอนุญาตให้กลับอังกฤษและได้รับการเลื่อนยศเป็นนายพันตรีแห่งกองทัพอังกฤษ

ณ ประเทศอังกฤษ นายป๋วยได้เขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเกี่ยวกับการควบคุมดีบุก เริ่มเขียนปี ๒๔๘๙ และสอบปากเปล่าเสร็จปลายปี ๒๔๙๑ แต่มรสุมทางการเมืองทำให้เลื่อนเวลาได้รับปริญญาเอกเป็นปี ๒๔๙๒ นายป๋วยได้แต่งงานกับ นางสาวมาร์กาเรต สมิธ มีบุตรชายรวม ๓ คน

นายป๋วยเข้ารับราชการในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ในปี ๒๔๙๒ และดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี ๒๔๙๖ เมื่อดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่ได้ ๗ เดือนเศษ เนื่องจากไม่ยอมดำเนินนโยบายผู้ตามลุมจึงต้องออกจากตำแหน่งนี้ไป ในปี ๒๔๙๙ นายป๋วยต้องเผชิญกับอำนาจมืดและอิทธิพลทางการเมือง ทำให้ต้องจากประเทศไทยไปรับตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจการคลังประจำสถานเอกอัครราชทูตไทยในอังกฤษ ระหว่างนี้มีส่วนช่วยให้ไทยขายดีบุกและยางพาราแก่อังกฤษและประเทศในยุโรปได้มากขึ้น เมื่อไทยได้เข้าเป็นสมาชิกสภาดีบุกระหว่างประเทศ นายป๋วยได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนประเทศไทย และได้รับเลือกเป็นประธานสภาดีบุกระหว่างประเทศในปี ๒๕๐๑-๒๕๐๒

ปี ๒๕๐๑ นายป๋วยได้รับแต่งตั้ง

เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ และในปี ๒๕๐๒ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอีกตำแหน่งหนึ่ง ปลายปี ๒๕๐๒ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อยู่ในตำแหน่ง ๑๒ ปี โดยได้ขอลาออกหลายครั้งหลายคราแต่ไม่ได้รับอนุมัติ นายป๋วยได้เสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ระบบธนาคารพาณิชย์ และสิ่งสำคัญกว่าอื่นใด คือได้ป้องกันนักการเมืองมิให้เข้าไปใช้อิทธิพลในการกำหนดนโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทย

นอกจากนี้ นายป๋วยยังดำรงตำแหน่งในหน่วยงานและคณะกรรมการที่สำคัญอีกหลายชุด ทำงานอุทิศตนให้แก่บ้านเมืองจนได้รับรางวัล รามอน แมกไซไซ ในปี ๒๕๐๘

นายป๋วยรับตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในปี ๒๕๐๗ ได้ปฏิรูปรงานสำคัญ ๒ ด้าน คือ การปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรี และการผลิตอาจารย์ ซึ่งเป็นผลให้จำนวนอาจารย์ประจำในคณะฯ ซึ่งมีเพียง ๔ คน ในปี ๒๕๐๗ เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ ๙๐ คน ในปีการศึกษา ๒๕๑๘ นอกจากนั้นได้เริ่มหลักสูตรปริญญาโท ซึ่งสอนเป็นภาษาอังกฤษ และริเริ่มโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร

สิ่งที่นายป๋วยย้ำอยู่เสมอคือ ความเป็นธรรมในสังคม และเสรีภาพของประชาชน นายป๋วยต้องการเห็นเมืองไทยเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี และยึดหลัก “ธรรมคืออำนาจ” มิใช่ “อำนาจคือธรรม” ดังจะเห็นจากพฤติกรรมส่วนตัว และข้อเขียนในจดหมาย “นายเข้ม เย็นยิ่ง” และบันทึกประชารธรรมโดยสันติวิธี จากข้อเขียนนั้น ทำให้นายป๋วยต้องไปสอนหนังสือ ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ แต่ถึงกระนั้น เสียงข่มขู่เอาชีวิตก็ยังไม่ถึงประเทศอังกฤษ จึงได้ลาออกจากคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และที่ปรึกษากระทรวงการคลัง เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๑๕ หลังตุลาคม ๒๕๑๖ นายป๋วยได้กลับมาเป็นอาจารย์พิเศษประจำคณะเศรษฐศาสตร์ และรับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๘ ต่อมาเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นายป๋วยได้เผชิญกับมรสุมทางการเมืองอีกครั้ง จึงได้พำนักอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ จนถึงปัจจุบันนี้

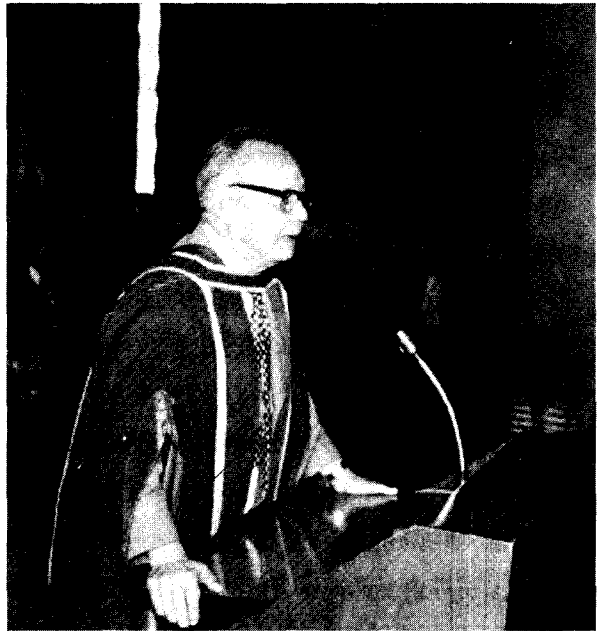

เกียรติประวัติ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์*

๓. ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นผู้ที่มียผลงานทางวิชาการอันดีเด่น

ดังจะเห็นได้จากงานเขียน ทั้งที่เป็นตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยและบทปาฐกถาจำนวนมาก งานเขียนเหล่านี้มิได้มีเฉพาะแต่สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ หากทว่ายังครอบคลุมถึงเรื่องการศึกษา สังคม และการเมืองโดยทั่วไป อีกด้วย ผลงานทางวิชาการอันดีเด่นเหล่านี้ นับเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ได้รับเชิญไปแสดงปาฐกถาระหว่างประเทศ เป็นกรรมการขององค์การระหว่างประเทศหลายต่อหลายองค์การ และเป็นศาสตราจารย์รับเชิญของมหาวิทยาลัยต่างประเทศที่มีชื่อเสียง ดังเช่น มหาวิทยาลัยพรินซ์ตันแห่งสหรัฐอเมริกา และมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์แห่งสหราชอาณาจักร ตลอดจนได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยสิงคโปร์ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ได้เสนอหลักการและแนวความคิดในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีส่วนผลักดันให้เกิดผลในการปฏิบัติ ที่สำคัญได้แก่เรื่องต่อไปนี้คือ

๑.๑ หลักการดำเนินนโยบายในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจซึ่งเรียกกันในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ไทยว่า ทฤษฎีลูกโป่งสามลูกสูบ อันมีสาระสำคัญว่า การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นโยบายการเงิน นโยบายการคลัง และนโยบายการบริหารหนี้สาธารณะ ควรที่จะระมัดระวังมิให้อัตราการเพิ่มขึ้นของปริมาณเงินสูงกว่าอัตราการ

เพิ่มขึ้นของผลผลิตเกินกว่า ๒-๓% ในการนี้ รัฐบาลควรจะใช้เครื่องมือของนโยบายเศรษฐกิจในการควบคุมและกำกับลูกสูบที่มีผลกระทบกระเทือนต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณเงิน อันได้แก่ ลูกสูบการเงินภายในประเทศ ลูกสูบการเงินระหว่างประเทศ และลูกสูบการคลังของรัฐบาล หลักการหรือทฤษฎีดังกล่าวนี้ได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติตลอดระยะเวลาที่ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการธนาคารแห่ง

* เอกสารประกอบการขออนุมัติดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แก่ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เมื่อปี ๒๕๒๑

ประเทศไทย และมีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจมาจนถึงทุกวันนี้ ในวงวิชาการระหว่างประเทศ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้นำเสนอทฤษฎีดังกล่าวนี้ต่อที่ประชุมการสัมมนาทางวิชาการของ SEANZA Central Banking Course ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๑๙๗๒ ซึ่งก่อให้เกิดการถกเถียงในวงการวิชาการอย่างกว้างขวาง

๑.๒ หลักการพัฒนาชนบทสมบูรณแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยเน้นให้เห็นว่า การพัฒนาประเทศในด้านหนึ่งด้านใดแต่เพียงด้านเดียว โดยมิได้มีการพัฒนาด้านอื่นอย่างประสานและสอดคล้องกัน ย่อมเป็นความพยายามที่สูงเกินไป และยากที่จะทำให้ประเทศด้อยพัฒนาเช่นประเทศไทย หลุดพ้นจากวัฏจักรแห่งความยากจนได้ เช่นในการพัฒนาประเทศนั้น จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงระบบคุณค่าจารีตประเพณี วัฒนธรรม และจริยธรรมในสังคม โดยเน้นให้เห็นว่า ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาประเทศ

๑.๓ หลักความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เสนอความเห็นว่าการเร่งพัฒนาประเทศโดยมุ่งแต่ให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เป็นการเพียงพอ จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงปัญหาความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ด้วย เพราะถ้าหากความแตกต่างในด้านฐานะทางเศรษฐกิจมีมากเกินไปแล้ว ความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคมอาจจะมามากถึงขนาดที่ทำให้สังคมไร้เสถียรภาพได้ ดังนั้น รัฐบาลจึงควรดำเนินนโยบายต่าง ๆ โดยยึดหลักการว่า “ใครที่กีดมามีน้อย รัฐควรหยิบยื่นให้มาก” และโดยการมุ่งพัฒนาภาคเกษตรกรรมและภาคชนบทให้มีความเจริญและทัดเทียมกับภาคอุตสาหกรรมและภาคตัวเมือง

๑.๔ หลักการประกอบการของวิสาหกิจเอกชน ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เสนอความเห็นว่าการใดก็ตามที่เอกชนสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รัฐบาลไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายและแทรกแซง ในการนี้จำเป็นที่จะต้องดำเนินการกำจัดวิสาหกิจอิทธิพลและสายใยของผูกขาดในอุตสาหกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีการแข่งขันกันระหว่างวิสาหกิจเอกชนต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของสังคม โดยส่วนรวม แต่การดำเนินนโยบายดังกล่าวนี้จะประสบผลสำเร็จได้จะต้องมีเงื่อนไขที่จำเป็น คือ ผู้มีอำนาจทางการเมืองและข้าราชการทั้งหลายจะต้องไม่มีผลประโยชน์ในการค้าและธุรกิจต่าง ๆ

๑.๕ หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เสนอความเห็นว่าการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ชีวิตและสังคมมีสถานภาพที่ดีกว่าเดิม การจัดการศึกษาของรัฐบาลจึงควรเป็นไปเพื่อชีวิตและสังคม

๑.๖ หลักสันติประชาธรรม ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เสนอความเห็นว่าการปกครองประเทศควรยึดหลัก “ธรรม คือ อำนาจ” ไม่ควรยึดหลัก “อำนาจ คือ ธรรม” การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ควรยึดแนวทางสันติวิธี ในการนี้ ระบบการเมืองการปกครองควรจะเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน แม้ว่าจะระบอบการปกครองดังกล่าวนี้จะมีในระบอบการปกครองที่ดีที่สุด แต่ก็ยังเป็นระบอบการปกครองที่มีข้อเสียน้อยกว่าระบอบปกครองอื่น ๆ เพราะเป็นระบอบการปกครองที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชน

๒. ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นบุคคลที่ให้คุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ

๒.๑ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจซึ่งเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนเป็นเหตุให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจฟื้นตัวจากภัยพิบัติแห่งสงครามอย่างรวดเร็ว ทั้งยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังจะเห็นได้จากการที่ได้รับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่ง

อึ้งภากรณ์ริเริ่มสร้างหน่วยวิชาการในหน่วยราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานประ-
มาณ และสำนักงานเศรษฐกิจและการคลัง (กระทรวงการ
คลัง) และเป็นเหตุให้หน่วยวิชาการเหล่านี้ได้มีบทบาทสำคัญ
ในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจมาจนถึงทุกวันนี้

๒.๓ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นบุคคล
หนึ่งที่มีส่วนผลักดันให้ออกชนมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการมีส่วนร่วมริเริ่มงาน
ของมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
และโครงการพัฒนาชนบทสมบูรณ์แบบในแถบลุ่มแม่น้ำกลอง

๒.๔ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นบุคคลหนึ่ง
ที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างระบบการธนาคารพาณิชย์
ให้มีฐานะมั่นคงและเป็นที่ยึดถือของประชาชน การใช้ความ
พยายามในการพูดจูงใจ (moral suasion) ให้ธนาคารพา-
ณิชยประพฤติปฏิบัติภายในกรอบแห่งระเบียบแบบแผน และ
ในการชักจูงให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองถอนตัวจากรูกระการ
ค้าและกิจการธนาคารพาณิชย์ นับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้
ระบบการธนาคารพาณิชย์มีความมั่นคง ภายหลังจากที่ต้อง
ล้มลุกคลุกคลานอยู่กว่าทศวรรษ นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่
สองสิ้นสุดลง นอกจากนี้ การผลักดันให้มีการออกพระราช
บัญญัติธนาคารพาณิชย์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ก็เป็นส่วนที่
ทำให้ระบบการเงินในประเทศไทยมีระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้น

๒.๕ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นบุคคลหนึ่ง
ที่มีบทบาทในการจัดวางระบบการธนาคารกลางให้เป็นไป
ตามหลักวิชา เพื่อให้มีบทบาทในด้านนโยบายการเงิน
และนโยบายการบริหารหนี้สาธารณะมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้
จากการนำเทคนิคของนโยบายการเงินต่าง ๆ มาใช้มากยิ่งขึ้น
และจากความพยายามป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจทางการเมือง
เข้าไปก้าวก่ายการทำงานของธนาคารแห่งประเทศไทย จนเป็น
ผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม การจัดวางระบบการ
ธนาคารกลางดังกล่าวนี้ นับเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ธนาคาร
แห่งประเทศไทยได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการรักษาเสถียร-

สำคัญหลายตำแหน่งในเวลาเดียวกัน เช่น ผู้อำนวยการสำนัก
งบประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (กระ-
ทรวงการคลัง) ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ปรึกษา
กระทรวงการคลัง กรรมการบริหารสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

๒.๒ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นบุคคล
หนึ่งที่น่าวิชาเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ
ต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของ
รัฐบาลมีพื้นฐานแห่งหลักวิชาการมากยิ่งขึ้น การนำทฤษฎี
“ลูกโป่งสวมลูกสูบ” ตามที่กล่าวในข้อ ๑.๑ มาประยุกต์ใช้
ในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างมีศิลปะและอย่าง
สันตติชิตใจ นับเป็นสาเหตุประการสำคัญที่ทำให้ระบบ
เศรษฐกิจไทยปราศจากปัญหาเสถียรภาพของราคาตลอดระยะเวลา
ที่ผ่านผู้นี้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย
การเห็นความสำคัญของการประยุกต์ใช้หลักวิชาในการดำเนิน
นโยบายเศรษฐกิจ ได้มีส่วนผลักดันให้ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย

ภาพทางเศรษฐกิจและในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

๒.๖ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในการริเริ่มการวางแผนการศึกษา และการจัดการศึกษาเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สังคมไทยมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการมีบทบาทในการร่วมร่างโครงการพัฒนาอาชีวศึกษาและโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาแบบประสม และการมีส่วนร่วมในงานของคณะกรรมการวางพื้นฐาน และคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา

๒.๗ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในการชี้ให้เห็นถึงผลเสียอันเกิดจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร และผลักดันให้มีโครงการการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ

๒.๘ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการของสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์โดยทั่วไป และสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์โดยเฉพาะ ดังจะเห็นได้จากการริเริ่มโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (ซึ่งปัจจุบันจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ) การปฏิรูปการจัดการศึกษาของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การส่งเสริมให้มีการปรับปรุงการบริหารการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (โดยเฉพาะในด้านเสรีภาพทางวิชาการ ความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัย ระบบประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัย ฯลฯ) การส่งเสริมให้มีการแก้ไขและปรับปรุงหลักสูตรของมหาวิทยาลัย เพื่อให้บัณฑิตนักศึกษาศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาสามารถรับใช้สังคมได้มากขึ้น (ดังจะเห็นได้จากการริเริ่มโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร) เป็นต้น นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ยังได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นครูที่ดี ไม่เพียงแต่จะเคยสอนวิชาลักษณะต่าง ๆ ในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศเท่านั้น หากทว่ายังได้แสดงปาฐกถาพิเศษในต่างกรรมต่างวาระ และเขียนตำราทางวิชาการสำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอีกด้วย

๒.๙ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นตัวอย่างของนักวิชาการและข้าราชการที่ชื่อตรงต่อวิชาการ และมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่บิดเบือนหลักวิชาการ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงและระบบบอกลีทธิต่าง ๆ มาโดยตลอด แม้ว่าการปฏิบัติตนดังกล่าวจะเป็นอันตรายต่อสวัสดิภาพแห่งชีวิตของตนเองก็ตาม

๒.๑๐ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้นำปัญญาชนไทย ผู้ซึ่งเสนอและต่อสู้เพื่อให้มีการปรับปรุงระบบเศรษฐกิจและการเมืองไทย ให้อยู่ดีมีสุขโดยสันติวิธี

๓. ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้ที่ทำชื่อเสียงให้แก่ประเทศชาติ

ความรู้ความสามารถ ความซื่อสัตย์สุจริต และการอุทิศตนเพื่อส่วนรวมของศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ดังที่ได้กล่าวมาในข้อ ๒ ข้างต้นนี้ เป็นเหตุให้ท่านผู้นี้เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงและเกียรติคุณ อันเป็นที่ยอมรับกันมานานานาประเทศ ความซื่อสัตย์สุจริตนี้ได้รับการที่ได้รับความยอมรับจาก M.B.E. จากรัฐบาลประเทศสหราชอาณาจักร อันเนื่องมาจากการมีบทบาทในขบวนการเสรีไทย การได้รับรางวัลแมกไซไซ (สาขาบริการสาธารณะ) การเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ และกรรมการขององค์การระหว่างประเทศ องค์การต่าง ๆ เกียรติคุณเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะตกแก่ตัวศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เท่านั้น หากทว่ายังตกแก่ประเทศไทยโดยรวมอีกด้วย และในปัจจุบัน คนไทยที่ได้รับการยอมรับในนานาประเทศเทียบเท่าท่านผู้นี้ คงหาได้ไม่มากนัก

ด้วยเหตุผลและข้อเท็จจริงดังที่พรรณนาข้างต้นนี้ จึงเห็นสมควรที่สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะพิจารณาอนุมัติปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แก่ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ความรับผิดชอบทางจริยธรรม เป็นความจำเป็น ในการพัฒนาประเทศ

ป่วย อิงภากรณ์

ท่านสุภาพสตรีและท่านสุภาพบุรุษ

ทัศนะของสามัญชนในเรื่องความรับผิดชอบทางจริยธรรมกับการพัฒนาประเทศ กล่าวโดยย่อได้สั้น ๆ ดังนี้ เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นชุมชน ไม่ว่าจะมีการเน้นหนักไปทางพัฒนาประเทศหรือไม่พัฒนาประเทศก็ตาม จำเป็นที่จะต้องรับผิดชอบต่อทางจริยธรรมเป็นธรรมดาอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นไม่ว่าสถานการณ์จะเป็นอย่างไร ๆ ก็ตาม ความรับผิดชอบทางจริยธรรมตามทัศนะของสามัญชนย่อมมีอยู่เสมอ

เมื่อผมได้ตอบคำถามเพียงเท่านี้ก็คงจะพอแล้ว แต่เนื่องจากให้เวลาผมถึงหนึ่งชั่วโมงครึ่ง รวมทั้งการอภิปรายด้วย ก็ใคร่จะขอขยายความต่อไป ผมใคร่แบ่งการบรรยายออกเป็นสามหัวข้อ คือ หนึ่ง ว่าด้วยการพัฒนาประเทศ สอง ว่าด้วยวิธีและปัจจัยในการพัฒนา และสาม ข้อสรุปและข้อสังเกตเกี่ยวกับทัศนะของสามัญชนทั่วไป

๑. การพัฒนาประเทศ

(ก) เพื่ออะไร

ปัญหาที่น่าจะพิจารณามีอยู่ว่า เราจะพัฒนาประเทศเพื่ออะไร เพราะเหตุใดเราจึงเน้นพัฒนา ทำไมอยู่ดี ๆ ปฏิบัติราชการไปเฉย ๆ ไม่ได้หรือ ทำไมจึงจะต้องมานั่งเรื่องพัฒนา แท้จริงการพัฒนาที่มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ประ-

ชาราษฎร์มีความเจริญ มีความสุขสมบูรณ์ การปกครองประเทศโดยปกติ ก็มีความมุ่งหมายเช่นเดียวกันไม่แตกต่างกัน แต่ดั้งเดิมเรามีพระมหากษัตริย์ที่มีอำนาจมาก เราก็ทราบอยู่ว่าท่านปกครองแผ่นดินเพื่อให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมีความอยู่ดีกินดี มีความสงบสุข เมื่อมีการปกครองแบบที่พระมหากษัตริย์มีอำนาจโดยจำกัด เราก็ทราบกันดีอยู่แล้วว่าผู้ที่ป็นรัฐบาลนั้น ต้องการให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความสงบสุข ผู้ปกครองแบบคอมมิวนิสต์ก็ต้องการอย่างเดียวกันนั้น ผู้ปกครองมักจะกล่าวไปในทำนองนั้น ไม่ว่าจะใช้ถ้อยคำอย่างไร ๆ ก็ตาม

เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า เรื่องพัฒนานั้นก็อยู่ที่ว่า ต้องการให้ประชาชนส่วนมากสามารถประกอบสัมมาอาชีพ มีความสงบสุข ซึ่งแปลทางวัตถุได้ตามภาษาเศรษฐศาสตร์ในปัจจุบันว่า เพื่อเพิ่มรายได้ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต รายได้ดังกล่าวที่เราต้องการจะเพิ่มให้ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ทั้งในปัจจุบันและอนาคตนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นรายได้ที่เป็นเงินหรือเป็นวัตถุ เป็นรายได้ชนิดที่ทำให้คนมีเวลารว่าง มีเวลาหย่อนใจ มีเวลาไปเที่ยว นี่ก็ถือว่าเป็นรายได้เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นก็พอจะยุติได้ว่า การพัฒนาประเทศ มีจุดมุ่งหมายอยู่ข้อใหญ่ข้อแรก คือ เพื่ออยู่ดีกินดี มีความสงบสุข และเป็นการเพิ่มรายได้ เป็นการเพิ่มความสุขสำราญทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมในปัจจุบันและอนาคต

อย่างไรก็ตาม เหตุผลในการที่บางประเทศจำเป็นที่จะต้องเน้นการพัฒนา ก็มีอยู่พอฟังได้ เป็นที่ทราบกันอยู่ว่าประเทศใดประเทศหนึ่งเมื่อได้เริ่มต้นดีแล้ว ก็ย่อมจะเจริญก้าวหน้าไปโดยเร็ว กล่าวคือ ประเทศใดมีหลักในการดำเนินการปกครองในด้านการเมือง ทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านต่าง ๆ แล้ว การก้าวหน้าก็ดำเนินการไปได้โดยเร็ว ประเทศที่เจริญแล้วย่อมก้าวหน้าไปได้มากกว่าประเทศที่ยังไม่เจริญหรือเรียกว่าด้อยพัฒนา ฉะนั้นเมื่อเลิกสงครามโลกครั้งที่สอง จึงได้มีผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบในทางการเมืองทั่ว ๆ ไป เห็นว่าประเทศที่เรียกว่าด้อยพัฒนานั้น ถ้าหากว่าไม่มีมาตรการพิเศษที่จะทำให้กิจจยในการก้าวหน้าโดยเร็วแล้ว ก็คงจะไม่สามารถที่จะก้าวหน้าไปได้รวดเร็วเท่า ๆ กับประเทศที่เจริญเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ได้รับการได้รับความเสียหายมาก ๆ ในการสงคราม เพราะฉะนั้นจึงได้เกิดมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่แม้แต่จะเจริญแล้ว คือ ยุโรป เพื่อให้ฟื้นฟูขึ้นโดยเร็ว สำหรับในประเทศเอเชีย อาฟริกา หรืออเมริกาใต้ นั้นก็ถือกันว่าถ้าหากประเทศที่เจริญแล้วไม่ช่วยเหลือ และประเทศต่าง ๆ นั้นไม่ได้ช่วยเหลือตนเองแล้ว ก็จะไม่สามารถที่จะก้าวหน้าได้ แม้แต่ในเวลานี้จะเห็นได้ว่าความก้าวหน้าของ

ประเทศที่เจริญฝ่ายหนึ่งกับประเทศที่ไม่เจริญอีกฝ่ายหนึ่งยังห่างไกลกัน เป็นข้อเท็จจริงว่ารายได้ส่วนบุคคลแต่ละบุคคลของประเทศที่เจริญนั้นเพิ่มขึ้นในอัตราสูงกว่าประเทศที่ยังไม่เจริญอย่างประเทศไทย เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นจะต้องมีการเน้นหนักไปในทางพัฒนา

(ข) หลักการพัฒนา

ประเทศที่ต้องการพัฒนาจำเป็นที่จะต้องวางมาตรการพิเศษบางอย่าง และได้รับความช่วยเหลือจากประเทศที่เจริญแล้ว และองค์การระหว่างประเทศร่วมมือ อันตรายมีอยู่ว่า เราอาจจะคำนึงถึงแต่การก้าวหน้าไปตะพึดตะพือโดยไม่คิดถึงความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมึหลักการพัฒนาประเทศ ไม่ใช่แต่เพียงว่าก้าวหน้าอย่างเดียว จำเป็นที่จะต้องให้ไปโดยสภาพเสมอภาค ไม่ขึ้น ๆ ลง ๆ อย่างที่เป็นมาแล้ว และหลักข้อสองก็คือ การเพิ่มรายได้ที่เรียกว่าเพิ่มให้ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมนั้นก็จำเป็นที่จะต้องให้เพิ่มโดยทั่วถึงกันมิใช่จะเพิ่มเพื่อให้คนที่มีโอกาสและมีอำนาจและมีสติปัญญาสูงกว่าผู้อื่น ได้รับเพิ่มมากกว่าผู้อื่น

ที่ว่าจำเป็นที่จะต้องให้เศรษฐกิจก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ นั้น ก็เนื่องมาจากได้รับบทเรียนเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ยี่สิบนี้ กล่าวคือเศรษฐกิจของโลกมักจะประสบความล้มเหลว ๆ ตอน ๆ เมื่อก้าวหน้าแล้วก็ถอยหลัง ในปีใดปีหนึ่งอาจจะมีคนทำงานเต็มหมัดคนทำงานยาก ในบางปีอาจจะมีจำนวนเป็นจำนวนสิบ ๆ ล้านที่หางานทำไม่ได้ เช่นในสหรัฐอเมริกาเป็นต้น และในประเทศอังกฤษก็เช่นเดียวกัน สถานการณ์เช่นนี้ย่อมเกิดความเสียหายให้แก่บุคคล ผมเคยยืนยันเสมอว่า การที่นักเศรษฐศาสตร์มักจะเสนอวิธีการเศรษฐกิจให้มี Unemployment หรือคนว่างงานเพียงสองเปอร์เซ็นต์สามเปอร์เซ็นต์ ตลอดเวลาเพื่อจะรักษาเสถียรภาพในการก้าวหน้า นั้น ถ้าเราดูคลุ้ม ๆ ไปแล้วจะรู้สึกว่ามันเป็นอะไร แต่ผมไม่เห็นด้วยเพราะเหตุว่า ถ้าพูดถึงส่วนรวมแล้ว การว่างงานสามเปอร์เซ็นต์นั้นก็รู้สึกว่ามันน้อย แต่ว่าถ้าส่วนตัวแล้ว เราเผชิญเป็นคนหนึ่งในสาม

เปอร์เซ็นต์นั้น เราไม่ได้ว่างงานสามเปอร์เซ็นต์ เราว่างงานร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะฉะนั้น จึงต้องคำนึงถึงบุคคลแต่ละคนด้วย

ประเทศไทยเราเป็นประเทศที่ประกอบเกษตรกรรมส่วนใหญ่ ความว่างงานไม่ค่อยจะมี แต่ผลร้ายของการที่เศรษฐกิจลุ่ม ๆ ดอน ๆ นั้น มักจะปรากฏในประเทศเราเป็นลักษณะที่สินค้าหลักเกิดมีราคาตกต่ำ เมื่อราคาเกิดตกต่ำ รายได้ของพวกเราที่ต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกชาวนาและผู้ผลิตวัตถุดิบ เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าประเทศไทยหรือประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ จะไม่มีปัญหาเรื่องการว่างงานมากนัก ก็จะเห็นได้ว่าปัญหาเรื่องเศรษฐกิจลุ่ม ๆ ดอน ๆ นั้นจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปโดยดี ในข้อนี้ก็จะเป็นความรับผิดชอบในทางเทคนิคของนักการเมืองและนักเศรษฐกิจ

หลักการข้อสามของการพัฒนาประเทศคือในการเพิ่มรายได้ขึ้น ไม่ควรที่จะให้คนมี มีเงินเกินไปนัก และไม่จำเป็นที่จะต้องให้คนจน จนลงไปมาก ถ้าปล่อยให้เงินไปตามสถานการณ์ปัจจุบันทั่ว ๆ ไปตามลัทธิ Laissez faire จะเห็นได้ว่าคนที่เกิดมามีเงิน มีทุนทรัพย์ที่จะก้าวหน้าไปได้ กล่าวคือมีเครื่องมือก้าวหน้าไปแล้วด้วยตนเองของคนที่เกิดมาไม่มีทุนทรัพย์ และมีหนี้ชู้สติดปัญญาภัยคือยกว่าเขาหรือถ้าร้ายลงไปอีก มีความพิการประการใดประการหนึ่งบุคคลเหล่านี้ย่อมเสียเปรียบผู้อื่น ถึงจะก้าวหน้าไปหนึ่งเปอร์เซ็นต์เท่า ๆ กัน ก็ยังก้าวหน้าน้อยกว่าเขาแล้ว แต่แท้จริงตามปรากฏการณ์ที่เราเห็นกันอยู่ บางครั้งถ้าหากว่าเรามีมาตรการบางอย่างเพื่อให้ก้าวหน้าไป ๕๐% แต่อาจจะกระทบกระเทือนทำให้อีก ๕๐% ของชุมชนนั้นถอยหลังด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการมาตรการบางอย่างป้องกันมิให้เกิดการเสียหายเช่นนี้เกิดขึ้น สุภาชิตของแมกไซไซที่ว่า “ถ้าใครเกิดมามีน้อย บ้านเมืองทิ้งให้มาก ๆ” เป็นสุภาชิตซึ่งควรจะประจักษ์ใจไว้

ในการพัฒนาประเทศนั้น เราจำเป็นที่จะต้องให้ความยุติธรรมระหว่างท้องถิ่นไม่ใช่จะมุ่งแต่พยายามพัฒนา

ไปกว้าง ๆ สำหรับประเทศเท่านั้น จะเห็นได้ว่ารัฐบาลต่าง ๆ ไม่ว่าในประเทศใด ก็ย่อมจะใช้มาตรการพิเศษสำหรับท้องถิ่นที่เขาเรียกกันว่า depressed area คือท้องถิ่นที่ได้รับความยากลำบากมากกว่าปกติ ตรงกับหลักการที่ว่าใครเดือดร้อนมาก ก็ต้องช่วยเหลือให้มากเป็นพิเศษ

สรุปความในตอนนี้เป็นว่า เราจะต้องพยายามดำเนินการพัฒนาโดยยึดหลักการทั้ง ๓ หลัก จะมุ่งแต่หลักที่หนึ่งและเพิกเฉยหลักที่สองและสามคือ เสถียรภาพและความยุติธรรมในสังคมมิได้เป็นอันขาด

๒. วิธีและปัจจัยในการพัฒนา

ในตอนที่สองต่อไปนี้ ผมขอแยกพิจารณา ๓ ประการคือ

- ๑) วิชาการและวิธีการในการพัฒนา
- ๒) กำลังคนและกำลังเงินอันเป็นปัจจัยเพื่อที่ดำเนินการพัฒนา และ
- ๓) การใช้อำนาจเพื่อพัฒนาประเทศ

ก. วิชาการและวิธีการ

ในเรื่องวิชาการและวิธีการพัฒนา ปัญหาที่สำคัญยิ่งสำหรับไทยในปัจจุบันคือ การอำนวยความสะดวกของรัฐและข้าราชการในด้านหนึ่ง และในอีกด้านหนึ่งนั่นคือ การที่เอกชนจะสามารถริเริ่มและต่อตามความก้าวหน้าของรัฐบาลไป

ในด้านรัฐบาลนั้น จำเป็นที่จะต้องวางแผนพัฒนาออกมาเป็นโครงการภายในขอบเขตแห่งหลักการที่เสนอมานี้แล้ว และเมื่อวางแผนแล้วจะสำเร็จผลเพียงไหน ดีหรือไม่ดี แล้วแต่การกระทำ คิดเฉย ๆ ประกาศออกมาเฉย ๆ แต่ไม่ทำไม่ได้เท่าที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยในเวลานี้มีหลายกรณีที่เกิดแล้วก็ไม่ทำ ตั้งงบประมาณให้แล้วก็ไม่ทำหรือทำไม่ได้เต็มตามงบประมาณ เช่นนี้ย่อมเป็นเหตุความผิดที่เป็นการถ่วงความเจริญในการพัฒนา ผมใครจะย่ำว่าในการพัฒนานั้น การอำนวยความสะดวกของรัฐเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะเหตุว่า เมื่อเราต้องการเน้นหนักโดยใช้ทรัพยากรหรือกำลังคนและกำลังเงินเพื่อจะทุ่มเทให้ได้ผลมาก ๆ แล้ว ก็จำเป็นที่หน่วยราชการ

ต่าง ๆ จะต้องมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ไม่ใช่คนสองคนไปทำอย่างเดียวกันในเมื่อคน ๆ เดียวทำได้ ไม่ใช่กรมสองกรมไปทำอย่างเดียวกันในเมื่อกรมเดียวทำได้ จะต้องมีการประสานงานติดต่อระหว่างกระทรวงให้เรียบร้อยไม่ต้องกระทรวงขึ้นมาอย่างฟุ่มเฟือย ไม่จำเป็นที่จะต้องดำเนินการไปในทำนองที่จะเป็นช่องทางให้เกิดความรัวโหลและความเหลวไหลได้ ข้อเหล่านี้ขึ้นอยู่กับกรอำนวยการของรัฐทั้งสิ้น ผมรู้สึกว่าคุณภาพปัจจุบันในประเทศไทยนี้ยังมีการบกพร่องในเรื่องนี้อยู่มาก มีระบบกรรมการฟุ่มเฟือย มีระบบการทำงานแย่งกันฟุ่มเฟือย ไม่มีการประสานงานและการอำนวยการยังบกพร่องอยู่อีกมาก

อันตรายข้อหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเท่าที่สังเกตมาในประเทศไทย คือมักจะเข้าใจผิดกันว่าเรื่องต่าง ๆ ถ้ารัฐบาลไม่ทำแล้วก็จะไม่สำเร็จได้ แท้จริงการกระทำพัฒนาหรือจะพัฒนาหรือไม่ก็ตาม ความสำคัญของเอกชนมีอยู่เป็นอันมาก ถ้าหากว่ารัฐบาลสร้างเขื่อนขึ้นมาด้วยเงินมาก ๆ แล้วไม่สามารถชักจูงให้ราษฎรใช้ประโยชน์จากเขื่อน จากน้ำในเขื่อนนั้นได้ ก็ย่อมจะเสียหาย เงินก็สูญเสียเปล่า สร้างถนนขึ้นมาแล้ว ราษฎรไม่ได้ใช้ประโยชน์จากถนนนั้นเพื่อที่จะเพิ่มผลผลิตหรือจะนำสินค้าไปตลาด ก็ย่อมจะเสียหาย เพราะฉะนั้น ความริเริ่มและติดตามของเอกชนนั้นเป็นเรื่องสำคัญ และเท่าที่ปรากฏในประเทศไทย ชาวนาและเอกชนทั่ว ๆ ไปมีความริเริ่มและติดตามการอำนวยการของรัฐอยู่ดีพอสมควร จะเห็นได้จากผลของการตัดถนนมิตรภาพด้วยความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาไปนครราชสีมา ก็ปรากฏว่าเกิดมีสินค้าสำคัญคือข้าวโพด โดยประชาชนเขาริเริ่มของเขาเอง โดยไม่ต้องไปยุแหย่เขา ที่สำคัญที่สุดคือว่า ผู้ที่เป็นใหญ่เป็นโตหรือเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในด้านรัฐบาลนั้น มักจะลืมนึกว่าราษฎรเป็นคนเหมือนกัน มีความคิด มีสมอง และมีกระเปาะของเขาที่จะต้องเป็นห่วงเช่นเดียวกัน มักจะไปคิดว่าอะไร ๆ นั้นรัฐบาลจำเป็นจะต้องทำ ถ้ารัฐบาลไม่ทำ ก็ผู้ใหญ่ในราชการผู้มีอิทธิพลจำเป็นจะต้องเป็นผู้ทำ ถ้าเป็นเช่นนั้นละก็ความริเริ่มและการประกอบกิจของเอกชนทั่ว ๆ ไปย่อมหมด

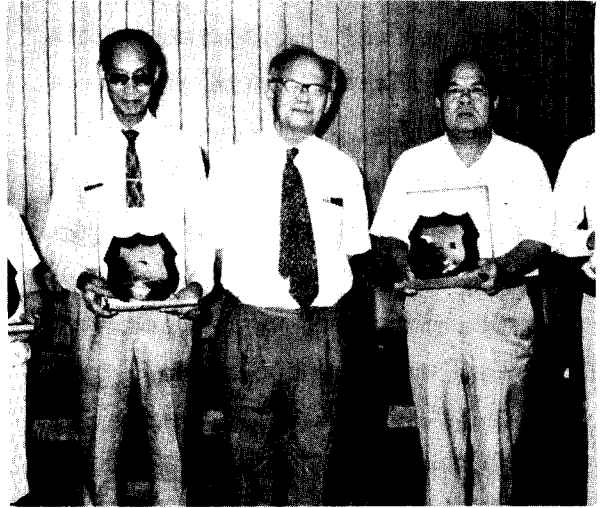
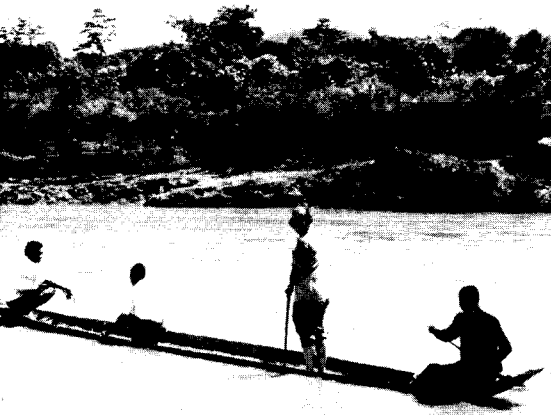
เหี่ยว เหี่ยวแห้งไป เพราะเหตุว่าต้นโพธิ์ใหญ่มาปลูกไว้กลางสนามแล้วหญ้าแพรกในสนามนั้นก็ย่อมจะอับเฉาไป

เนื่องด้วยเหตุนี้ความสำคัญในเรื่องวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในการพัฒนา ผมจึงได้นำเงินถึง ๒ ข้อ ข้อหนึ่ง คือ การอำนวยการของรัฐต้องให้ดี และสองต้องพยายามหลบหลีกหลีกเลี่ยงเว้นการกระทำบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้ความริเริ่มและการใช้สติปัญญาของเอกชนสูญเสียไป และต้องสนับสนุนในเอกชนทำให้มากขึ้นเท่าที่จะมากได้ ในเรื่องวิชาการนี้ความผิดพลาดอาจจะเป็นเพราะความไม่เขลา หรืออาจจะเป็นเพราะความไม่สามารถคิดให้ลึกซึ้ง เพราะฉะนั้น ในตอนนี้นี้จึงขอสรุปว่าอุปสรรคแห่งการพัฒนาคืออวิชา

ข. กำลังคนและกำลังเงิน

ปัจจัยประเภทที่สองคือกำลังคนและกำลังเงิน ในเมื่อเราต้องการที่จะพัฒนาแล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องระดมปัจจัยเหล่านี้เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา อุปมาเหมือนกรณีของเอกชนมีรายได้จำกัด ได้มาเท่าใดจะพยายามใช้ให้หมดในปัจจุบันเพื่อจะอยู่ดีกินดีก็ทำได้ หรือถ้าต้องการที่จะออมทรัพย์ไว้สำหรับใช้ในอนาคต หรือเพื่อประโยชน์ของบุตรหลาน หรือมีบุตรที่จะช่วยส่งเสียที่จะไปศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ การบริโภคอุปโภคในปัจจุบันก็ยังจำเป็นที่จะต้องลดน้อยลงเป็นธรรมดา ๆ เพื่อที่จะได้เอาเงินไปไว้สำหรับเรื่องอื่น การที่จะรับประทานทั้งหัวทั้งก้อยนั้นเป็นไปไม่ได้ ถ้าอยากได้ก้อยก็ต้องเสียหัว ถ้าอยากจะได้หัวก็ต้องเสียก้อย เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นต้องถือหลักว่าอดเปรี้ยวไว้กินหวาน ฉันทัดฉันนั้น เมื่อพิจารณาเรื่องประเทศชาติ ถ้าต้องการผลส่วนรวมก็จำเป็นที่จะต้องมีการเสียสละส่วนตัวเป็นธรรมดา หลักการดังกล่าวนี้ใช้ได้ทั้งสำหรับกำลังเงินและกำลังคน

ระหว่างกำลังคนกับกำลังเงินสองอย่างนี้ อะไรสำคัญกว่ากัน ใครขอเสนอว่ากำลังคนสำคัญกว่ากำลังเงินยิ่งนัก เพราะการสะสมวิชาความรู้และการระดมให้วิชาแก่ประชาชนของเรา นั้น มีผลเป็นการยั่งยืนแก่อนาคต ส่วนกำลังเงินนั้นขณะนี้ประเทศไทยพอจะนับได้ว่า เราอยู่ในลักษณะที่ไม่ดี

องนัก พอมีพอใช้ แต่แม้ว่าจะเดือดร้อน ชัดสนเงินนั้นเราขอหยิบขอยืมผู้อื่นเข้ามาได้ การยืมเงินนั้นง่าย เพราะเงินได้ทุกภาษา แต่การยืมคน คนพูดได้อย่างมากก็ไม่ก็ภาษา

ค. การใช้อำนาจในการพัฒนา

ในการพัฒนาเราจะต้องระดมปัจจัยต่าง ๆ มาใช้งานด้านเงิน เราก็จำเป็นต้องเก็บภาษีอากรเพื่อมีรายได้บ้าง และจ่ายออกไปในขณะที่พัฒนารายได้รายจ่ายการกระทำด้านงบประมาณและการคลังเป็นของสำคัญเป็นอย่างยิ่งและในบางกรณี ถ้าต้องการจะเร่งมือพัฒนา ก็อาจจำเป็นต้องใช้อำนาจรุนแรงนั้น ในการภาษีอากรและเรื่องอื่น ๆ เรื่องอื่นดังกล่าวได้แก่ การห้ามนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาแข่งขันกับสินค้าที่เอกชนในประเทศกำลังก่อร่างทำอยู่เป็นต้น การใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศนั้นเป็นเรื่องจำเป็นและยิ่งเร่งรัดพัฒนา ก็ยิ่งจะใช้อำนาจมากขึ้นช่องทางอันตรายมากขึ้น จะเห็นได้ว่า เงินงบประมาณแผ่นดิน แต่ก่อนนี้เราพูดกันเป็นจำนวนสิบล้านห้าร้อยล้านห้าพันล้าน หกพันล้าน เดียวนี้เงินงบประมาณไม่พอว่าหมื่นล้านแล้ว ธนบัตรก่อนนี้ออกมาเพียงห้าพันล้าน เดียวนี้เกือบเข้าไปถึงหมื่นล้านบาท เมื่อจำนวนเงินที่จะต้องหามาและใช้ไปสำหรับราชการมากขึ้น ความโลภยากกับการใช้อำนาจไปในทางผิดก็ยิ่งมีมากขึ้น จะเห็น

ได้ว่า เมื่อก่อนนี้เราไม่เคยพบเห็นกันว่าใครโกง โกงใครถึงห้าร้อยหกหรือล้าน เดียวนี้มีขึ้นแล้วเป็นจำนวนห้าร้อยหกหรือล้าน แม้แต่จะ “ทำบุญ” กันก็ยังเป็นจำนวนสิบ ๆ ล้าน เนื่องด้วยเหตุนี้จึงมาเข้าประเด็นของกระทรวงแห่งการบรรยายนี้ กล่าวคือ อะไรเล่าจะเป็นปัจจัยสำคัญ อะไรเล่าจะเป็นอุปสรรคแห่งการพัฒนาประเทศ ขอเสนอว่าอุปสรรคคือความเหลวไหลและรว้อไหลซึ่งเกิดจากความโลภและตณหา อุปสรรคเหล่านี้จะขจัดได้ก็แต่โดยการใช้อำนาจในทางที่ถูกต้องก็คือความรับผิดชอบทางจริยธรรมดังที่ท่านผู้จัดการสัมมนานี้ได้ตั้งไว้เป็นหัวข้อของการสัมมนา

ในที่นี้ เห็นจะเป็นการสมควรถือจะหยิบยกเอาเรื่องความเสียหายที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาด้วยการเพิกเฉยในจริยธรรมมาพิจารณาดูว่า ผู้ใหญ่แต่โบราณท่านได้ว่าไว้อย่างไร เห็นจะไม่ต้องย้อนกลับไปไกลนัก เพียงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ก็เห็นจะพอหาได้ กล่าวคือ หลักฐานที่ปรากฏในหนังสือมูลบทบรรพกิจของพระยาศรีสุนทรโวหาร (หลวงสารประเสริฐ น้อย อาจารย์ยางกูร) ซึ่งมีพระบรมราชโองการประกาศให้ใช้เป็นแบบเรียนในปี พ.ศ. ๒๔๑๔ ในหนังสือนั้นมีบทประพันธ์เรื่องพระไชยสุริยา (คุณสุลักษณ์ ศิวรักษ์ชี้แจงว่าเป็นบทประพันธ์ของสุนทรภู่) มีใจความว่าพระไชยสุริยาเป็นเจ้าพาราสาวัตถิ ก็อยู่ดีกินดีกันมาจนกระทั่ง :-

“อยู่มาหนูข้าเฝ้า
ที่หน้าตาดีดี
คำเข้าเฝ้าสี่ขอ
หาได้ให้ภริยา
ไม่จำคำพระเจ้า
ถือดีมีข้าไท
คดีที่มีคู่
ใครเอาข้าวปลามา
ที่แพแก่ชนะ
ชี้ข้อก็ได้ดี
ที่ชื่อถือพระเจ้า
ผู้เฝ้าเหล่าเมธา
ภิกษุสะมะณะ
คาถาลำนำ
ไม่จำคำผู้ใหญ่
ที่ดีมีอะไซ
ภรรยาสาวะดี
ดูดีถือแต่ใจ
ผู้ที่มีฝีมือ
ไล่คว่ำว่าที่คอ
ข้าเฝ้าเหล่าเสนา
ถือน้ำว่าเข้าไป
หาได้ใครหาเอา
ผู้ที่มีอาญา

ก็หาเยาวนารี
ท่ามะโหรที่เคหา
เข้าแต่หอล่อกามา
โลภพาให้บ้าใจ
เหไปเข้าภษาไสย
ฉ้อแต่ไพร่ใส่ชื่อคา
คือโก่หนูเจ้าสุภา
ให้สุภาก็ว่าดี
ไม่ถือพระประเวณี
ไล่ดำตีมีอาญา
ว่าโง่งงแต่ปุปลาด
ว่าไปบ้าสาระยา
เล่าก็ละพระธรรม
ไปเร่ร่ำทำเอโก
ศิระะไมใจโยไส
ข้าขอโมทนาไป
ใครไม่มีปราณีใคร
ทีใครได้ใส่เอาพอ
ทำดูดีไม่ซื้อขอ
อะไรล่อก็เอาไป
มิได้ว่าหนูข้าไท
แต่น้ำใจไม่น่าพา
ไพร่ฟ้าเศร้ายเล่าอุรา
ไล่ตีดำไม่ปราณี”

แห่งกาลกนิ กล่าวคือ

“วันนั้นครันดินไหว เกิดเหตุใหญ่ในปรุพี
เล็งดูรู้คดี กาลกนิสี่ประการ
ประกอบชอบเป็นผิด กลับจริตผิดโบราณ
สามัญอันธพาล ผลาญคนชื่อถือสัตย์ธรรม
ลูกศิษย์คิดล้างครู ลูกไม่รู้คุณพอมัน
ส่อเสียดเบียดเบียนกัน ลอบฆ่าฟันคือตณหา
โลกลาภบาปบคิด โจทย์จับผิดริชยา
อุระพระสุธา ป่วนเป็นบ้าฟ้าบดบัง
บรรดาสามัญสัตว์ เกิดวิบัติปิดป่าบัง
ไตรยุคทุกขตระวัง สัจจะระระอวสาน”

ถ้าเราพิจารณาคำกาศกนิข้างต้นให้ดู จะเห็นว่า ท่านผู้ประพันธ์ได้ยกเอาข้อละเมิดจริยธรรมเหล่านี้มาแสดงไว้ว่า เป็นเหตุแห่งความยุ่งยากคือ (๑) ความมัวเมาในกามตัณหา (๒) ความโลภ (๓) ไม่ถือศีลธรรมกลับไปถือไสยศาสตร์ (๔) การฉ้อราษฎร์บังหลวง (๕) โรงเรียนไม่ยุติธรรมตามสมควรที่จะเป็น (๖) ไม่มีความเคารพในเรื่องความดี เห็นผิดเป็นของ (๗) ใจเหี้ยมโหดไม่ปราณีใคร ถืออำนาจเป็นธรรม (๘) ข้าราชการแม้ว่าจะถือน้ำพิพัฒนาสัตยา ก็ผิดไม่ถือสัจจะตามที่ควรจะเป็น

ต่อไปนี้ผมใคร่จะขออนุญาตอ้างหนังสืออีกหนึ่งตอน ซึ่งตามปกติไม่ควรจะกระทำเพราะเป็นหนังสือของตนเอง แต่เนื่องด้วยหนังสือนี้ได้เขียนไว้เป็นเวลาที่ประมาณสิบกว่าปีแล้ว และเข้าใจว่าหากันได้ยาก คงจะไม่เสียหายอะไร ข้อความนี้มาจากหนังสือ “เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย” ซึ่งแต่งเอาไว้เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๕ ในบทหนึ่งซึ่งเรียกว่า ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ

“ธรรมะเป็นคำคู่กับศีล คำว่า ศีลหมายถึงการระงับไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ส่วนความหมายของคำว่าธรรมะ คือการช่วยส่งเสริมให้สถานการณ์ดีขึ้น เพื่อความเจริญของเอกชนมหาชน และส่วนประกอบที่สำคัญแห่งธรรมะ คือความยุติธรรม ตัวอย่างการประพฤติผิดหลักธรรมะที่เห็น

ตอนที่ยกมานี้แสดงให้เห็นการวิเคราะห์ของท่านผู้ใหญ่ในสมัยร้อยปีที่ผ่านมาแล้วว่า การไม่รักษากฎจริยธรรมไม่รับผิดชอบในทางจริยธรรมนั้น ย่อมทำให้เกิดความปั่นป่วน และตามเรื่องพระไชยสุริยานี้ ต่อมาก็ได้ยกกรณีกล่าวเคียด เพราะเหตุการณ์ที่บ้านเมืองไม่อยู่ในความชอบธรรม จนกระทั่ง “สมเด็จพระจอมมารีย์” ต้องมาเทศนาโปรดให้ถือศีลภาวนาจนได้ไปสวรรค์

ตามเรื่องทีกล่าวถึง มีอีกตอนหนึ่งซึ่งแสดงถึงสาเหตุ

ได้ง่าย เช่น โจรที่ปล้นทรัพย์ เราถือได้ว่าทำผิดทั้งศีลและธรรมะในด้านเศรษฐกิจ เพราะได้เบียดเบียนเจ้าทรัพย์และถ่วงความเจริญ คือ นอกจากตัวเองจะไม่ประกอบสัมมาอาชีพแล้ว ยังขัดขวางผู้อื่นซึ่งจะทำการประกอบสัมมาอาชีพเพื่อประโยชน์และความเจริญของส่วนรวมอีกด้วย

ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้ใดมีความมานะอดทนพากเพียรคิดสร้างสรรค์สิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น ช่วยเศรษฐกิจของประเทศเราก็ถือว่าบุคคลผู้นั้นมีความดีความชอบและทำคุณหลักธรรมะการประพฤติผิดหลักธรรมะในด้านเศรษฐกิจนั้น มีได้หลายกรณี เช่น

๑. เจ้าหน้าที่รัฐบาลบางคนใช้อำนาจและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมาเป็นประโยชน์ส่วนตัว ไม่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อตรง เพื่อให้ทุกคนได้รับประโยชน์ร่วมกัน กลับมีใจลำเอียงช่วยเหลือแต่เฉพาะผู้ที่ให้สินบน

ที่ว่าผิดหลักธรรมะ เพราะ

ก. ราษฎรส่วนใหญ่ที่ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริตก็เกิดความย่อท้อที่จะทำต่อไป คิดแก่งแย่งเบียดเบียนกัน ไม่มีผู้ใดคิดจะทำงานที่ไ้เวลานาน ๆ กว่าจะได้ผลตอบแทนไปหาทางอื่น

ข. การที่กสิกรทั้งหลายสามารถทำการเพาะปลูกได้ผลดีเท่ากับเพิ่มปริมาณการผลิตให้มากขึ้น ทำให้การค้าสะดวกยิ่งขึ้น แต่สิ่งเหล่านี้จะเป็นไปไม่ได้ ถ้ามีโจรปล้นทรัพย์เจ้าหน้าที่ทุจริตมาก ๆ เพราะสิ่งที่ผลิตได้จะมีน้อยไม่พอกับความต้องการของสังคมที่เพิ่มขึ้นอยู่เสมอ ความไม่พอตอนนี้เป็นผลกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก

๒. เจ้าหน้าที่ที่มีผลประโยชน์ส่วนตัวในหน้าที่การงานของตนขัดกับประโยชน์ของส่วนรวม ถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติผิดธรรมะในด้านเศรษฐกิจ อาทิ ในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล บุคคลนั้นจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในขอบเขตแห่งนโยบายของรัฐ ถ้าในขณะที่เดียวกันเจ้าหน้าที่ผู้นั้นไปมีตำแหน่งหน้าที่และรับผิดชอบส่วนงานของเอกชน ไม่ว่าจะเพียงแห่งเดียวหรือหลายแห่งก็ตาม อาจเป็นประธานกรรมการ

กรรมการผู้จัดการ ผู้ถือหุ้น ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม แม้จะสุจริตเพียงใดบุคคลภายนอกย่อมจะระแวงสงสัยและตั้งข้อรังเกียจ

๓. ข้าราชการแม้ว่าจะไม่ทุจริต แต่ไม่ทำงานให้รวดเร็วเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ก็ขัดขวางความเจริญในทางเศรษฐกิจ และโดยเฉพาะส่วนราชการที่จำเป็นต้องติดต่อกับประชาชนโดยตรง เช่น อำนาถ ถ้าทำงานล่าช้า นอกจากงานของราษฎรจะไม่ก้าวหน้าไปแล้ว ยังไม่เปิดโอกาสให้ราษฎรได้ทำงานตนได้ทันเวลาด้วย

๔. นโยบายเศรษฐกิจที่มุ่งช่วยเหลือหมู่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะนั้น ถ้าทำให้คนกลุ่มใหญ่เดือดร้อนแล้วถือว่าผิดหลักธรรมะในด้านเศรษฐกิจ เพราะเป็นนโยบายเศรษฐกิจที่ไม่ได้ให้ความยุติธรรมต่อสังคม การทำให้เงินเฟ้อถึงขนาดการเก็บภาษีอากรไม่ทั่วถึง ผู้มีอาชีพที่แน่นอนและข้าราชการส่วนมากซึ่งมีบัญชีแสดงรายได้หรือเงินเดือนเป็นหลักฐานเท่านั้นที่ต้องรับภาระภาษีเต็มที ถ้ารัฐบาลสามารถวางหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม มีเจ้าหน้าที่ที่มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ทำงานอยู่แล้ว เท่ากับว่าได้พยายามทำให้ถูกหลักธรรมะทางเศรษฐกิจ

๕. ราษฎรที่สมคบกับข้าราชการทำการเอาเปรียบส่วนรวม ถือว่าทำผิดธรรมะทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ การให้สินบนข้าราชการ ทำให้จิตใจของข้าราชการที่จะทำดีเสื่อมลงและในที่สุดความเดือดร้อนก็จะเกิดมีทั่ว ๆ ไป

๖. การหลีกเลี่ยงการเสียภาษีของราษฎรก็ผิดหลักธรรมะ เพราะรัฐบาลเก็บเงินได้น้อยกว่าที่ควรจะได้

๗. การกักตุนสินค้าในยามขาดแคลนเพื่อหวังกำไร การค้าในตลาดมืด การปฏิบัติตนให้เป็นการฝ่าฝืนข้อบัญญัติแห่งกฎหมายถือเป็นการปฏิบัติผิดหลักธรรมะทั้งสิ้น เพราะก่อความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นและกับส่วนรวม

๘. การที่ราษฎรแต่ละคนไม่มีอาชีพหรือไม่พยายามทำงานเพื่อเลี้ยงชีพของตนในทางที่ชอบ ไม่เข้าใจหน้าที่และไม่รู้จักประมาณและความพอเพียง เอาไร้ดเอาเปรียบไม่มีการศึกษา

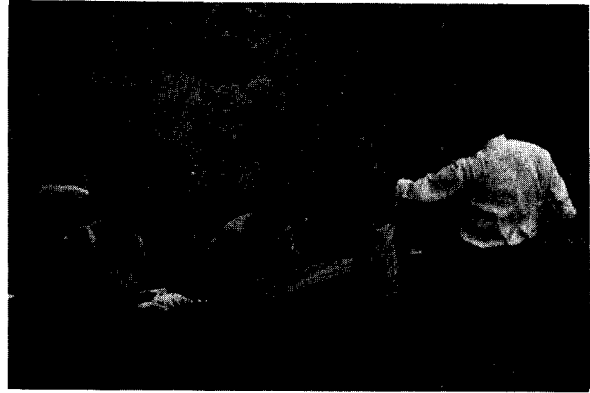

ซาอบรมที่ดี เท่ากับไม่ช่วยเหลือให้เศรษฐกิจของชาติก้าวหน้าไป

๙. การที่มีบุคคลกลุ่มน้อยร่ำรวยขึ้นอย่างมาก เป็นการผิดหลักธรรมะเพราะ ในขณะที่กลุ่มคนมั่งมีมาก ๆ มีจำนวนคนน้อย กลุ่มคนจนก็ขยายจำนวนออกไป เกิดปัญหาในทางสังคม มีการแบ่งแยกชั้นของคนโดยไมควร และการแบ่งแยกกันในลักษณะนี้เป็นผลเสียทั้งในด้านจิตใจและการครองชีพของประชาชน เป็นปัญหาหนักสำหรับรัฐบาลในการปกครองประเทศ นับว่ากระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของประเทศทุกทาง สำหรับข้อนี้ถ้าพิจารณาถึงการพนันต่าง ๆ การมีสลากกินแบ่งซึ่งเป็นการรวมเงินจากประชาชนหรือจากคนกลุ่มใหญ่มาเป็นรางวัลให้แก่บุคคลคนเดียว หรือบุคคลกลุ่มน้อย จึงเป็นการปฏิบัติผิดหลักธรรมะด้วย แต่ถ้าหากว่าผู้ถูกรางวัลสลากนั้น นำเงินมาใช้เป็นประโยชน์ที่ส่วนรวมได้มากที่สุดก็ไม่ถือว่าได้ปฏิบัติตนผิดหลักธรรมะแต่อย่างใด ฉะนั้น ทางที่จะระงับก็คือ ไม่มีการพนันทุกประเภทแต่อย่างไกรก็ดี รัฐบาลยังคงได้ประโยชน์จากการขายสลากกินแบ่งอยู่บ้าง รางวัลที่ให้นั้น เป็นเพียงเพื่อจูงใจให้ราษฎรนำเงินที่มีอยู่มามอบรวมให้แก่รัฐบาล เพื่อใช้เป็นประโยชน์ต่อประเทศโดยทั่วไป เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะผิดธรรมะก็ตาม ถ้ารัฐบาลนำเงินนั้นไปใช้เป็นประโยชน์จริง ๆ แล้ว ก็ค่อยยังชั่วหน่อย

๑๐. บุคคลที่มีความสามารถในกิจการค้าหรือทำงานใดก็ตาม ทำให้มีรายได้ส่วนตัวมากมาย หรือมีทรัพย์สินสมบัติเป็นมรดกตกทอดมา แม้ว่าจะได้รับมาโดยสุจริต ถ้าไม่ได้ทำให้ทรัพย์สินนั้นเกิดเป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวมแล้วถือว่าไม่ถูกต้องหลักธรรมะในทางเศรษฐกิจ เพราะเหตุว่าการที่บุคคลมีทรัพย์สินมากมาย นำเงินมาลงทุนนั้น ก็ยังช่วยคนอื่นได้”

ตัวอย่างเหล่านี้ ผมได้สรุปรวมความไว้ว่า ในการที่จะรักษาระดับรายได้ของคนให้อยู่ใกล้เคียงกัน หรือมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยนั้น ความพิจารณาถึงภาษีมรดก ภาษีเงินได้ เป็นส่วนสำคัญ

เมื่อเร็ว ๆ นี้ คุณธานินทร์ ทรยวิเชียร ได้เขียนบทความเรื่องกฎหมายและการข้อราษฎรบังหลวงขึ้นไว้ในบททัศนคติของเนติบัณฑิตยสภา มีใจความที่สำคัญและที่น่าจะนำเอามากล่าวในที่นี้อยู่หลายตอน มีใจความที่ผมเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยหลายข้อ แต่ที่ชอบใจมากที่สุดก็คือ คุณธานินทร์ได้เสนอไว้ว่า การที่จะแก้ไขในเรื่องธรรมจรรยาในประเทศไทยนั้น จะทำอย่างไรบ้าง มีทั้งการแก้ไขด้านจิตใจและศีลธรรม ตลอดจนอุปสรรคในการแก้ไขเนื่องจากเวลาจำกัด ผมจะขอคัดเฉพาะเรื่องอุปสรรค คือ

อุปสรรคสามประการในการแก้การข้อราษฎรบังหลวง
“ข้าพเจ้าใคร่ขอกล่าวว่า แนวความคิดที่เป็นอุปสรรคในการแก้ไขการข้อราษฎรบังหลวงมีสามประการ ซึ่งแต่ละประการล้วนเป็นแนวความคิดที่เป็นภัยแก่ตนเองทั้งสิ้น กล่าวคือ

(๑) “ธุระไม่ใช่” โดยปกติเมื่อได้ยินได้ฟังเรื่องการข้อราษฎรบังหลวงมักจะฟังกันด้วยความกระตือรือร้นแบบ “กระหายนิมทา” อย่างไรก็ตาม แทบจะไม่มีผู้ใดกล้าหรือแม้แต่คิดว่าสมควรแก่การป้องกันหรือแก้อย่างไร แทบจะกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า “ธุระไม่ใช่” ความจริงเรื่องนี้เป็นธุระหรือหน้าที่ของบุคคลทุกคนในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ การบอกรัดโดยถือว่า “ธุระไม่ใช่” เป็นการปฏิเสธหน้าที่พลเมืองดีโดยแท้ นำเสียดายที่เรขาดการฝึกอบรมในด้านความรับผิดชอบที่ทุกคนจะพึงมีต่อสังคม...

(๒) “คนอื่นทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้” ประโยคนี้แทบจะไม่มีท่านผู้อ่านคนใดปฏิเสธเลยว่าไม่เคยได้ยิน แต่น่าเสียดายที่ประโยคนี้มักจะใช้กันไปในทางที่ไม่ควรใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นเรื่องที่พูดกันในครอบครัว ถ้าเป็นครัวเรือนที่มีแม่เรือนดี ประโยคนี้ก็ใช้ในทางปลุกปลอบจิตใจให้พ่อเรือนประพฤติตนดี เอาอย่างบุคคลอื่นที่สุจริตทั้งหลาย ประกอบแต่กรรมดี เป็นที่นับหน้าถือตา แต่ถ้าบังเอิญเคราะห์ร้าย แม่เรือนใจดำและพ่อเรือนใจอ่อน เห็นคนอื่นร่ำรวยโดยมิชอบ เกิดโลก คิดเห่อเหิมตามไปด้วย ประโยคที่ว่า “คนอื่นทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้” ก็เป็นประโยคที่ให้โทษ เป็นแรงยุให้เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวง...ลัทธิเอาอย่างในทางที่เลว จึงกลายเป็นที่นิยมชมชื่นกันอยู่

(๓) “ที่นี่เมืองไทย ไม่ใช่เมืองนอก” เรื่องแปลกแต่จริงที่น่าสลดก็คือเมื่อผู้ใดปรารภเกี่ยวกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือเรื่องอื่น ๆ ในทำนองนี้ เรามักจะได้ยินวลีที่ว่า “ที่นี่เมืองไทย มิใช่เมืองนอก เราจะเอาอะไรกันมากนัก” หรือวลีอื่น ๆ ที่มีความหมายทำนองเดียวกันนี้ และมักจะพูดกันด่าขยี้กัน แม้ในหมู่ผู้ทรงคุณวุฒิและปัญญาชนทั้งหลาย จึงเป็นที่น่าเสียดายว่า เหตุใดจึงเอาคำพูดที่ไร้ความหมายนี้มาเป็นคำพังเพยบอกปิดความรับผิดชอบ จะไม่เป็นการคิดสั้นหรือปราศจากความคิดเสียเลยหรือ?”

คุณธานินทร์ กรีวิชัยร์ ได้เสนอข้อแก้ไขไว้ว่า ข้อที่น่าคิดมีว่าเราจะต้องใช้วิธีนามยกเอาหนามบ่งกับกรณีนี้

จะได้หรือไม่ กล่าวคือ ควรจะพูดว่า “ใช่ธุระของเรา” เพื่อแก้กับคำว่า “ไม่ใช่ธุระ” เราทุกคนจะต้องถือว่า การฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้ เป็นเรื่องที่เราทุกคนมีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ และเราจะต้องบำเพ็ญตนเป็นตัวอย่างอันดีของลูกหลาน ญาติมิตร และเพื่อนร่วมประเทศ เราจะต้องมีความละเอียดรอบาป ความเที่ยงในความซื่อสัตย์สุจริตและชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล อุปสรรคข้อที่สองแก้ได้ด้วยดังนี้ “คนอื่นทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้” ก็ใช้คำเดียวกันนั้นแหละ ลัทธิเอาอย่างควรใช้เฉพาะในทางเอาอย่างผู้ประพฤติดี ผู้ที่เคารพในเกียรติของตน ผู้ที่มีความระลึกในหน้าที่ และประโยคนี้ควรจะเปลี่ยนให้ชัดเจนแล้วใช้เป็นคำขวัญว่า “คนอื่นทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้” เราจะต้องเลี้ยงผลเลิศ ไม่ใช่เฟื่องเลี้ยงแต่ประโยชน์เฉพาะหน้า แต่ต้องเฟื่องเลี้ยงถึงประโยชน์อันไพบูรณ์ ประโยคที่สาม “ที่นี่เมืองไทย ไม่ใช่เมืองนอก” คุณธานินทร์เขียนไว้ว่า คูอย่างประเทศอังกฤษตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่แล้วมาจนถึงปัจจุบันแก้เรื่องฉ้อราษฎร์บังหลวงสำเร็จ เราต้องเอาอย่างเขาบ้าง และจะต้องทำได้อย่างเขา คำขวัญจึงควรจะเป็นว่า “เมืองไทยหรือเมืองนอกก็เหมือนกัน เมืองนอกเขาทำได้สำเร็จ เราก็ต้องทำได้สำเร็จ” การเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นกาลกิณีมาเป็นคำขวัญนี้ น่าจะช่วยขจัดอุปสรรคในการแก้การฉ้อราษฎร์บังหลวงได้มาก ไม่นอกก็น้อย ผมขอเสนอว่า บทความของคุณธานินทร์นี้ ท่านทั้งหลายน่าจะเอาใจใส่ถ้าหากว่ายังไม่ได้เอาใจใส่

สรุปความในตอนที่สองก็คือ ขอยืนยันว่า ความรับผิดชอบทางจริยธรรมนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อเราจะเน้นการพัฒนา

๓. ทักษะของสามัญชน

ปัญหาที่มีอยู่ว่า เราจะทำอย่างไรจึงจะรักษาจริยธรรมและทำการพัฒนาได้ ข้อความที่ผมได้ยกมาอ้างและพูดมาทั้งหมดก็สรุปได้ว่า ไม่ต้องทำอะไรมากมายผาดโผน เพียงแต่เราปฏิบัติหน้าที่ของตนไปตามปกติ และประพฤติตนอยู่ในทำนองคลองธรรมที่ได้รับการสั่งสอนมาตั้งแต่สมัยโรงเรียน

สมัยบิดามารดา จนกระทั่งปัจจุบัน เพียงแต่ทำไปเท่านั้นก็ถือได้แล้วว่าอยู่ในจริยธรรม ถ้าจะมีความจำเป็นเน้นหนักในพัฒนานี้ ก็อยู่ในด้านวิชาการมากกว่าอย่างอื่น ที่ผมพูดนี้เข้าใจว่า ยังไม่สายเกินไปในประเทศไทยที่เห็นว่าจะอะไร ๆ ธรรมดา ๆ นั้น ก็คือการประพฤติถูกต้องตามศีลธรรมที่เราเคยได้รับการสั่งสอนมา แต่ถ้าหากว่าเจริญเข้าใจในสาระสำคัญผิดและสายเกินไปแล้ว กล่าวคือถ้าเดี๋ยวนี้พวกเราถือว่าการทุจริตการกินสินบน ฯลฯ เป็นของธรรมดาแล้วก็น่าเสียใจ เห็นจะต้องเปลี่ยนยุทธวิธีใหม่ แต่ก็ยังหวังอยู่ว่า ยังไม่สายเกินไปเมื่อทำอะไร ๆ ไปตามธรรมดาแล้ว เป็นใช้ได้ เช่นถ้าหากว่าเราอยากแต่งงานก็ไปแต่งงานกันธรรมดา ไม่ใช่ว่าจะมาเป่าสิริระกันให้เงินไปสองแสนสามแสนนั้น ไม่ใช่ธรรมดา หรือตำรวจก็มีหน้าที่ที่จะดูแลผู้ร้าย กระทรวงมหาดไทยก็มีหน้าที่ดูแลบ้านเมืองให้เป็นปกติสุข อย่าไปก้าวก่างานในันงานนี้ทำไปโดยชอบ นี่เป็นธรรมดา ผมเห็นว่าการที่คนนี้ทำงานของคนนั้น คนนั้นไปทำงานของคนนั้น นั้นเป็นการอุทริ ไม่ใช่เป็นการธรรมดา

เพราะฉะนั้น ถ้าเราเพียงแต่ดำเนินชีวิตไปตามธรรมดา มีอิริโธตปปะ ก็เป็นใช้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ ที่ถือว่าการเสพสุราหรือการไปเที่ยวโสเภณีนั้น เป็นของยอดเยี่ยมที่ควรทำกันแล้ว ถ้าเป็นเช่นนั้นก็หมดหวัง แท้จริงเกิดเป็นมนุษย์ บางทีก็มีการพลาดพลั้งทำบาปขึ้น ถ้าจำเป็นที่จะต้องทำบาปแล้วละก็อกกลับมาแล้วควรจะมีความอาย เหมือนกับสุนัขที่เมื่อทำผิดแล้วหางสูลงไปที่เดียว หลบพยายามปิดบังไม่ให้ผู้อื่นเขารู้ ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็ยังพอมีหวัง ถ้าถือเป็นเรื่องธรรมดาว่า เราเกิดมาเป็นชายชาติตรีแล้ว ถ้าไม่กินเหล้าให้มาแล้วเป็นไม่ได้ ถ้าเป็นชนิดนี้แล้วก็หมดหวัง ตราบใดที่ยังมีหวังผมขอเสนอว่า ตามทัศนะของสามัญชนไม่ต้องทำอะไรอุทริมากมายนัก ทำธรรมดาทำหน้าที่ของตนธรรมดา และประพฤติในทางธรรมดาตามแบบที่ชาวบ้านเขาทำกัน พ่อแม่สั่งสอนมาอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น คำว่าพ่อแม่ไม่สั่งสอนนี้ เมื่อสมัยผมเด็ก ๆ ไกรธนิก ถ้าหากใครมาว่า เพราะ

ฉะนั้น คำว่าพ่อแม่สั่งสอนมาอย่างไร ก็ทำไปอย่างนั้น สามัญชนก็ควรจะเป็นเช่นนั้น

ทัศนะของสามัญชนควรจะแตกต่างกับทัศนะทางศาสนาหรือไม่ ท่านทั้งหลายได้เปรียบกว่าผมคือว่า หลายท่านคงจะได้ยินคำอภิปรายเมื่อวานนี้ ทั้งด้านพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ผมรู้สึกว่ในบางกรณีอาจจะแตกต่างกัน แต่ในสาระสำคัญนั้นคงจะไม่แตกต่างกันนัก สามัญชนที่ว่านี้ คงจะหมายความถึงคนอย่างผมในด้านศาสนา คือบอกว่าให้ไปวัดพระแก้วหรือไปวัดไหน หรือให้ไปฟังเทศน์ก็ไม่อยากไปฟัง ไม่ได้ใช้วชาญชนิดที่ว่าอยากจะเปิดตำราศาสนาขึ้นมาอ่านท่องจำ แต่ว่าในใจนั้นยังมีสิ่งที่เหนียวรั้งไว้ ถ้าเจริญเปิดวิทยุฟังพระท่านเทศน์ ถ้าน่าสนใจก็นั่งฟังต่อไป หรืออย่างเมื่อเล็ก ๆ อยู่โรงเรียนคริสตัง คือ อัสสัมชัญ ท่านให้เรียนธรรมจริยา ทั้งในด้านภาษาไทย ฝรั่งเศสหรืออังกฤษก็เรียนไป และจดจำเอาไว้ นี่ผมถือว่เป็นสามัญชน คือหมายความว่า ไม่ใช่คนที่ไปวัดทุกวันหรือทุกวันพระ แต่ว่เป็นคนที่ได้รับการอบรมมาพอสมควร ทั้งในด้านศาสนา คือไม่ได้เป็นคนนอกกริตนิก สามัญชนเป็นคนที่มีความสงสัย

เช่นเมื่อเด็ก ๆ อยู่โรงเรียนที่เขาสอนกันว่าพระเจ้าเป็นเจ้านั้น ท่านมีจริง ๆ ก็มีความสงสัยเชื่อไม่ลงว่าพระเจ้าท่านมี พยายามที่จะมีความศรัทธาเพียงไรก็ยังไม่สามารถที่จะโน้มเอียงไปถึงกับนับถือเป็นลัทธิได้ช่วยไม่ได้ เหมือนคนบอดสี ท่านทั้งหลายที่เชื่อในพระเจ้าว่ามี อาจจะเป็นผู้ที่บรรลุดังชั้นเห็นสี สีนั้นสีเขียว สีนี้สีแดง แต่ผมสามัญชนนั้นบอดสี มองไม่เห็นความจริงน่าจะสงสัยมากกว่า หรือที่เขาบอกมาให้ไปกราบ พระพุทธรูปองค์นี้ศักดิ์สิทธิ์นัก อย่างผมนี้ผมก็อาจจะกราบ ด้วยใจระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งเป็นมนุษย์ที่ติดเย็บผม พอจะทำได้ แต่ที่จะไปถือว่า พระอิฐพระปูนที่นั่งอยู่ แม้จะเป็นพระแก้วมรกต ก็ยังไม่สามารถที่จะกราบได้ในฐานที่เป็นมรกตหรือเป็นแก้ว ความเห็นของผมในทัศนะสามัญชน ไม่สามารถที่จะทำได้ หรือว่าพระพุทธรูปนี้เย็บผมเหลือเกินถ้าอยากจะทำอะไรให้สำเร็จ หรือจะมาพูดในวันนี้ให้เป็นที่ต้องการของท่านทั้งหลายต้องไปกราบท่านสามหน หรือเอาตะกรุดอมมาด้วย ผมทำไม่ได้ เพราะสามัญชนเกิดความสงสัย มีความสงสัยในตัวว่าอะไรจริงแน่ อะไรไม่แน่

ปัญหาที่มีอยู่ว่า สามัญชนเหล่านี้มีสิทธิสงสัยในสาระสำคัญของศาสนาบางประการหรือไม่ โดยจะไม่ถูกประณามว่าเป็นคนนอกกริต เคยได้ยินเด็ก ๆ พูดกันว่า ถ้าใครไม่เชื่อถือพระเจ้า ไม่มีศาสนาแล้ว ก็ต้องเป็นคอมมิวนิสต์ทั้งนั้น นี่จะเป็นเพราะผู้ใหญ่สอนเด็กหรืออย่างไรไม่ทราบ แต่ผมเห็นว่าถ้าเราจะบอกกับเด็กว่าคอมมิวนิสต์นั้นร้ายกาจและประพฤติน่ากลัว เพราะเหตุว่าไม่ถือในศาสนา ไม่ถือศีลธรรมก็ชอบอยู่ แต่ที่จะพูดกวาดเอาทีเดียวว่า ถ้าใครไม่มีศาสนา ไม่เชื่อพระเจ้า เป็นคอมมิวนิสต์หมดแล้ว ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้

ผมอยากจะเสนอว่า ควรเชื่อถือในพระเจ้าหรือไม่ เชื่อถือในเจ้ามีอยู่สองประการที่ภาษาอังกฤษเขาใช้คือ คำว่า Agnostic กับ Atheist คือถ้าเป็น Agnostic คงจะเป็นอย่างผม คือผมไม่รู้ คำว่า Agnostic แปลว่า ไม่รู้ ยอมรับว่าไม่รู้ว่ามีพระเจ้าหรือไม่ อาจจะมีก็ได้ หรือไม่มีก็ได้ แต่ไม่ต้องการที่จะบูชา เพราะเหตุว่ายังไม่ ส่วน Atheist นั้น

ไม่ยอมให้มีพระเจ้าอยู่เลย ถือเป็นแน่นอนว่าไม่มีพระเจ้าเลย ถ้าแยกกันอย่างนี้ละก็ รู้สึกว่าพอจะมีทางเข้ากันได้ระหว่างสามัญชนอย่างผมกับทางศาสนา แต่ถ้าหากรังเกียจเสียเลยแล้ว Angostic ก็ยังใช้ไม่ได้ เข้าใจว่าคงจะไปด้วยกันไม่ได้

ผมอยากจะเสนอต่อไปว่า การหลงเชื่อโดยมงายนั้น เป็นภัยต่อสังคม เป็นภัยแก่ศีลธรรม เป็นการลบหลู่ศาสนา นักศึกษาที่จะสอบไล่ไปบูชาตันโพธิ์ในธรรมศาสตร์ ขอบูชาให้สอบได้ เสร็จแล้วจะเอาหัวหมูมาให้ เอาอะไรมาให้ นั่นเป็นการริเริ่มนิสัยให้สินบนตั้งแต่เดี๋ยวนี้ เป็นการผิดทีเดียวผิดเหลือเกิน ที่จะเชิงเทรา ได้ข่าวว่า หลวงพ่อยโสธรรมมีชื่อเสียง ก็อยากจะไปชมท่าน ที่ไหนได้ เห็นว่าเขาทำกันเป็นการค้า มีการให้สินบน เอาของไปให้ ผมก็เลยหมดความศรัทธา รู้สึกว่าเป็นการเข้าใจกันผิด นี่ไม่ต่องพูดถึงหลวงพ่อยี่หรืออะไรที่ครึกครื้นกันกว่านั้น ในระหว่างสงครามก็อดนึกไม่ได้ว่าทำไมฝรั่งถึงได้ชักชวนกันไปโนโบสถ์ มีพระเจ้าของอเมริกันและอังกฤษฝ่ายหนึ่ง พระเจ้าของเยอรมันกับญี่ปุ่นอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นพระผู้เป็นเจ้าองค์เดียวกัน เยอรมันก็สวดให้พระเจ้าฆ่าอังกฤษ อังกฤษก็สวดให้พระเจ้าฆ่าเยอรมัน ผมเข้าใจว่าถ้าสวดแบบนี้ละก็เป็นการเข้าใจผิดทั้งมลาย

ที่ผมกล่าวนี้ก็เพียงแต่เท่าที่ปรากฏมา เท่าที่เห็น เพราะฉะนั้นจึงขอถือลัทธิ Agnosticism ไปพลางก่อน สัมผัสปัญญากับศรัทธาความเชื่อถือนั้น ถ้าได้ทั้งสองอย่างผมก็ว่าคงจะดี เพราะว่าผู้ที่เชื่อถือพระเจ้า คือมีศรัทธาอย่างมีสติสัมปชัญญะนั้น ก็เป็นของวิเศษ แต่ถ้าจะเลือกระหว่างสองอย่าง ระหว่างสติสัมปชัญญะกับศรัทธาอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ผมยังถือว่า สติสัมปชัญญะเป็นของสำคัญกว่าความเชื่อถือ เพราะฉะนั้น ผมเข้าใจว่า สติสัมปชัญญะนั้นเองจะนำไปสู่จริยธรรมและจริยธรรมนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา

ขอบคุน

รัฐสภาสาร
ตุลาคม-พฤศจิกายน ๒๕๐๙

คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดา ถึงเชิงตะกอน

ป่วย อังภาภรณ์

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ ได้รับความเอาใจใส่ และบริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก

ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่ของมีอยู่ และแม่จะต้องไม่มีลูกที่หนัก

พ่อกับแม่จะแต่งงานกันถูกกฎหมายหรือธรรมเนียมประเพณีหรือไม่ไม่สำคัญ แต่สำคัญที่พ่อกับแม่ต้องอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขทำความอบอุ่นให้ผมและพี่น้อง

ในระหว่าง ๒-๓ ขอบแรกของผม ซึ่งร่างกายและสมองผมกำลังเติบโตในระยะที่สำคัญ ผมต้องการให้แม่ผมได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์

ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวหรือน้องสาวผมก็ต้องไปโรงเรียน จะได้มีความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรมแห่งชาติ ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ ไม่ว่าพ่อแม่ผมจะรวยหรือจนจะอยู่ในเมืองหรือชนบท แร้นแค้น

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมาย ทำให้ได้รับความพอใจว่าตนได้ทำงานเป็นประโยชน์แก่สังคม

บ้านเมืองที่ผมอาศัยอยู่ จะต้องไม่มีข้ามน้ำ ข้ามบก หรือประทุษร้ายกัน

ประเทศของผมควรจะมีความสัมพันธ์อันชอบธรรมและเป็นประโยชน์กับโลกภายนอกผมจะได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงความคิดและวิชาของมนุษย์ทั้งโลก และประเทศของผมจะได้มีโอกาสรับเงินทุนจากต่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ผมต้องการให้ชาติของผม ได้ขายผลิตผลแก่ต่างประเทศด้วยราคาอันเป็นธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นชาวนาชาวไร่ผมก็อยากมีที่ดินของผมพอสมควรสำหรับทำมาหากิน มีช่องทางได้กู้ยืมเงินมาขายแรงงาน มีโอกาสรู้วิธีทำกินแบบใหม่ ๆ มีตลาดดีและขายสินค้าได้ราคายุติธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นกรรมกร ผมก็ควรจะมีหุ้นส่วน มีส่วนในโรงงาน บริษัท ห้างร้านที่ผมทำอยู่

ในฐานะที่ผมเป็นมนุษย์ ผมก็ต้องการอ่านหนังสือพิมพ์ และหนังสืออื่น ๆ ที่ไม่แพงนัก จะฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ก็ได้ โดยไม่ต้องทนรบกวนจากการโฆษณาชวนเชื่อ

ผมต้องการสุขภาพอนามัยอันดี และรัฐบาลจะต้องให้บริการป้องกันโรคแก่ผมอย่างฟรี กับบริการการแพทย์ รักษาพยาบาลอย่างถูกต้องดี เจ็บป่วยเมื่อใดหาหมอหาพยาบาลได้สะดวก

ผมจำเป็นต้องมีเวลาว่าง สำหรับเพลิดเพลินกับครอบครัว

ครัว มีสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่มสามารถมีบทบาทและชมศิลปะ วรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรี วัฒนธรรมต่าง ๆ เทียบงานวัด งานลอยกระทง งานนักขัตฤกษ์ งานกุศลอะไรได้พอสมควร

ผมต้องการอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ น้ำบริสุทธิ์สำหรับดื่ม

เรื่องอะไรที่ผมทำเองไม่ได้หรือได้แต่ไม่ดี ผมก็จะขอร่วมมือกับเพื่อนฝูงในรูปของสหกรณ์ หรือสโมสร หรือสหภาพ จะได้ช่วยซึ่งกันและกัน

เรื่องที่ผมเรียกร้องข้างต้นนี้ ผมไม่เรียกร้องเปล่า ผมยินดีเสียภาษีอากรให้ส่วนรวมตามอัตรา

ผมต้องการโอกาสที่มีส่วนในสังคมรอบตัว ผมต้องการมีส่วนในการวินิจฉัยขอชะตาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เมียผมก็ต้องการโอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับผม และเราสองคนควรจะได้รับความรู้และวิธีการวางแผนครอบครัว

เมื่อแก่ ผมและเมียก็ควรได้ประโยชน์ตอบแทนจากการประกันสังคม ซึ่งผมได้จ่ายบำรุงตลอดมา

เมื่อจะตาย ก็ขออย่าให้ตายอย่างไร ๆ อย่างช้า ๆ คือตายในสงครามที่คนอื่นก่อให้เกิดขึ้น ตายในสงครามกลางเมือง ตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์ ตายเพราะน้ำหรืออากาศเป็นพิษ หรือตายเพราะการเมืองเป็นพิษ

เมื่อตายแล้ว ยังมีทรัพย์สินเหลืออยู่เก็บไว้ให้เมียผมพอใช้ในชีวิตรของเธอ ถ้าลูกยังเล็กอยู่ก็เก็บไว้เลี้ยงให้โต แต่ลูกที่โตแล้วไม่ให้ นอกนั้นรัฐบาลควรเก็บไปหมด จะได้ใช้เป็นประโยชน์ในการบำรุงชีวิตของคนอื่น ๆ บ้าง

ตายแล้ว เมาผมเกิด อย่างฝั่ง คนอื่นจะได้มีที่ดินอาศัยและทำกิน และอย่าทำพิธีรีตองในงานศพให้วุ่นวายไป

นี่แหละคือ ความหมายแห่งชีวิต นี่แหละคือการพัฒนาที่จะควรให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายที่อุตสาหอ่านมาจนจบ ขอความสุขสวัสดิ์และสันติสุขจงเป็นของท่านทั้งหลาย และพระท่านกล่าวไว้ดังนี้ เกี่ยวกับความสวัสดิ์

“เราตถาคตไม่เห็นความสวัสดิ์อื่นใดของสัตว์ทั้งหลาย นอกจากปัญญา เครื่องตรัสรู้ ความเพียร ความสำเร็จอินทรีย์ และความเสียสละ”

ชีวิตและงาน ของ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

วิทยากร เชียงกูล

อ.ป๋วยเกิดที่กรุงเทพฯ ในปี ๒๔๕๙ ในครอบครัวของพ่อค้าแพปลาซึ่งเป็นชาวจีนอพยพ ทางด้านแม่เป็นคนเชื้อสายจีนไทย อ.ป๋วยเป็นลูกชายคนที่ ๔ ในครอบครัวที่มีพี่น้อง ๗ คน พ่อเสียชีวิตตั้งแต่ตอนที่ อ.ป๋วยอายุได้ ๙ ขวบ ครอบครัวจึงอยู่ในฐานะลำบาก แต่เนื่องจากแม่ของอ.ป๋วย เป็นคนเข้มแข็งและเห็นความสำคัญของการส่งลูกให้ได้รับการศึกษา อ.ป๋วยจึงมีโอกาสได้รับการศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนที่มีชื่อเสียง

ภูมิลักษณ์นี้ นับว่ามีส่วนสำคัญในพัฒนาการของ อ.ป๋วยในเวลาต่อมา ไม่แต่เพียงในเรื่องโอกาสได้รับการศึกษา และประสบการณ์ชีวิตที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเท่านั้น ในด้านบุคลิกของแม่ ซึ่ง อ.ป๋วยเล่าว่า เป็นคนมีมานะ เด็ดเดี่ยว รักอิสระภาพและเสรีภาพ ชื่อสัตย์สุจริต ใจกว้าง เมตตากรุณา ก็จะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของ อ.ป๋วยอย่างสำคัญ

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

อ.ป๋วยกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมฯ ๘ และครุ่นคิดอยู่แต่เรื่องอยากเรียนจบเพื่อหางานทำช่วยครอบครัว การศึกษาในโรงเรียนได้แยกปัญหาการเมืองการปกครองออกไป จนเหมือนอยู่คนละโลก แต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ได้ทำให้ความรู้สึกในเสถียรภาพแห่งชีวิตของคนที่มาจกชนชั้นกลางค่อนข้างหายไปทางยากจนอย่าง อ.ป๋วยเกิดการสั่นคลอนด้วยเหมือนกัน และ อ.ป๋วยก็ได้แสวงหาคำตอบข้อสงสัยของเขาร่วมกับเพื่อน ๒-๓ คน ด้วยการชักชวนกันอ่านหนังสือปรัชญาการเมืองของรูสโซ่ วอลแตร์ ไชล่า จอน สจ๊วต มิล ฯลฯ

ความที่ อ.ป๋วยเป็นคนเก่งในวิชาภาษาฝรั่งเศสและคณิตศาสตร์ ทำให้ทางโรงเรียนอัสสัมชัญจ้างเขาเป็นครูเมื่อเขาจบชั้นมัธยมฯ ๘ แม้ว่าขณะนั้นเขาจะมีอายุเพียง ๑๗ ปี อ.ป๋วยจึงได้เป็นกำลังหลักในการหาเลี้ยงครอบครัวมาตั้งแต่เป็นเด็กหนุ่ม

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ส่งผลโดยตรงต่อคนที่มาจากครอบครัวยากจนอย่าง อ.ป๋วยที่สำคัญประการหนึ่งคือ ทำให้มีการตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิด รับคนโดยไม่จำกัดจำนวน เก็บค่าธรรมเนียบต่ำ และนักศึกษาไม่จำเป็นต้องมาเรียนตอนกลางวัน อ.ป๋วยจึงทำงานไปเรียนธรรมศาสตร์ไปจนจบปริญญาตรีธรรมศาสตร์บัณฑิต ธรรมศาสตร์ในเวลานั้นมีปรัชญาการศึกษาในแนวที่กว้าง คือศึกษาทั้งกฎหมาย เศรษฐศาสตร์ การเมือง และสังคม ยังไม่ได้แยกสาขามากเหมือนอย่างสมัยปัจจุบัน ต่อมาเมื่อ อ.ป๋วยสอบแข่งขันได้ทุนรัฐบาลไทยไปเรียนที่อังกฤษ อ.ป๋วย

เลือกไปลอนดอน สคูล ออฟ อีโคโนมิก เพราะเห็นว่าที่นั่นได้รับอิทธิพลมาจากหลาย ๆ กับธรรมชาติ คืออิทธิพลจากฝรั่งเศส ศึกษาในแง่ที่กว้าง การศึกษาคล้าย ๆ เศรษฐศาสตร์การเมือง แม้ว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองในสมัยนั้นเป็น เศรษฐศาสตร์การเมืองแบบคลาสสิกยังไม่ได้เป็นแบบมาร์กซิสต์หรือแบบสังคมนิยม แต่ก็ทำให้ อ.ป๋วยมีพื้นฐานความรู้ และความคิดที่เปิดกว้าง

ช่วงสงครามโลก อ.ป๋วยอาสาสมัครเป็นเสรีไทยโคจรกลับมาปฏิบัติงานใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่นในเมืองไทยพักหนึ่ง พอสงครามโลกเลิกก็กลับไปเรียนต่อและก็จบปี ๒๔๙๒ ตัดสินใจจะกลับมาทำงานเมืองไทย ซึ่งสมัยนั้นคนที่จบออกเตอร์ทางเศรษฐศาสตร์มีน้อยมาก ถ้า อ.ป๋วยจะทำงานในเมืองนอก หรือว่าทำงานองค์กรระหว่างประเทศ ก็คงจะได้ แต่ อ.ป๋วยเลือกที่จะกลับมารับราชการ เพราะมีความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณภาษีของประชาชน อยากจะกลับมาช่วยพัฒนาประเทศ ท่านจึงกลับมาเมืองไทยพร้อมกับภรรยาชาวอังกฤษ ที่เป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความคิดก้าวหน้าแบบนักอุดมคติ

เศรษฐกิจเมืองไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง มีความปั่นป่วนวุ่นวายกันพอสมควร เพราะก่อนหน้านั้นเราไม่ค่อยมีนักเศรษฐศาสตร์ เราไม่มีการวางแผนเศรษฐกิจ สมัยหลัง ๒๔๗๕ ปรกติ พนมยงค์ พยายามจะวางแผนแต่

ก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ฉะนั้นเรื่องแผนเศรษฐกิจหรือเรื่องเศรษฐศาสตร์นี่คนกลัวมาก นึกว่าเป็นพวกสังคมนิยมรัฐบาลก็เลยบริหารประเทศไปวัน ๆ ไม่ได้มีแผนพัฒนา หลังสงครามก็มีปัญหาหลายอย่าง หนึ่งต้องเสียค่าปรับให้อังกฤษ เพราะเราไปร่วมมือกับญี่ปุ่น ต้องเสียข้าวเสียค่าชดใช้ต่าง ๆ ให้พวกสัมพันธมิตร สองก็เรื่องเงินเพื่อ ค่าครองชีพสูง สามเรื่องฐานะการเงิน การคลัง เพราะว่ารัฐบาลสมัยนั้นไม่มีทั้งความสามารถหรืออุดมคติที่จะพัฒนาชาติบ้านเมือง

เมื่อ อ.ป๋วยกลับมา ในปี ๒๔๙๒ เป็นช่วงที่รัฐบาลทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ปกครองประเทศอยู่ แต่ อ.ป๋วยก็ไม่ได้สนใจนัก มีความคิดแต่จะอยากจะทำไปช่วยพัฒนาประเทศ ความคิด อ.ป๋วยโดยพื้นฐานเป็นความคิดเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมแบบตะวันตก คืออยากให้มีการค้าเสรี มีการลงทุนแบบเสรี ไม่ค่อยเห็นด้วยที่รัฐบาลจะไปแทรกแซงในเรื่องต่าง ๆ อยากจะให้ปล่อยเสรีมากกว่า ในช่วงแรก ๆ นั้น งานเขียนของ อ.ป๋วยยังไม่ค่อยมาก แต่มีหนังสืออยู่เล่มหนึ่งเรื่อง เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย ที่ทำให้เรามองเห็นแนวความคิดของ อ.ป๋วยได้อย่างชัดเจน หนังสือเล่มนี้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ๒๔๙๘ มาจากคำบรรยาย อ.ป๋วยนอกจากทำงานกระทรวงการคลังแล้ว ก็สอนหนังสือด้วย พยายามที่จะเผยแพร่ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ เพราะว่า

สมัยนั้นคนจบทางเศรษฐศาสตร์ไม่ค่อยมีความรู้ทางเศรษฐกิจมีน้อย

ในหนังสือตำราเล่มนี้พูดถึงหลักเศรษฐศาสตร์ และอธิบายสภาพเศรษฐกิจไทยแบบทั่ว ๆ ไป พูดถึงปัญหาชาวนาบ้าง อ.ป๋วยเห็นตั้งแต่ตอนนั้นแล้วว่า ชาวนาขายข้าวได้ราคาต่ำ แต่ อ.ป๋วยก็ยังมองแบบนักเศรษฐศาสตร์ตะวันตก คือมองว่า หนึ่งเป็นเพราะว่าชาวนาไม่รู้ข่าวสารเรื่องราคา รู้ช้ากว่าพ่อค้า จึงเสียเปรียบพ่อค้า สอง ไม่มีความสามารถในการเรื่องการขาย ไม่สามารถที่จะไปขายในตลาดด้วยตนเอง ทางแก้ก็คือว่าจะต้องให้ข่าวสารแก่ชาวนามากขึ้น แล้วก็ส่งเสริมการตลาด แต่ว่ารัฐบาลก็ไม่ได้สนใจ อ.ป๋วยก็คงไม่ได้คิดว่าเป็นปัญหาใหญ่ ไม่ได้ผลักดันอย่างจริงจัง ตัว อ.ป๋วยเองก็ทำงานทางด้านการเงิน และการคลังมากกว่าที่จะมีบทบาทในการช่วยแก้ปัญหาชาวนาได้

อ.ป๋วยเคยปนกับเพื่อนบางคนว่า เฉพาะการป้องกันไม่ให้คนที่มีอำนาจอยู่ครอบงำ หรือว่าทำเศรษฐกิจให้เสียหาย ก็เป็นงานที่เหนื่อยแล้ว แทบจะไม่ได้ทำงานพัฒนาประเทศอย่างจริงจังสักเท่าไร ยกตัวอย่าง นักการเมืองในสมัยจอมพล ป. ก็มีพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่กำลังขึ้นมาใช้อำนาจ ในปี ๒๔๙๖ ทั้งเผ่าและสฤษดิ์ก็พยายามที่จะบีบ อ.ป๋วย ที่ตอนนั้นเป็นรองผู้ว่าการธนาคารชาติ เรื่องเกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์แห่ง

หนึ่งทำผิดกฎระเบียบอะไรบางอย่างแล้วก็ต้องโดนปรับ พลตำรวจเอกเผ่ากับจอมพลสฤษดิ์ไปขอไม่ให้ปรับ อ.ป๋วยไม่ยอม ถือว่าผิดหลักการ ถือว่าเป็นการคอร์รัปชัน เพราะฉะนั้นนักการเมืองพวกนี้ก็บีบ อ.ป๋วย ให้ออกจากตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารชาติ แต่เขาก็ยังมีตำแหน่งในกระทรวงการคลังอยู่ หลังจากนั้นก็มีเรื่องขัดแย้งกันอีก ทำให้ อ.ป๋วยไม่ค่อยสบายใจอยากลาออกไปทำงานที่อังกฤษ แต่ทาง รมต.คลัง ก็พยายามดึงตัวไว้โดยส่งไปเป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังประจำสถานทูตไทยที่อังกฤษ ต่อมาก็เป็นผู้แทนถาวรของไทยในคณะมนตรีศีกษาไปอยู่อังกฤษระยะหนึ่ง ช่วงปลายจอมพล ป. พิบูลสงคราม

จนกระทั่งจอมพลสฤษดิ์ทำรัฐประหาร ครั้งที่ ๒ ปี ๒๕๐๑ พยายามที่จะพัฒนาประเทศให้ทันสมัยแบบตะวันตก พยายามที่จะดึงคนดีที่มีฝีมือกลับมาทำงาน อ.ป๋วยก็ได้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณและอีกหลายตำแหน่ง เนื่องจากว่าทางเศรษฐกิจนั้นขาดแคลนคนที่ทำงานเก่งและซื่อสัตย์ อ.ป๋วยจึงได้เลื่อนตำแหน่งอย่างรวดเร็ว รวมทั้งได้ขึ้นสู่ตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารชาติและอยู่นานถึง ๑๒ ปี

อ.ป๋วยมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสำคัญ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจของ อ.ป๋วยในสมัยนั้น ยังเป็นไปตามกระแสหลักอยู่คือ

เน้นเรื่องการพัฒนาทางด้านวัตถุ เพิ่มรายได้ประชาชาติ คือคิดว่าถ้าหากเพิ่มรายได้ประชาชาติแล้ว มันจะได้ช่วยยกระดับคนจนหรือว่าช่วยพัฒนาเกษตรกรรมได้ในภายหลัง ถึงแม้ อ.ป๋วยจะทราบดีว่า นักการเมืองทั้งหลายไม่ใช่ซื่อสัตย์สุจริตเท่าไร แต่ อ.ป๋วยก็คิดว่าทราบโดยที่พวกเขาไม่มาขัดหลักการของตัวเอง ตราบนั้นก็ยังคงทำงานตามหน้าที่ด้วยกันได้

ความคิดของ อ.ป๋วยค่อย ๆ เปลี่ยนไป และเห็นเด่นชัดในช่วงใกล้ ๆ ที่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ คือหลังจากจอมพลสฤษดิ์ตายไป แล้วถึงยุคจอมพลถนอม กิตติขจร การพัฒนาต่าง ๆ ที่เริ่มปรากฏให้เห็นว่าล้มเหลวไม่สามารถกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ อ.ป๋วยเริ่มมองเห็นปัญหาในชนบทมากขึ้น ก่อนหน้านั้น อ.ป๋วยเป็นคนที่มีมองโลกในแง่ดีมาก คือเชื่อว่าปัญหา

หาเศรษฐกิจทุกอย่างนี้แก้ได้ มีความเชื่อมั่นในวิชาการ แต่เมื่อได้เห็นว่าจริงแล้วประชาชนก็ยังลำบาก หรือการเมื่อก็ก็น่าเป็นประชาธิปไตย อ.ป๋วยก็เริ่มรู้สึกว่าการที่ท่าทางทั้งหมดนั้นมันไม่ดีเท่าที่ควร ดังนั้น ตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ อ.ป๋วยจึงไปเน้นเรื่องการพัฒนาการศึกษา การสร้างคนรุ่นใหม่ การเมืองที่เป็นประชาธิปไตย การมีเสรีภาพมากขึ้น เพราะเห็นว่าเรื่องเหล่านี้สำคัญว่าการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเน้นเพิ่มพลังทางการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพ

ด้านการทำงาน อ.ป๋วยก็เริ่มหันมาจับทางด้านการศึกษาและการพัฒนาชนบทมากขึ้นตามลำดับ จนปี ๒๕๑๔ อ.ป๋วยก็ลาออกจากผู้ว่าการธนาคารชาติมาทำงานด้านการศึกษาเต็มตัว คือเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ เพียงตำแหน่งเดียว แล้วก็เริ่มเขียนหนังสือ เริ่มมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น จะเห็นได้ว่าก่อนหน้านั้น อ.ป๋วย เป็นข้าราชการ ทำงานในระบบ การที่วิพากษ์วิจารณ์บางทีมันต้องทำอ้อม ๆ อย่างในสมัย ๒๕๐๐ กว่า ๆ ก็มีสุนทรพจน์ประจำปีของผู้ว่าการธนาคารชาติ บางครั้งก็มีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์เหมือนกัน แต่ก็พยายามพูดอ้อม ๆ เพราะไม่อยากจะกระทบกระเทือนคนใหญ่คนโตมากจนเขารับไม่ได้

ช่วงปี ๒๕๑๔-๒๕๑๕ อ.ป๋วยเริ่มมาทำงานการศึกษามาก อ.ป๋วยเริ่มวิพากษ์วิจารณ์มาก แล้วบางช่วงก็ออกไปทำงานวิจัยและสอนที่สหรัฐอเมริกาและ

อังกฤษ ไปศึกษาค้นคว้าดูงานต่าง ๆ เพื่อที่จะกลับมาปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาในบ้านเรา ในปี ๒๕๑๔ จอมพลถนอมยึดอำนาจตัวเองล้มรัฐธรรมนูญและสภาที่เพิ่งมีได้เพียง ๒ ปี กลับไปหาระบบเผด็จการแบบเก่า อ.ป๋วยผิดหวังมาก โดยส่วนตัวแล้ว อ.ป๋วยคิดว่าจอมพลถนอมก็เป็นคนดีพอสมควร น่าจะเป็นคนคิดถึงประโยชน์ของประเทศชาติมากกว่านี้ ตอนนั้น อ.ป๋วยได้ทำวิจัยและสอนอังกฤษได้เขียนจดหมายฉบับหนึ่งลงชื่อ หม่อม เย็นยี่ง ชื่อจัดตั้งสมัยเป็นเสรีไทย ings จอมพลถนอมพูดเป็นนัย ๆ ขอให้ไว้วางใจมากมาใช้

ต่อมาจดหมายและความคิดที่ได้พร่หลายกลายเป็นเรื่องที่เป็นที่สนใจของประชาชนต่างจับเป็นประเด็นเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ันได้ว่าอันนี้ก็เป็นกระแสของประชาชนในช่วงนั้น ที่ค่อย ๆ พัฒนาจากประชาชนแบบเสรีนิยม ที่ทำงานให้กับระบบอย่างซื่อสัตย์และอุทิศตัว แต่โอ้พบว่าการทำงานแบบนั้นอย่างเดียวนั้นไม่มีความหมาย ต้องแก้ปัญหาที่การเองเรื่องประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นระแสบแบบนี้เริ่มมีมากขึ้น ทั้งปัญญาชนอื่น ๆ อย่างผู้เขียนผู้อ่าน สังคม-สตรีปริทัศน์ อ.ป๋วยเองก็มีส่วนอย่างกในการสนับสนุน และเขียนเรื่องลงสังคมศาสตร์ปริทัศน์ในเชิงวิพากษ์กรณีปัญหาบ้านเมือง

ก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ก ๒๕๑๖ ทางธรรมศาสตร์พยายาม

ที่จะเรียกร้องให้ อ.ป๋วยกลับมาเป็นอธิการบดี แต่ว่าทางรัฐบาลนั้นไม่ต้องการหรือว่าระแวง เพราะนอกจาก อ.ป๋วยจะเป็นปัญญาชนเสรีนิยมก้าวหน้าโดยตรงไปตรงมาแล้ว ก็มีบางเรื่องที่เป็นเหตุบังเอิญให้คนชั้นสูงต้องระแวง นั่นคือการที่ อ.ป๋วยไปเยี่ยมอ.ปรีดี เมื่ออ.ปรีดีออกจากจีนมาอยู่ที่ฝรั่งเศส ทางพวกอนุรักษนิยมในเมืองไทยก็โจมตีกันใหญ่ หาว่าวางแผนจะมาเปลี่ยนแปลงอะไรต่าง ๆ ซึ่งความจริงแล้วเป็นการไปเยี่ยมธรรมดา และถ้าเราดูประวัติศาสตร์จริง ๆ แล้ว อ.ป๋วยสนิทกับ อ.ปรีดี เฉพาะช่วงที่ทำงานเสรีไทยด้วยกันปีสองปีเท่านั้นเอง หลังจากนั้นไม่เคยพบกันเลย คืออาจจะไม่สนิทด้วยซ้ำ แล้วความคิดก็ออกต่างกันด้วย อ.ป๋วยไม่ได้มีความคิดในทางสังคมนิยมแบบ อ.ปรีดี เลย แต่เนื่องจาก อ.ป๋วย เป็นคนตรงไปตรงมา และเป็นคนที่วิพากษ์วิจารณ์ เป็นคนพูดถึงความเป็นธรรมในสังคม เพราะฉะนั้นรัฐบาลและคนชั้นสูงก็กลัวคนแบบนี้ พยายามจะโจมตีว่า อ.ป๋วยเป็นซ้าย

ก่อนหน้า ๑๔ ตุลา อ.ป๋วย เป็นอาจารย์อยู่ที่อังกฤษต่อด้วยความจำใจ เพราะรู้สึกว่าการงานไม่เอื้ออำนวย กลับมาก็จะถูกหาว่าเป็นผู้ยุยงนักศึกษา ก็ไม่อยากกลับมา แต่ก็เขียนบทความเรียกร้องประชาธิปไตยและเผยแพร่แนวคิดสันติประชาธิปไตยอยู่ จนกระทั่ง ๑๔ ตุลามาแล้วสถานการณ์ดีขึ้น มีเสรีภาพประชาธิปไตยขึ้น อ.ป๋วยจึงได้กลับมา

ช่วงหลัง ๑๔ ตุลา จะเห็นได้ว่าเป็นช่วงที่ทางด้านปัญญาชน กลุ่มก้าวหน้าหรือทางด้านนักศึกษาเองก็ได้พัฒนาไปทางซ้ายมาก ความคิดสังคมนิยมแพร่สะพัดมาก อ.ป๋วยเองค่อนข้างไม่เห็นด้วยกับสังคมนิยม เหตุผลที่สำคัญคือมองว่าระบบราชการไทยไม่มีประสิทธิภาพ ถ้าเป็นสังคมนิยมก็คงจะเหลว คงไม่ได้เรื่องประสบความสำเร็จของ อ.ป๋วยเองก็คงมีส่วนสำคัญที่ทำให้ท่านคิดแบบนี้ เพราะท่านทำราชการมานาน ท่านเห็นถึงความไม่ได้ความในระบบราชการมาก โดยเฉพาะสมัยจอมพล ป. จะเห็นได้ว่าเป็นช่วงที่รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมเศรษฐกิจมากพอสมควร แต่ก็ล้มเหลวมาก กิจกรรมรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ก็ล้มเหลว เพราะฉะนั้น อ.ป๋วยไม่ค่อยเชื่อเรื่องสังคมนิยม อีกอย่างหนึ่ง อ.ป๋วยนั้นบูชาเรื่องเสรีภาพมาก ถ้าเป็นแบบสังคมนิยมแล้วรู้สึกมันไม่ค่อยมีเสรีภาพ ฉะนั้นโดยพื้นฐานแล้ว อ.ป๋วยรักความเป็นธรรม แต่ไม่เห็นด้วยกับสังคมนิยม

แต่ขณะเดียวกันเราจะเห็นว่าฝ่ายอนุรักษนิยมนั้นใช้สีแดงเป็นเครื่องมือโจมตี อ.ป๋วยมากกว่าผู้อื่น เพราะว่าเป็นปัญญาชนที่เด่นที่สุดในสมัยนั้น เป็นคนที่อยู่ในข่ายจะเป็นนายกรัฐมนตรีได้ทีเดียวและมีคนหนุนพอสมควรด้วยในตอนนั้น แต่ว่า อ.ป๋วยเองก็เคยทำราชการมานาน ถึงแม้ว่าจะไม่เคยมีตำแหน่งทางการเมือง แต่ก็ใกล้ชิดนักการเมืองพอที่จะมองเห็นว่าการเป็นนายกฯ ใช้ว่าจะ

ทำอะไรได้เสมอไป ต้องประนีประนอม ซึ่ง อ.ป๋วยบอกว่า ท่านเองเป็นคนที่ไม่ ยากประนีประนอม เพราะฉะนั้นคิดว่า อยู่ข้างนอก เป็นปัญญาชนข้างนอก ทำประโยชน์ให้ได้มากกว่าที่จะเป็น นายฯ อ.ป๋วยจึงเลือกเป็นแค่อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความคิดเห็นของ อ.ป๋วยช่วงหลัง ๑๔ ตุลา เป็นความคิดเห็นแบบเสรีนิยมที่ ก้าวหน้า จะเห็นได้ว่างานเขียนของ อ.ป๋วยนั้น ในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจแม้ จะเน้นแบบทุนนิยมตะวันตกก็ตาม แต่ ว่าไม่ได้เน้นการพัฒนาเฉพาะด้านวัตถุ หรือรายได้ประชาชาติอย่างเดียว อ.ป๋วย สนใจเรื่องความเป็นคนมาก คือสนใจ ให้คนมีความสุขก็เพียงพอแล้ว ไม่จำเป็น ว่าจะต้องร่ำรวย รวมทั้งยังมองว่าคนเรา ไม่ใช่ต้องการทางด้านวัตถุเท่านั้น หาก ต้องการมีเสรีภาพด้วย ต้องการมีชีวิตทาง สังคมที่ดี ต้องการมีวัฒนธรรมที่ดี อ.ป๋วย เป็นคนที่พูดถึงสิ่งเหล่านี้อยู่เสมอ

แต่ในขณะที่เดียวกันเราจะเห็นว่า ภายในระบบของการสร้างนักเศรษฐ ศาสตร์ขึ้นมาโดยที่ อ.ป๋วยก็มีส่วนสร้าง ด้วยนั้น นักเศรษฐศาสตร์รุ่นหลังที่สังคม สร้างมากกลับถูกรวบงำโดยกระแส ความคิดแบบทุนนิยมตะวันตก ที่เน้น แต่เรื่องพัฒนาทางด้านวัตถุมาก จนกระทั่งความคิดนี้มันแยกออกจาก ความคิดแบบ อ.ป๋วยไปเลย คือมองว่า เศรษฐศาสตร์แยกไปจากการเมือง เศรษฐ ศาสตร์กลายเป็นวิชาทางเทคนิคล้วน ๆ

มองว่าสาเหตุทางปัญหาทุกอย่างเป็น ปัญหาเทคนิคที่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธี การวางแผนและการจัดการ

ช่วงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นกรณีที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมร่วมมือกับ กองกำลังทหาร ตำรวจปราบปรามขบวนการนักศึกษาประชาชนฝ่ายประชาธิปไตย อ.ป๋วยถูกโจมตีมากจนอยู่เมืองไทย ไม่ได้ ต้องลี้ภัยไปอยู่ที่อังกฤษ ท่านก็ได้พยายามเผยแพร่ข่าวสารข้อเท็จจริงที่ เกิดขึ้นในเมืองไทยให้โลกได้รับรู้ ตลอด จนพยายามช่วยเหลือผู้ที่ถูกจับกุมคุมขัง และคุกคามเสรีภาพ อันเป็นแรงผลักดัน ส่วนหนึ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐ บาลและนโยบายในประเทศไทยในปีต่อมา เปลี่ยนจากรัฐบาลอนุรักษ์นิยมจัดที่ ใช้นโยบายเผด็จการ มาเป็นรัฐบาล ชุดใหม่ที่ใช้นโยบายประนีประนอมมาก ขึ้น แต่หลังจากนี้อีก ๑ ปี คือในปี ๒๕๒๑ อ.ป๋วย ก็ล้มป่วย สมอบางส่วน ได้รับความกระทบกระเทือนไม่สามารถ พูดได้ และคงใช้ชีวิตบั้นปลายกับภรรยา อย่างเรียบง่าย ๆ อยู่ที่อังกฤษเรื่อยมา จนกระทั่งเดือนเมษายน ๒๕๓๐ จึงได้ เดินทางมาเยี่ยมเมืองไทยเป็นการส่วนตัว ระยะสั้น ๆ และกลับไปอังกฤษอีกจน ถึงปัจจุบัน

บทบาทและความคิดที่แท้จริงของ อ.ป๋วยคนทั่วไปดูจะยังไม่ค่อยได้เข้าใจ หรือไม่ค่อยได้ซาบซึ้งมากนัก คนอาจ จะซาบซึ้งหรือนับถือ อ.ป๋วยในแง่ของข้าราชการที่ชื่อสตีลส์จอร์จ นักเศรษฐศาสตร์

ผู้มีความสามารถหรือคนที่สมถะเป็นตัวของตัวเอง แต่เรื่องความคิดแท้ ๆ คนยัง ศึกษาหรือว่าทำความเข้าใจน้อย อย่าง มากก็รู้จัก อ.ป๋วย ในแง่เป็นผู้ว่าการ ธนาคารชาติที่เซ็นชื่อในธนบัตร เป็นคน ที่ชื่อสตีลส์จอร์จทำประโยชน์ให้ประเทศ ชาติ แต่ไม่รู้จักหรือไม่ได้มองเป็นประ เด็นหลักในฐานะของคนทีกล้าต่อสู้เพื่อ เสรีภาพและความชอบธรรม เป็นคนที่เป็น ตัวของตัวเองและเป็นนักมนุษยธรรม ที่สูงมาก

บทบาทของอาจารย์ป๋วยในช่วง ตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ เป็นต้นมา เป็นสิ่งที่ น่าสนใจและให้อะไรกับสังคมไทย หรือ ประชาชนส่วนใหญ่มากกว่าในช่วงก่อนหน้านั้น ซึ่งเป็นบทบาทของนักวิชาชีพ ที่ทำงานเสริมให้ระบบที่ดำรงอยู่มั่นคงขึ้น ข้อที่น่าทึ่งสำหรับ อ.ป๋วย คือ ทั้งที่ท่าน เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่คนนับถือกันมาก ท่านยังยอมรับความผิดพลาดในอดีตว่า งานที่ท่านทำมีประโยชน์กับประชาชน ส่วนน้อยกว่าที่ท่านคาดหมายไว้ และ กล้าที่จะวิจารณ์ กล้าที่จะแก้ไขสิ่งที่ท่าน ทำมาแล้วเห็นว่าผิดพลาดโดยไม่หวัง เกรงต่อภัยอันตรายใด ๆ ทั้งสิ้น

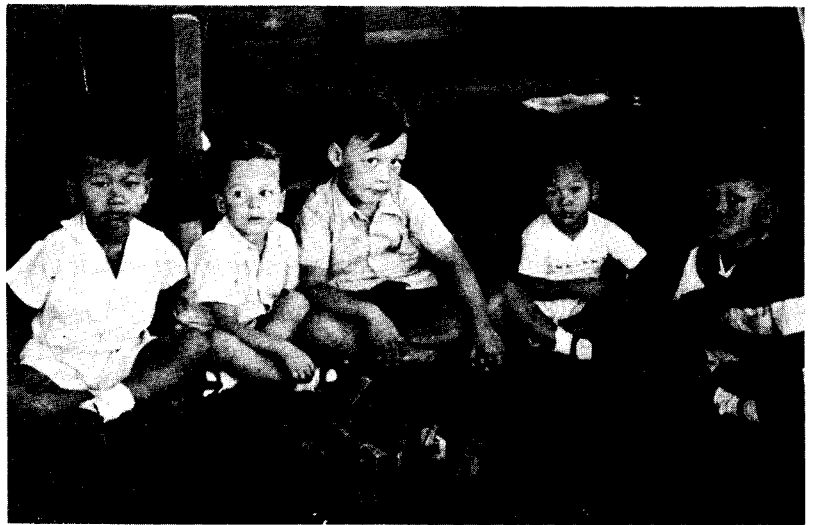
ท่านอาจารย์ป่วย, จากสายตาของ ‘ลูกเพื่อน’ และ ‘เพื่อนลูก’

วรากรณ์ สามโกเศศ*

“ป่วย...คุณป่วย... นายกระบวย”

สรรพนามที่กล่าวถึงท่านอาจารย์ป่วย
อย่างรักใคร่เช่นนี้ ผมได้ยินจากปากพ่อ
ผมมาตั้งแต่แรกเกิด เพราะท่านอาจารย์
ป่วยเป็นเพื่อนกับพ่อผมมาตั้งแต่ก่อนผม
เกิด และยังไปกว่านั้นผมก็ยังมีอายุรุ่น
ราวคราวเดียวกับจอน ลูกชายคนโตของ
ท่านและได้เรียนในโรงเรียนเดียวกัน เป็น
เพื่อนกันมาตั้งแต่ชั้นมัธยมอีกด้วย ผมจึง
คิดว่าผมอยู่ในฐานะที่แปลกกว่าคนอื่น ๆ
ที่น่าจะเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับท่านอาจารย์
ป่วยสู่กันฟังบ้างในฐานะที่ผมเป็นทั้ง
“ลูกของเพื่อน” และ “เพื่อนของลูก”
ของท่านอาจารย์ป่วย

พ่อผม (สว่าง สามโกเศศ) รู้จักกับ
ท่านอาจารย์ป่วยตั้งแต่ครั้งยังเรียนหนังสือ
ด้วยกันที่อังกฤษ ที่ London School
of Economics (LSE) เมื่อก่อนสงครามโลก
ครั้งที่ ๒ หลายปี ภรรยาของท่านอาจารย์
ป่วยก็ได้เรียนในชั้นเดียวกับพ่อด้วยที่
LSE ชีวิตของพ่อและท่านอาจารย์ป่วยรู้สึก
จะผูกพันและรักใคร่กันมากเพราะเคยได้

จากซ้ายไปขวา : วรากรณ์, ปีเตอร์, จอน, บ็วย และเบียก

ร่วมเป็นร่วมตายกันในงานของเสรีไทย
กลุ่มอังกฤษ หรือที่เรียกกันตามชื่อโค้ด
ว่ากลุ่ม ๑๓๖ (คือมีอยู่ด้วยกัน ๓๖ คน
ปัจจุบันเหลือเพียง ๒๔ คน) ดังที่พวก
เราเคยได้อ่านกันโดยทั่วไปจากงานเขียน
ของท่านอาจารย์ป่วยเองและของคุณ

อาทศ พันธุ์เสน หนึ่งในกลุ่ม ๑๓๖ นั้น

ผมรู้สึกลำบากใจมากที่จะเขียน
บรรยายว่าพ่อรักท่านอาจารย์ป่วยมาก
เพียงไร เพราะถึงเขียนอย่างไรก็คงกล่าว
ได้ไม่ครบถ้วน ผมขอเล่าให้ฟังแล้วกันใน
ลักษณะรูปธรรมว่าพ่อผมรัก ชื่นชม และ
เชิดชูท่านอาจารย์ป่วยเพียงใด แทบจะ
ไม่มีอาทิตย์ใดตั้งแต่ผมจำความได้จนถึง
ปัจจุบันซึ่งมีอายุเกือบ ๔๑ ปีที่พ่อจะไม่

*อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตรองอธิการบดี
ฝ่ายวางแผน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

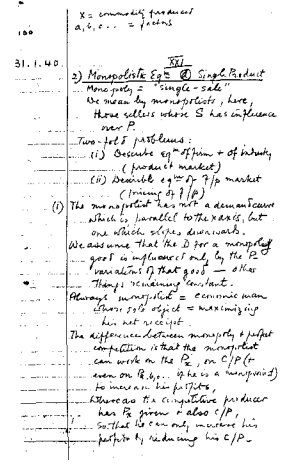
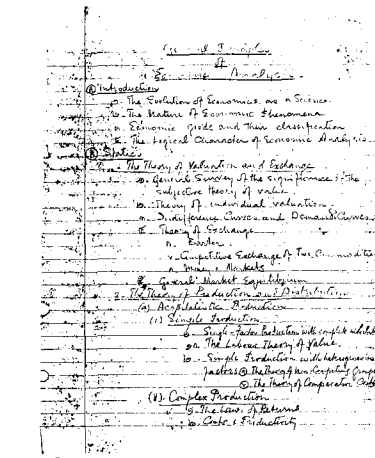

จากสมุดบันทึกการเรียนวิชา General Principles of Economics Analysis, 1939 - 1940 สมัยเรียนที่ LSE อังกฤษ.

พูดถึงท่านอาจารย์ป่วยว่าท่านเป็นคนดีอย่างไร ได้ทำอะไรไว้บ้างแก่บ้านเมือง และลูกศิษย์ลูกหาตลอดคนเพื่อน ๆ และเมื่อท่านป่วยในระยะหลัง ค่ำกล่าวเหล่านี้ก็มีคำปรารภท่วงโยเพิ่มเติมขึ้นอีกเป็นทวีคูณ

สำหรับจอนและผมนั้น ผมมีอายุแก่กว่าเล็กน้อย เพราะพ่อแต่งงานกับแม่ผมเมื่อตอนกลับมาหลังสงคราม ส่วนท่านอาจารย์ป่วยท่านกลับไปเรียนหนังสือต่อเมื่อหลังสงครามและแต่งงานที่อังกฤษ เท่าที่จำความได้ ผมได้พบกับจอนครั้งแรกคิดว่าตอน ๔-๕ ขวบ (ในอัลบั้มที่บ้านผมนั้นมีรูปจอนและผมตอนอายุขนาดนี้ ถ่ายที่บ้านผมเมื่อคราวครอบครัวท่านอาจารย์ป่วยมาเยี่ยม) และก็ไม่ได้พบกับอีกจนกระทั่งจอนมาเข้าเรียนที่โรงเรียนมัธยมสาธิตปทุมวันเมื่อตอนมัธยมปีที่ ๔ เราได้เรียนในโรงเรียนเดียวกันจนถึงโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

เท่าที่จำได้ในความรู้สึกของผมตอนเด็ก ๆ นั้น ผมรู้สึกว่าเป็นเพื่อนของพ่อที่เรียกว่า "อาป่วย" นี่เป็นบุคคลพิเศษมากสำหรับพ่อ เพราะยามใดที่ท่านกลับจากต่างประเทศ (เข้าใจว่าเป็นช่วงที่ท่านเป็นที่ปรึกษาการคลังในอังกฤษ) และแวะมาคุยกับพ่อที่บ้านนั้น พ่อรู้สึกอารมณ์ดีมาก หัวเราะกันครึกครื้นสองคน และท่านเรียกผมว่า "ไอ้เสื่อ" เหมือนกับที่ท่านมักเรียกลูกของเพื่อนคนอื่น ๆ ว่า "เสื่อ" บ้าง "ไอ้เสื่อ" บ้าง ความรู้สึกอื่นที่ผมจำได้ก็คือคุณอาคนนี้เป็นคน

อารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส พ่อเล่าว่า "อาป่วย" เป็นคนใจดีมาก ยามเมื่อเรียนหนังสือด้วยกันนั้น เล็คเซอร์และโน้ตของท่านนั้นเป็นหนึ่งสะอาด เรียบร้อย และจุดเป็นเรื่องเป็นราว และท่านไม่เคยหวังที่จะให้ใครยิ้มไปจดเลย ท่านเป็นที่รักของเพื่อน ๆ ซึ่งเพื่อนของท่านที่เรียนด้วยกันที่ LSE ตอนนั้นก็ ได้แก่ คุณบุญมา วงศ์สวรรค์ คุณพิสุทธิ นิมมานเหมินทร์ ม.ร.ว. กิตินัดดา กิตติยากร เป็นต้น การเรียนของท่านนั้นไม่ต้องพูดถึง เป็นที่รู้จักกันในหมู่นักเรียนฝรั่งและไทยว่ายอดเยี่ยมอย่างไร เหตุการณ์อันหนึ่งที่พ่อเคยเล่าให้ฟังและใคร่ถ่ายทอดไว้ ณ ที่นี้ก็คือ ครั้งหนึ่งในการประชุมนักเรียนไทยที่ท่านอาจารย์ป่วยและพ่อเข้าร่วมด้วยมีการเรียเงินเพื่อไปชุดบ่อน้ำในชนบท ก็มีคนบริจาคกันโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามหลังจากงานคืนนั้นแล้ว พ่อได้สังเกตเห็นว่าท่านอาจารย์ป่วยมักไม่ค่อยทานอาหารกลางวันกับเพื่อน ๆ

เช่นเคย มักหลีกเลี่ยงเสมอ ตามไปถามมาก็ได้ความว่าท่านเอาเงินรายเดือนที่เหลือสมทบบริจาคชุดบ่อไปหมดแล้ว เรื่องนี้ทราบว่าเป็นเรื่องที่ทราบกันดีในหมู่เพื่อนท่านว่าท่านนั้นเป็นคนใจถึงอย่างไร

ในเรื่องความปรานีที่ท่านมีต่อลูกเพื่อนนั้น ผมใคร่ขอยกเรื่องกรณีของผมเป็นอุทาหรณ์ เมื่อผมเรียนจบปริญญาตรีจากออสเตเรียและได้มีโอกาสรับใช้ท่านอาจารย์เป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ตามข้อบังคับของทุนโคลัมโบนั้น หลังจากที่เข้ามาทำงานได้ ๒-๓ เดือน ท่านได้เรียกผมไปพบและบอกว่าอยากให้ผมสมัครเรียนในโครงการปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ภาคอังกฤษของคณะที่เปิดเป็นปีที่ ๒ (ในตอนนั้นยังไม่มีใครที่จบปริญญาตรีจากต่างประเทศมาเรียนเลย) ท่านบอกว่า "เรียนเถอะจะได้ไปเรียนต่อได้เร็ว" ด้วยความที่ไม่อยากเป็นนักศึกษาอีก อยากเป็นอาจารย์

มากกว่า ผมก็ปฏิเสธท่านไป ท่านก็บอกว่าให้ไปคิดดูอีกทีเถอะ (โดยแท้จริงแล้วผมก็เชื่อท่านเพราะตอนนั้นมีทุนหรือคิกิเฟลเลอร์จำนวนมากให้แก่ผู้เรียนจบโครงการนี้เพื่อไปเรียนต่อปริญญาเอก แต่ความที่ขี้ขลาดและโง่ คิดว่าคงจะสอบชิงทุนอื่นไปได้เหมือนกัน) รุ่งขึ้นผมก็ไปปฏิเสธท่านอีก ท่านก็ไม่ว่าอะไร แต่พอผมกลับถึงบ้านเย็นนั้นเองก็ได้ทราบจากพ่อว่าท่านได้โทรศัพท์มาบอกพ่อเรื่องนี้อีกให้เกลี้ยกล่อมผม ในที่สุดผมก็ยื่นกรานอย่างเดิม และในที่สุดผมก็ต้องออกแรงต่อสู้อีกมหาศาล ใช้เวลาเนิ่นนานเพราะได้ทุนมหาวิทยาลัยซึ่งมียอดเงินจำกัด ลำบากยากแค้นกว่าที่จะสำเร็จได้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ถึงแม้ว่ามันจะเป็นบทเรียนราคาแพงสำหรับผม แต่ในส่วนลึกของหัวใจผมแล้ว ผมรู้สึกภูมิใจที่เป็นคนมีค่า ได้รับความเมตตาปรานีจากท่านอาจารย์ป่วย และนี่ถึงพระคุณในความหวังดีที่ท่านมีต่อผมมีรู้ลืม ผมได้แต่หวังว่าในชีวิตนี้ผมคงจะได้มีโอกาสตอบแทนท่านบ้างด้วยการสืบทอดความปรารถนาดีในหัวใจเช่นนี้ให้แก่ผู้เป็นเด็กกว่าผมในอนาคต ผมรู้ว่าสิ่งนี้แหละคือสิ่งที่ท่านอาจารย์ป่วยปรารถนา กว่าสิ่งอื่นใด

ในกรณีของ “เพื่อนลูก” นั้น ท่านอาจารย์ป่วยก็มีเมตตาต่อพวกเราทั้งทางตรงและทางอ้อม ท่านเป็นกำลังสำคัญของกลุ่มผู้ปกครองของโรงเรียนมัธยมสาธิตปทุมวัน (ซึ่งต่อมาเป็นสมาคมผู้ปกครอง

ครองแห่งต้น ๆ ของประเทศไทย) ในสมัยที่จอเรียนหนังสืออยู่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๕ ผมได้เห็นท่านเข้าร่วมประชุมผู้ปกครองอยู่บ่อย ๆ ร่วมกับท่านอาจารย์ใหญ่ อาจารย์สมจิตต์ ศรีธัญรัตน์ (ในสมัยนั้น) เป็นที่ทราบกันดีว่าท่านได้สละทั้งกำลังทรัพย์และความคิดช่วยเกื้อหนุนโรงเรียนเป็นอย่างดี

ผมจำได้ว่าครั้งหนึ่งเป็นวันเกิดของจอ น ท่านอาจารย์ป่วยได้ให้จอเนชฌเพื่อนประมาณ ๑๐ กว่าคนไปทานเลี้ยงโต๊ะจีนที่ร้านอาหารตรงสนามเป้ากัน วันนั้นมีแต่เด็กล้วน ๆ (หนึ่งในจำนวนคือ อรุณา สุตะบุตร ซึ่งต่อมาได้เป็นหลานสะใภ้ท่าน) เราจึงสั่งกันอย่างเต็มที่และโดนเจ้าของร้านหลอกให้เราสั่งของแพง ๆ มาทานกัน จำได้ว่าวันนั้นเป็นเงินจำนวนมากทีเดียว คิดว่าท่านอาจารย์ป่วยและจอเนชฌจะขีดไปอีกนาน

ยามเมื่อโตขึ้น เพื่อนของจอเนชฌหลายคนก็ได้รับความกรุณาสงเคราะห์จากท่านอาจารย์ป่วยในเรื่องทำงาน ตลอดจนการฝากฝังเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยต่างประเทศ เท่าที่ทราบเป็นจำนวนหลายคน เพื่อนของจอเนชฌจะยืนยันได้ว่าท่านอาจารย์ป่วยมีความเมตตาปรานีต่อเด็กเหล่านี้อย่างไร

เรื่องต่าง ๆ ที่ผมได้กล่าวถึงนี้นับได้ว่าเป็นกระผึกเดียวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผมหรือที่ผมรู้มาในฐานะดังกล่าว ผมคิดว่ามีคนอีกจำนวนไม่น้อยในฐานะเช่นเดียวกับผมที่สามารถเล่าถึง

สิ่งประทับใจของเข่าที่มีกับท่านอาจารย์ป่วยได้อย่างไม่รู้จัก เพราะความรักในเพื่อนมนุษย์ของท่านอาจารย์นั้นเป็นที่ทราบกันดีในหมูเพื่อนของท่านว่าไม่มีขอบเขต

คำถามหนึ่งที่ผมมักรำพึงถึงก็คือ สังคมเราต้องทำอย่างไรจึงจะได้คนที่มิลักษณะเช่นท่านอาจารย์ป่วยอีกสักครั้ง คนหรือหนึ่งคน และเราจะต้องคอยอีกนานเท่าใดจึงจะมีคนที่สุจริต/หนักแน่น/มีวินัย/เข้มแข็ง/กล้าหาญ/มีเสน่ห์/จิตใจดี/เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่/อ่อนน้อมต่อมตน/มีหลักการ/เสียสละ/ฉลาด/รักมนุษย์/เก่งทั้งพูด คิด เขียน/ไม่เอื้อฉาวริษยา/มีความสามารถด้านภาษา ดนตรี-กีฬา ฯลฯ เช่นนี้อีก

ผมนับตัวเองว่าเป็นบุคคลที่โชคดีที่สุดคนหนึ่ง ที่ได้มีโอกาสทราบถึงความดีงามของท่านอาจารย์ป่วย เพื่อยึดเป็นแบบอย่างดำรงชีวิตตั้งแต่แรกเกิด ได้มีโอกาสรู้จักท่านใกล้ชิดพอควรและได้รับใช้ในงานของท่านเมื่อโตขึ้น..... สำหรับลูกของผมนั้นก็อาจนับได้ว่าเป็นผู้โชคดีอีกเช่นกัน เพราะแน่ใจได้ว่าเขาจะได้ยินถึงความดีงามของท่านอาจารย์ป่วย เจกเช่นที่ผมได้ยินมาเพื่อเป็นแบบดำรงชีวิตของเขาต่อไป...ขอบพระคุณครับ อาจารย์....

อาจารย์ป่วย...นักกลอน

“กินอะไรก็ไม่เท่าข้าวเหนียวมะม่วง
 หวานชุ่มทรวงดีไม่หยอกจะบอกให้
 แม่ซื้อมาซาลองดูสองใบ
 เลยติดใจซื้อเขาทุกเช้าเย็น
 ทุเรียนเบือเหลือแพงไม่แก้งดี
 กินแล้วซึ้ซ้าเธอให้ไกลลมเหม็น
 แพ้มะม่วงมากมายหลายเปอร์เซ็นต์
 ไม่ว่าจะเล่นมะม่วงฮ้อหลายต่อเอ๋ย”

บทกลอนข้างต้นนี้ ถ้าไม่บอกก็คงไม่ทราบว่าเป็นกลอนที่แต่งโดย เด็กชายป่วย อึ้งภากรณ์ เมื่ออายุ
 ได้ ๘ ขวบ ความสามารถในการใช้ภาษาของอาจารย์ป่วย นั้นเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้ที่คุ้นเคยกับงานเขียนของ
 ท่านเป็นอย่างดี นอกจากจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความสามารถแล้ว ท่านยังเป็นนักบริหาร นักพัฒนา
 นักการศึกษา นักมนุษยธรรม แล้วท่านยังเป็นนักกลอนที่มีฝีมือไม่ยิ่งหย่อนกว่านักกลอนคนอื่น ๆ
 เท่าใดนัก เมื่ออาจารย์ป่วยอายุครบ ๒ รอบ ก็ได้แต่งโคลงให้กับตัวเอง โดยเขียนไว้บนปกหนังสือเรียนเล่ม
 หนึ่ง เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๘๓ โคลงนี้เปรียบเสมือน “ปณิธาน” ของลูกผู้ชายคนที่ชื่อ ป่วย อึ้งภากรณ์

9th March 1940

คิดคุณอันนอกใจ	แม่จ๋า
ก่อเกิดเกื้อกายา	ซุบเลี้ยง
อำนวยการศึกษา	ประเสริฐ ยิ่งเฮย
คุณท่านคนดีเพียง	โลกฉันคนนา
เกิดมาสองรอบแล้ว	นักชัตร
ป่วยเอ๋ยจงตั้งมโน	แน่วไว้
ปรีศะยาวอด -	ถัสสนิป-ปทาเฮย
วายเมเดวให้	ระลึคน้อมปณิธาน
กุชายชาญชาติเชื้อ	ชาติรี
กุเกิดมากที่ -	หนึ่งเฮ้ย
กุคาดก่อนสิ้นชี -	วาอาตม
กุจักไว้ลายเว้ย	โลกให้แลเห็น

ครั้นต่อมาเมื่ออาจารย์ป่วยได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ และได้เข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทย ท่านก็ได้แต่ง “นิราศแบร็ดฟอร์ด” โดยใช้นามแฝงว่า “ร้อยแปด” นามปากกานี้มาจากเลขประจำตัวสามตัวท้ายของอาจารย์ป่วย นิราศแบร็ดฟอร์ด มีความบางตอนดังข้างทำยนี้

นิราศร้างห่างไปอาลัยถวิล

อยู่ “เดินปี่” ดีแสนดีแดนอินทร์

ต้องจากถิ่นมา “แบร็ดฟอร์ด” เพียงวอดวาย

ที่อยู่เก่าเข้าค้าเคื่อย่าแถว

กินข้าวแล้วขึ้นเขาทั้งเข้าป่า

มาอยู่ที่นี้กินสิ้นสบาย

ย่าชวาช่ายแล้วก็ถึงทะเลจริง

.....
.....

ไฉ่ว่ากลืน “โรงรถ” สลดนัก

เคยรู้จักรวรขึ้นขึ้นนาสา

ต่อไปนี้ไร่กลืนสิ้นปัญญา

พาลข้าวปลากินไม่ลงคงเดือดร้อน

เคยรับข้าวเยาวมาลย์ทหารหญิง

เหนือโคลพริ้งพุ่มพวงดวงสมร

พูดอ้อย ๆ ชม้อยตาให้อาวรณ์

ต้องจากจรคลาโคลมาไกลตา

อนิจจาหัวหน้าคร้วตัวเท่ายักษ์.....

ต่อมาเมื่ออาจารย์ป่วยกลับจากอังกฤษเข้ารับราชการในกระทรวงการคลัง จนกระทั่งได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อาจารย์ป่วยได้เขียนสุนทรพจน์เป็นคำกลอนในงานเลี้ยงอาหารค่ำประจำปีของสมาคมธนาคารไทยหลายครั้ง แต่ครั้งที่สำคัญที่สุดก็คือ สุนทรพจน์ที่กล่าวในปี ๒๕๐๗ ซึ่งมีกลอนบทหนึ่งได้กล่าวเรียกร้องมิให้นักการเมืองและข้าราชการเข้าไปมีผลประโยชน์ในธุรกิจการค้า เป็นการป้องกันมิให้นักการเมืองเข้าไปใช้อิทธิพลในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ

สุนทรพจน์ของท่านผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยประจำปี ๒๕๐๗ จึงมีความสำคัญยิ่งสำหรับผู้สนใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย ในช่วงดังกล่าว เพราะหลังจากที่ท่านกล่าวสุนทรพจน์นี้แล้ว จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ได้ขอลาออกจากตำแหน่งกรรมการธนาคารพาณิชย์สองแห่ง ยกเว้นธนาคารทหารไทย จำกัด และยังมีบันทึกเรียกร้องให้รัฐมนตรีร่วมคณะปฏิบัติตามด้วย ขอยกกลอนประวัติศาสตร์มาให้ท่านได้อ่านดังนี้

.....
 ยังสนใจไม่รู้ยู่หนึ่งข้อ
 ท่านปรารภผมก็เห็นเด่นประเทือง
 ตัวอย่างเช่นเป็นรัฐมนตรี
 อย่าเกี่ยวข้องกับรับทำเป็นกรรมการ
 ผมสงสัยไม่แจ้งจิตกิจการค้า
 กิจธนาคารท่านผู้ใหญ่จะไม่เกี่ยว
 จบสุนทรภรณ์ลอนสุภาพเพียงคาบนี้
 แม้เป็นเรื่องเคื่องขัดอธธยา

.....
 จอมพล ถ. ท่านแถลงแจ้งเป็นเรื่อง
 ว่าใครเฟื่องเป็นผู้ใหญ่ในราชการ
 ไม่ควรมีการค้ามาสมาน
 สมาชิกชื่อนี้ดีจริงเจียว
 หมายความว่ากิจใดบ้างยังเจียว
 หรือจะเหนียวรั้งไว้ไม่นับค้า
 เหลือแต่โคลงแทนศัพท์และยะธา
 โปรดเมตตาด้วยประสงค์-“จงทำดี”

ที่ยกมานี้เป็นเพียงบางส่วนของผลงานด้านร้อยกรองของอาจารย์ปวยเท่านั้น เราจะพบว่าอาจารย์ปวยได้พยายามทุกวิถีทางที่จะพัฒนาชาติบ้านเมืองให้หลุดพ้นจากการจ้อราษฎรบังหลวง ต้องการให้ประเทศไทยมี “สันติประชาธรรม” โดยทั่วหน้า ท่านจึงใช้ความสามารถในความเป็นนักกลอนของท่านแสดงออกถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของท่านดังกล่าวมาแล้ว

คณะกรรมการดำเนินการจัดงาน ๗๒ ปีอาจารย์ป่วย เนื่องในวาระครบรอบ ๗๒ ปี ศาสตราจารย์ป่วย อิงภากรณ์

๙ - ๑๓ มีนาคม ๒๕๓๑

๑. คุณหญิง นงเยาว์ ชัยเสรี	ประธาน	๒๕. นายภัทรพงศ์ ศรีเอียรอินทร์	กรรมการ
๒. นายพนัส สิมะเสถียร	รองประธาน	๒๖. นายคณิต พิษวนิชย์	กรรมการ
๓. นายอรัญ ธรรมโน	รองประธาน	๒๗. น.ส.ศรีสว่าง พิววงศ์แพทย์	กรรมการ
๔. ม.ร.ว. ปรีดิยาธร เทวกุล	รองประธาน	๒๘. นายวารินทร์ วงศ์หาญเขาวี	กรรมการ
๕. นายสุธี นาทวรทัต	กรรมการ	๒๙. นายสุวิทย์ เมืองพรหม	กรรมการ
๖. นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ	๓๐. นายนวิรัตน์ เลขะกุล	กรรมการ
๗. นายจีระ หงส์ลดารมภ์	กรรมการ	๓๑. นายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์	กรรมการ
๘. นายบรรณิทธิ เศรษฐบุตร	กรรมการ	๓๒. นายกองคณาภิรักษ์ศึกษามหาวิทยาลัย- ธรรมศาสตร์	กรรมการ
๙. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการ	๓๓. ประธานกรรมการ นศ.คณะเศรษฐศาสตร์	กรรมการ
๑๐. นายปรีชา สุวรรณทัต	กรรมการ	๓๔. ผู้จัดการร้านสหกรณ์นักศึกษามหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	กรรมการ
๑๑. น.ส.ลิลี โกศัยยานนท์	กรรมการ	๓๕. นายประทีป อภิสารธนรักษ์	กรรมการ
๑๒. นายพรายพล คุ้มทรัพย์	กรรมการ	๓๖. นายณรงค์ชัย อัครเศรณี	กรรมการ
๑๓. นางฉันทลักษณ์ ณ บ่อมเพ็ชร	กรรมการ	๓๗. น.ส.ชูศรี มณีพฤษ์	กรรมการ
๑๔. นางวิจิตร ระวิวงศ์	กรรมการ	๓๘. น.ส.สุกัญญา นิธังกร	กรรมการ
๑๕. นายเสรี วงษ์มณฑา	กรรมการ	๓๙. นายอภิชัย พันธเสน ผู้แทน- สมาคมสังคมนักศึกษามหาวิทยาลัย แห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑๖. นายสุชุม อัครวณิชชัย	กรรมการ	๔๐. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุด	กรรมการ
๑๗. นายมานิต ปางมณี	กรรมการ	๔๑. น.ส.วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน	กรรมการ
๑๘. นายไชว อุลลวัตร	กรรมการ	๔๒. น.ส.วรวรรณ ศุภจรรยา	กรรมการ
๑๙. นายวรากรณ์ สามโกเศศ	กรรมการ	๔๓. น.ส.นวลฉวี สุธรรมวงศ์	กรรมการและเลขานุการ
๒๐. นายอุดม เย็นถิติ	กรรมการ	๔๔. นายวรพจน์ เนื่ององงค์กุล	กรรมการ
๒๑. นายไพบุลย์ วัชรศิริธรรม	กรรมการ		
๒๒. นายศุภกิจ นิรมานนรเทพ	กรรมการ		
๒๓. นายพงษ์ศักดิ์ พัยสมิธีเยียร	กรรมการ		
๒๔. นายสมเกียรติ สุขเทวา	กรรมการ		และผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินการจัดงาน ครบรอบ ๗๒ ปี ศาสตราจารย์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

คณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายของที่ระลึก

๑. อาจารย์ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ประธานกรรมการ
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฉันทลักษณ์ ณ ป้อมเพชร์ กรรมการ
๓. นายสมเกียรติ สุขเทวา กรรมการ
(ผู้แทนสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์)
๔. นายมานิต ปางมณี กรรมการ
(ผู้แทนสมาคมธรรมศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์)
๕. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์ กรรมการ
๖. นายวันชัย วงศ์วิสุทธิกุล กรรมการและเลขานุการ
(ผู้แทนร้านสหกรณ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

คณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายจัดทำสัญลักษณ์ของงาน

๑. นายประกิต อภิสารธนรักษ์ ประธานกรรมการ
๒. อาจารย์ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ กรรมการ
๓. นายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ กรรมการ
๔. ม.ร.ว. ปรีดิยาธร เทวกุล กรรมการ

คณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายจัดอภิปรายและสัมมนา ภายในมหาวิทยาลัย

๑. รองศาสตราจารย์ ดร. พลายนพล คุ่มทรัพย์ รองประธานกรรมการ
๒. รองศาสตราจารย์ สุกัญญา นิธิกร กรรมการ
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรวรรณ ศุภจรรยา กรรมการ
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชูศรี มณีพุกษ์ กรรมการ
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เฟลีนพิศ สัตย์สงวน กรรมการ
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทวี หมั่นนิกร กรรมการ
๗. รองศาสตราจารย์ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง กรรมการ
๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วัชรียา ไตสงวน กรรมการ
๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดาว มงคลสมัย กรรมการ

๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มัทนา พานานิรามัย กรรมการ
๑๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิชัย จรรย์ศุภรินทร์ กรรมการ
๑๒. รองศาสตราจารย์ วันรักษ์ มิ่งมณีนาดิน กรรมการ
๑๓. ผู้แทนคณะกรรมการนักศึกษาเศรษฐศาสตร์ กรรมการ
๑๔. นายพยอม สังข์ทอง กรรมการ
๑๕. นางวณิ สันทัด กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายจัดทำสไลด์ มัลติมีเดียและวิดีโอ

๑. นายประกิต อภิสารธนรักษ์ ประธานกรรมการ
๒. รองศาสตราจารย์ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง กรรมการ
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรวรรณ ศุภจรรยา กรรมการ
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชูศรี มณีพุกษ์ กรรมการ
และเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายพิธีการ

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ที่ปรึกษา
๒. นายไชว์ อุบลวัตร์ ประธานอนุกรรมการ
๓. รองศาสตราจารย์ อภิวัฒน์ ปรีชาประศาสน์
๔. นางสาวอรุณี อินทรสุขศรี รองประธานอนุกรรมการ
๕. นางสาวละออง แก้วเก็บ อนุกรรมการ
(เลขานุการคณะนิติศาสตร์)
๖. นายสำราญ ปั่นแก้ว อนุกรรมการ
(เลขานุการคณะพาณิชยศาสตร์ฯ)
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จารุณี สุนทรคารพูล อนุกรรมการ
(เลขานุการคณะรัฐศาสตร์)
๘. นายพยอม สังข์ทอง อนุกรรมการ
(เลขานุการคณะเศรษฐศาสตร์)

๙. อาจารย์ มาลี ธรรมลิขิตกุล อนุกรรมการ
(เลขานุการคณะสังคมสงเคราะห์ฯ)
๑๐. นายพิรพต หุ่นเจริญ อนุกรรมการ
(เลขานุการคณะศิลปศาสตร์)
๑๑. รองศาสตราจารย์ บำรุง สุขพรรณ อนุกรรมการ
(เลขานุการคณะวารสารศาสตร์ฯ)
๑๒. นางสาวระพีพรรณ สุจริตรักษา อนุกรรมการ
(เลขานุการคณะสังคมวิทยาฯ)
๑๓. นางสาวเยาวนิตย์ จุดยั้งยืน อนุกรรมการ
(เลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย)
๑๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปราณีย์ เจริญกิตติวัฒน์ อนุกรรมการ
(เลขานุการคณะวิทยาศาสตร์ฯ)
๑๕. นายชลัช ลียะวณิช อนุกรรมการ
(เลขานุการสำนักหอสมุด)
๑๖. นางยุวณี ศุภศิลป์ อนุกรรมการ
(เลขานุการสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร)
๑๗. นางมานุรีย์ จูตะเสน อนุกรรมการ
(เลขานุการสำนักทะเบียนฯ)
๑๘. นางสุรางค์ จิรยาโกวิท อนุกรรมการ
(เลขานุการสำนักเสริมศึกษาฯ)
๑๙. นางประทุมขวัญ พูลสวัสดิ์ อนุกรรมการ
(เลขานุการสถาบันไทยคดีศึกษา)
๒๐. นางสาวกี พิมพ์ใจชน อนุกรรมการ
(เลขานุการสถาบันประมวลข้อมูลฯ)
๒๑. นางอินทรา ศรีคุณ อนุกรรมการ
(เลขานุการสถาบันเอเชียฯ)
๒๒. นางเบ็ญจมาศ กิตติพิทักษ์ อนุกรรมการ
(เลขานุการสถาบันภาษา)
๒๓. อาจารย์ สุเทพ น้อมสวัสดิ์ อนุกรรมการ
๒๔. นายทองพูน ภูวนนท์ อนุกรรมการ
๒๕. นายสุวิทย์ เมืองพรหม อนุกรรมการ
๒๖. นายประเสริฐ เพ็ญพรัตน์ อนุกรรมการ
๒๗. นางเพ็ญภาค เดชเจริญดี อนุกรรมการ
๒๘. นายสุรัชย์ เข็้อคำเพ็ง อนุกรรมการ
๒๙. นายชูเกียรติ จันทร์มานะ อนุกรรมการ
๓๐. นางสาววรรณมา บุญยิ่งยงสถิตย์ อนุกรรมการ

๓๑. นางสาวสุพจนา มีพันธุ์ อนุกรรมการ
๓๒. นายช้อย ชันถม อนุกรรมการ
๓๓. นายเต็มศักดิ์ บัวงาม อนุกรรมการและเลขานุการ
๓๔. นายวรพจน์ เนื่องอนงค์กุล อนุกรรมการ
และผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายหนังสือที่ระลึก

๑. นายเสนาะ อุนากุล ที่ปรึกษา
๒. นายนุกูล ประจวบเหมาะ ที่ปรึกษา
๓. นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่ปรึกษา
๔. นายอรัญ ธรรมโน ประธานอนุกรรมการ
๕. นายธรรมเกียรติ กันอริ อนุกรรมการ
๖. นางสาวนภพร เรืองสกุล อนุกรรมการ
๗. นางสาวฐิติมา คุณศิริานนท์ อนุกรรมการ
(ผู้แทนสำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง)
๘. นายกนกศักดิ์ แก้วเทพ อนุกรรมการ
(ผู้แทนสถาบันวิจัยสังคมจุฬาฯ)
๙. นายมานิต ปางมณี อนุกรรมการ
๑๐. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ อนุกรรมการ
๑๑. นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ อนุกรรมการ
๑๒. นายสุชุม อัครววุฒิชัย อนุกรรมการ
(ผู้อำนวยการสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร)
๑๓. นายมังกร ชัยชนะดารา อนุกรรมการ
(ผู้จัดการสำนักพิมพ์ มธ.)
๑๔. นางสาววิไลพร พิริยะพงษ์พันธ์ อนุกรรมการ
๑๕. นายสมบุรณ์ ศิริประชัย อนุกรรมการ
๑๖. นางสาววันรัชนี มิ่งมณีนาคิน อนุกรรมการ
และเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายนิทรรศการ

๑. นายเมธี ตั้งสืบสกุล ที่ปรึกษา
๒. นายสมเกียรติ สุขเทวา ประธานอนุกรรมการ
๓. อาจารย์ สุชีลา ตันชัยนันท์ อนุกรรมการ
๔. นายจารุวิทย์ บุญนาค อนุกรรมการ
๕. นายยุทธ วรรณธรร อนุกรรมการ
๖. นางสุจิตรา อุดมวาทีน อนุกรรมการ
๗. นายสมเกียรติ อติยุทธกุล อนุกรรมการ
๘. นายพูลสวัสดิ์ พิบูลย์ธรรม อนุกรรมการ

- ๙. ม.ร.ว. ปรีดียาร เทวกุล รองประธานอนุกรรมการ
- ๑๐. นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม อนุกรรมการ
- ๑๑. นายประศาสน์ กาญจนบัณฑิต อนุกรรมการ
- ๑๒. นายเสรี เวชโช อนุกรรมการ
- ๑๓. นายศิริ การเจริญดี อนุกรรมการ
- ๑๔. นายณรงค์ชัย อัครเศรณี อนุกรรมการ
- ๑๕. นายประทีป อภิสารธนรักษ์ อนุกรรมการ
- ๑๖. นายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ อนุกรรมการ
- ๑๗. อาจารย์ จันทนา สาขากร อนุกรรมการและเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายสถานที่ แสง เสียง และรักษาความปลอดภัย

- ๑. อาจารย์ ดร. ปรีชา สุวรรณทัต ที่ปรึกษา
- ๒. พ.ต.ท. วิสุทธิ์ เขียมเจริญ ที่ปรึกษา
- ๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธีรวัชร สุตะบุตร ที่ปรึกษา
- ๔. นายไชว์ อุบลวัตร ประธานอนุกรรมการ
- ๕. นายสุวิทย์ เมื่องพรม รองประธานอนุกรรมการ
- ๖. นายประเสริฐ เพ็ญฟูรัตน์ อนุกรรมการ
- ๗. นายนพดล เทพดินินทร์ อนุกรรมการ
- ๘. นายสมบัติ แก้วปกาศิต อนุกรรมการ
- ๙. นายประจวบ ดาวกริตติขจร อนุกรรมการ
- ๑๐. นายสมณา นทีร้อยทเวะ อนุกรรมการ
- ๑๑. นายประโยชน์ ไทยถาวร อนุกรรมการ
- ๑๒. นายสุพล เล่ากุล อนุกรรมการ
- ๑๓. นายเลิศชาย ชื่นอุไทย อนุกรรมการ
- ๑๔. นายอนุสรณ์ สุขกมล อนุกรรมการ
- ๑๕. นายจุลินทร์ วรรณเมธี อนุกรรมการ
- ๑๖. นายธวัชชัย ปิยะวัฒนาพันธ์ อนุกรรมการ
- ๑๗. นายทรงกลด กลัดแก้ว อนุกรรมการ
- ๑๘. นายสถิตย์ วรรณศรีจันทร์ อนุกรรมการ
- ๑๙. นายบุญยงค์ บุญเพิ่ม อนุกรรมการ
- ๒๐. นายพีรพล อุ่นจิต อนุกรรมการ
- ๒๑. นายสุวัฒน์ สุวัฒน์ไฉน อนุกรรมการ
- ๒๒. นายสุวัฒน์ชัย จันทร์แก้ว อนุกรรมการ
- ๒๓. นางอรพรรณ เสริฐพรนีก อนุกรรมการ
- ๒๔. นายดวงศักดิ์ วรรณแสงแก้ว อนุกรรมการ
- ๒๕. นางสาวสุพจนามี มีพันธ์ อนุกรรมการ

- ๒๖. นางคมช้ำ พรหมธนะ อนุกรรมการ
- ๒๗. นายช้อย ชันถม อนุกรรมการ
- ๒๘. ส.ต. กิตติ ศิริวิบูลย์ อนุกรรมการ
- ๒๙. นายวรพจน์ เนื่องอนงค์กุล อนุกรรมการและเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายปฏิบัติการ

- ๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ลิลี โกศัยยานนท์ ประธานอนุกรรมการ
- ๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ สามโกเศศ อนุกรรมการ
- ๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิไลวรรณ วรรณนิธิกุล อนุกรรมการ
- ๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จุไรรัตน์ จันทธำรง อนุกรรมการ
- ๕. อาจารย์ ศุภินี สันตะบุตร อนุกรรมการ
- ๖. อาจารย์ พนม เขียมประยูร อนุกรรมการ
- ๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัชริ ธนะมัย อนุกรรมการ
- ๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลี พงษ์พงศาวิไล อนุกรรมการ
- ๙. อาจารย์ ศันสนีย์ ตันติวิท อนุกรรมการ
- ๑๐. อาจารย์ บุญจิรา ไชยชิตร อนุกรรมการ
- ๑๑. รองศาสตราจารย์ บำรุง สุขพรรณ อนุกรรมการ
- ๑๒. อาจารย์ ณีฐพร เมธมโนศักดิ์ อนุกรรมการ
- ๑๓. อาจารย์ พรชก คุณาทวีสุข อนุกรรมการ
- ๑๔. ประธานกรรมการนักศึกษาทุกคน อนุกรรมการ
- ๑๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จินตนา เชิญศิริ อนุกรรมการ และเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายพิธีกร

- ๑. นายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ ที่ปรึกษา
- ๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วันชัย ธนะวังน้อย ประธานอนุกรรมการ
- ๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จินตนา เชิญศิริ อนุกรรมการ
- ๔. นายธวัชชัย ไพรินทรภา อนุกรรมการ
- ๕. นายวัลลภ วิชชุเดชา อนุกรรมการ
- ๖. นางสาวนุตรสชาติ อุดลยศาสตร์ อนุกรรมการ
- ๗. นางปทุมมาศ มีบำรุง อนุกรรมการและเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายการเงินและบัญชี

- ๑. อาจารย์ จันทนา สาขากร ประธานอนุกรรมการ
- ๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จันทลักษณ์ ณ ป้อมเพชร อนุกรรมการ

- ๓. อาจารย์ สุพิชา พานิชย์ปฐม อนุกรรมการ
- ๔. นางศิริวาสนา รัตนประทีป อนุกรรมการและเลขานุการ

**คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายสวัสดิการและ
จัดเลี้ยง**

- ๑. นายภัทรพงศ์ ศรีธีรอินทร์ ประธานอนุกรรมการ
- ๒. นายไพรัช ภูชาดู อนุกรรมการ
- ๓. นายวีระ คมวิชาวาญ อนุกรรมการ
- ๔. นางสาววิมลรัตน์ อุ่มชู อนุกรรมการ
- ๕. นางสาวบุญเดือน ทิพย์ธัญญา อนุกรรมการ
- ๖. นางสาวสมใจ ศรีใส อนุกรรมการ
- ๗. นางวารี ระวีงการณั อนุกรรมการ
- ๘. นายเลิศ เขิงศิริ อนุกรรมการ
- ๙. นางสาวเทียมจันทร์ ใจเทียมศักดิ์ อนุกรรมการ
- ๑๐. นางสมพร วัฒนะวงษ์ อนุกรรมการและเลขานุการ
- ๑๑. นายธวัชชัย อินทร์ประเสริฐ อนุกรรมการ
และผู้ช่วยเลขานุการ
- ๑๒. นายสมพร กฤตเงิน อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายอัตรายการโทรทัศน์

- ๑. นายสมบัติ จันทร์วงศ์ ประธานอนุกรรมการ
- ๒. นางสาวอนิตา วิริยศิริ อนุกรรมการ
- ๓. นางสาวศรีสว่าง พ่วงงค์แพทย์ อนุกรรมการ
และเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายการแสดงและ

การละเล่นต่าง ๆ

- ๑. นายสุวัฒน์ วรรติลล ที่ปรึกษา
- ๒. นางเพ็ญศรี พุ่มชูศรี ที่ปรึกษา
- ๓. นางดุขฎิ บุญยทัศน์กุล ที่ปรึกษา
- ๔. นายสุจิตต์ วงษ์เทศ ที่ปรึกษา
- ๕. นายขรรค์ชัย บุนปาน ที่ปรึกษา
- ๖. นายพงษ์ศักดิ์ พยัฆวิเชียร ที่ปรึกษา
- ๗. นายอารักษ์ คคะนาท ที่ปรึกษา
- ๘. นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่ปรึกษา
- ๙. นายสุรชัย จันทร์มารร ที่ปรึกษา
- ๑๐. นายพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ที่ปรึกษา
- ๑๑. นายสุชาติ สวัสดิ์ศรี ที่ปรึกษา

- ๑๒. นายคำรณ คุณะติลล ที่ปรึกษา
- ๑๓. นางกรรณิกา ธรรมเกษร ที่ปรึกษา
- ๑๔. นางสาวคันศนี นาคพงษ์ ที่ปรึกษา
- ๑๕. นายวิสา คัญทัพ ที่ปรึกษา
- ๑๖. อาจารย์ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ประธานอนุกรรมการ
- ๑๗. อาจารย์ สุรินทร์ รณเกียรติ รองประธานอนุกรรมการ
- ๑๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรณิ สำราญเวทย์
รองประธานอนุกรรมการ
- ๑๙. อาจารย์ ชัยวัฒน์ บุนนาค อนุกรรมการ
- ๒๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยอดบุญ เลิศฤทธิ์ อนุกรรมการ
- ๒๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดวงทิพย์ วรพันธุ์ อนุกรรมการ
- ๒๒. อาจารย์ สุภักดิ์ อภินันท์ อนุกรรมการ
- ๒๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรุณ เลิศจรรยาภักษ์ อนุกรรมการ
- ๒๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วันชัย ธนะวงษ์น้อย อนุกรรมการ
- ๒๕. นางกฤษณา ธาธากุล อนุกรรมการ
- ๒๖. นายวีระ คำขั้น อนุกรรมการ
- ๒๗. นายฉัตรชัย ตันตระกูล อนุกรรมการ
- ๒๘. นายโกวิท สว่างวาริสกุล อนุกรรมการ
- ๒๙. นางอุไรวรรณ รักคง อนุกรรมการ
- ๓๐. นายบุญยงค์ บุญเพิ่ม อนุกรรมการ
- ๓๑. สภานักศึกษา มธ. อนุกรรมการ
- ๓๒. องค์การนักศึกษา มธ. อนุกรรมการ
- ๓๓. ชุมนุมศิลปะและการแสดง อนุกรรมการ
- ๓๔. ชุมนุมเชียร์ อนุกรรมการ
- ๓๕. ชุมนุมดนตรีไทย อนุกรรมการ
- ๓๖. ชมรมนักศึกษาเรียนดีจากชนบท อนุกรรมการ
- ๓๗. นายสุชานอม สังข์โพธิ์ อนุกรรมการ
- ๓๘. นางรัชณี สิดวาสี อนุกรรมการ
- ๓๙. นางสาวสมพิศ บุญเลขา อนุกรรมการและเลขานุการ
- ๔๐. นางสาวม่องศรี บัวรุ่ง อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
- ๔๑. นางเทียมจันทร์ สัจจदार อนุกรรมการและผู้ช่วย
เลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายออกร้าน

- ๑. รองศาสตราจารย์ นรนิติ เศรษฐบุตร ที่ปรึกษา
- ๒. อาจารย์ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ที่ปรึกษา
- ๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หริรักษ์ สุตะบุตร ที่ปรึกษา

๔. นายคณิต พิษอนิษฐ์	ประธานอนุกรรมการ	๑๔. นายสมชาย จุลนิตต์	รองประธานจัดงาน
๕. นายสุวิทย์ เมืองพรหม	รองประธานอนุกรรมการ	๑๕. รองศาสตราจารย์ นรนิติ เศรษฐบุตร	รองประธานจัดงาน
๖. นายอัคนี อรินยกานนท์	อนุกรรมการ	๑๖. นายสมเกียรติ สุขเทวา	ประธานฝ่ายสถานที่และขนส่ง
๗. นายพันธ์ศักดิ์ จันเรียง	อนุกรรมการ	๑๗. นายสุรินทร์ ตาลสุวรรณ	รองประธานฝ่ายสถานที่และขนส่ง
๘. นายพรวิชัย แซ่มศิริวัฒน์	อนุกรรมการ	๑๘. นางสาววนิดา ปิยะมาตา	รองประธานฝ่ายสถานที่และขนส่ง
๙. นายชัยยุทธ์ เสรีรัฐ	อนุกรรมการ	๑๙. คุณเจริญ กอบสุข	รองประธานฝ่ายสถานที่และขนส่ง
๑๐. นายวิทยา นิลदानวงศ์	อนุกรรมการ	๒๐. รองศาสตราจารย์ นิยะดา ชุนหวงค์	อนุกรรมการ
๑๑. นางนภวรรณ งามเกษม	อนุกรรมการ	๒๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประนอม ไชยวินวัฒน์	อนุกรรมการ
๑๒. นายเดชดำรงค์ พึ่งวิกรัย	อนุกรรมการ	๒๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรวรรณ ศุภจรรยา	อนุกรรมการ
๑๓. นางอากาศรณ์ วรารวรรณ	อนุกรรมการ	๒๓. อาจารย์ นิตยา มาศะวิสุทธ์	อนุกรรมการ
๑๔. นางละม้าย นิละเสวี	อนุกรรมการ	๒๔. อาจารย์ สุเทพ น้อมสวัสดิ์	อนุกรรมการ
๑๕. นายจีระเดช เกิดหล้า	อนุกรรมการ	๒๕. อาจารย์ วาสุเทพ ธีประสพ	อนุกรรมการ
๑๖. นายสุชตน์อม สังข์โพธิ์	อนุกรรมการ	๒๖. คุณวุฒิยา วัฒนานุกิจ	อนุกรรมการ
๑๗. นายสุรพล เล่ากุล	อนุกรรมการ	๒๗. คุณสารกิจ เล็กสกุลชัย	อนุกรรมการ
๑๘. นางวลีพร ตันตพานิช	อนุกรรมการและเลขานุการ	๒๘. นางวลัยภรณ์ กลั่นเปา	อนุกรรมการ
๑๙. นางสาวกรรณิการ์ แก่นอำพัน	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	๒๙. นายสมเกียรติ อติยุทธกุล	อนุกรรมการ
๒๐. นางสาวสมศรี หงส์วัฒนานนท์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	๓๐. คุณลัดดา สฐิติเกียรติพงศ์	อนุกรรมการ
- คณะอนุกรรมการดำเนินงานฝ่ายจัดงานที่ศูนย์รังสิต**
- งานฉลอง ๗๒ ปี และอนุสาวรีย์**
- อาจารย์ปวิญ อิงภาภรณ์**
๑. ศาสตราจารย์ คุณหญิง นงเยาว์ ชัยเสรี	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์	๓๑. นายชัชวาล พูลบัณฑิตย์	อนุกรรมการ
๒. ฯพณฯ ประจวบ ไชยสาส์น	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์	๓๒. นายนิพนธ์ อภิธนีวิทย์	อนุกรรมการ
๓. ศาสตราจารย์ ดร. พันธ์ สิมะเสถียร	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์	๓๓. นางสาวศุภฎี ชวงแก้ว	อนุกรรมการ
๔. พล.ต.ท. แสงวณ ธีระสวัสดิ์	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์	๓๔. คุณประศาสน์ ลิ้มปกากญจน์	อนุกรรมการ
๕. ศาสตราจารย์ ประยูร จินดาประดิษฐ์	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์	๓๕. นายจุมพล บุญยเพ็ญ	อนุกรรมการ
๖. ศาสตราจารย์ วาริ หะวานนท์	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์	๓๖. นายท่านอง ขอนตะวัน	อนุกรรมการ
๗. ดร. อรัญ ธรรมโน	ประธานจัดงาน	๓๗. นายไสว แก้วขาว	อนุกรรมการ
๘. คุณสว่าง ศรีนิลทา	รองประธานจัดงาน	๓๘. นายศิริพงษ์ จำเริญวิทย์	อนุกรรมการและเลขานุการ
๙. นายสถาพร กวีदानนท์	รองประธานจัดงาน	๓๙. นายมนู เลียวไพโรจน์	ประธานฝ่ายออกร้าน
๑๐. นายสุชวิช รังสิตพล	รองประธานจัดงาน	๔๐. นายชนะ สัตตสุข	รองประธานฝ่ายออกร้าน
๑๑. นางปรางทิพย์ ทวีพานิชย์	รองประธานจัดงาน	๔๑. นายวิชัย หิรัญวงศ์	อนุกรรมการ
๑๒. นายสงคราม ชีวะประวัติดำรงค์	รองประธานจัดงาน	๔๒. พ.ต.ต. สุชัย สุขพันธ์ไพฑาราม	อนุกรรมการ
๑๓. นายสุธี ตั้งศรีวงศ์	รองประธานจัดงาน	๔๓. นายเสรี เวชโช	อนุกรรมการ
		๔๔. นายสุรพล ชิวสุทโธ	อนุกรรมการ
		๔๕. นายอำนาจ ปะติเส	อนุกรรมการ
		๔๖. นายวิชัย ชินธรรมมิตร	อนุกรรมการ
		๔๗. ดร. พีชัย คณินวิชาพร	อนุกรรมการ

๔๘. นายประภิต อภิสารธนรักษ์	อนุกรรมการ	๘๒. นายเดชา พิษิตมาया	อนุกรรมการ
๔๙. นายพิทยา ทศนะพยัคฆ์	อนุกรรมการ	๘๓. อาจารย์ นิพนธ์ พัวพงศกร	อนุกรรมการ
๕๐. นายสุนิ เอกวิศาล	อนุกรรมการ	๘๔. นายสำเร็จ คำพะอุ	อนุกรรมการ
๕๑. นายศักดิ์ชัย สมบัติศรีสมบูรณ์	อนุกรรมการ	๘๕. นายกำธร เจริญวัฒน์	อนุกรรมการ
๕๒. คุณจงเจตน์ ลักขานุกูล	อนุกรรมการ	๘๖. นายสมชาย กุศลวนสมบัติ	อนุกรรมการ
๕๓. นายสมชาย เกิดสมเกียรติ	อนุกรรมการ	๘๗. คุณวิภา สุขกิจ	อนุกรรมการ
๕๔. นายวิชัย ชิตางกูร	อนุกรรมการ	๘๘. คุณสันธาน สันติวิมลนารถ	อนุกรรมการ
๕๕. คุณเชิง เลี่ยมตระกูล	อนุกรรมการ	๘๙. คุณวีรชัย แก้วพันธ์	อนุกรรมการ
๕๖. คุณบรรจบ ทองวิชิต	อนุกรรมการ	๙๐. คุณพริ้มเพรา โตทะคุณะ	อนุกรรมการ
๕๗. นายสุวิทย์ เลิศวิฑูหัตต์	อนุกรรมการ	๙๑. คุณธนในทัย สุขทิศ	อนุกรรมการ
๕๘. คุณจิระ ป้อมแก้ว	อนุกรรมการ	๙๒. คุณบริสุทธิ์ นูรณสัมฤทธิ์	อนุกรรมการ
๕๙. นางวลัยภรณ์ กลั่นเป่า	อนุกรรมการและเลขานุการ	๙๓. คุณวิไล ตระกูลสิน	อนุกรรมการ
๖๐. ม.ร.ว. ปรีดิยาธร เทวกุล	ประธานฝ่ายการแสดงผล	๙๔. คุณการุณ สุวรรณปัทมะ	อนุกรรมการ
๖๑. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์	รองประธานฝ่ายการแสดงผล	๙๕. คุณเข้มทัตต์ พลเดช	อนุกรรมการ
๖๒. นายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์	รองประธานฝ่ายการแสดงผล	๙๖. คุณสุรัชย์ ณ ป้อมเพชร์	อนุกรรมการและเลขานุการ
๖๓. ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	รองประธานฝ่ายการแสดงผล		
๖๔. คุณธนิตย์ เศรษฐีกุล	อนุกรรมการ		
๖๕. นายวิชัย หาญสุทธิวารินทร์	อนุกรรมการ		
๖๖. นายเฉลียว พิพิธธนาบรพ	อนุกรรมการ		
๖๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรณิ ส้าราวุฑู	อนุกรรมการ		
๖๘. นายคำรณ คุณะดิลก	อนุกรรมการ		
๖๙. นายธัญญา ผลอนันต์	อนุกรรมการ		
๗๐. นางสาวฉันทนา เปลี่ยนประยูร	อนุกรรมการและเลขานุการ		
๗๑. นายเสรี เวชโช	ประธานฝ่ายการเงิน		
๗๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เต็มใจ สุวรรณทัต	รองประธานฝ่ายการเงิน		
๗๓. นายเมธี ตั้งสิบลกุล	อนุกรรมการ		
๗๔. นายบัณฑิต พิศลยบุตร	อนุกรรมการ		
๗๕. นายภูมิสัน ไรจน์เลิศจรรยา	อนุกรรมการ		
๗๖. นายจุลพงศ์ คมกฤส	อนุกรรมการ		
๗๗. นายยุทธ วรรณธรราร	อนุกรรมการและเลขานุการ		
๗๘. รองศาสตราจารย์ ดร. เสรี วงษ์มณฑา	ประธานฝ่ายประชาสัมพันธ์		
๗๙. นายกรุงไกร ภัทรโกมล	รองประธานฝ่ายประชาสัมพันธ์		
๘๐. นางผาณิต พูนศิริวงศ์	รองประธานฝ่ายประชาสัมพันธ์		
๘๑. นายอภิชัย บุญยเกียรติ	รองประธานฝ่ายประชาสัมพันธ์		

กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น เนื่องในวาระครบรอบ ๗๒ ปี อาจารย์ป่วย

● การสนทนาทางวิชาการ

วสนทนาที่ ๑

พุธที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๓๑
เวลา ๑๗.๐๐ น.

ห้องประชุมชั้น ๔
ตึกเอนกประสงค์

เรื่อง “พุทธธรรมกับการพัฒนา
สังคม”

นพ. ประเวศ วะสี
ดร. มหาประยูร ธรรมจิตโต
พระเดชฐิติ เมธังกูโร
พระไพศาล วิสาโล
ดร. ภัทรพร สิริกาญจน

วสนทนาที่ ๒

พุธที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๓๑
เวลา ๑๗.๐๐ น.

หอศิลป์วัฒนธรรม
(หอประชุมเล็ก)

เรื่อง “การเงินการคลังของไทย
ในสามทศวรรษ”

ศ.ดร. อัมมาร สยามวาลา
คุณนงกุล ประจวบเหมาะ
คุณเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์
ดร. อำนวย วิวรรณ
ดร. วีระพงษ์ รามางกูร

วสนทนาที่ ๓

พุธที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑
เวลา ๑๗.๐๐ น.

หอศิลป์วัฒนธรรม
(หอประชุมเล็ก)

เรื่อง “สามทศวรรษของการ
พัฒนาการศึกษาไทย”

อ. สุลักษณ์ ศิวรักษ์
ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง
คุณพิภพ ธงไชย
รศ.ดร. ไพฑูรย์ สินลารัตน์
ดร. อุทัย ดุลยเกษม

วสนทนาที่ ๔

พุธที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑ เรื่อง “การเมืองไทยในสาม
เวลา ๑๗.๐๐ น. ทศวรรษ”

หอศิลป์วัฒนธรรม
(หอประชุมเล็ก)

ศ. เสน่ห์ จามริก
ศ.ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช
ดร. ยุกา อุดมศักดิ์
คุณดุสิต ไสภิกษา
อ. สุรชาติ บำรุงสุข

วสนทนาที่ ๕

พุธที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑ เรื่อง “ชนบทไทยในสาม
เวลา ๑๗.๐๐ น. ทศวรรษที่ผ่านมา”

หอศิลป์วัฒนธรรม
(หอประชุมเล็ก)

รศ. ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์
ดร. ไพรัตน์ เดชะรินทร์
คุณเอนก นาคะบุตร
นพ. โกมาศ จึงเสถียรทรัพย์
คุณเตือนใจ ดีเทศ

วสนทนาที่ ๖

ศุกร์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงและ
เวลา ๑๗.๐๐ น. ข้อขัดแย้งทางศิลปในรอบ

หอศิลป์วัฒนธรรม
(หอประชุมเล็ก)

สามทศวรรษ”
ศ. ดร. เจตนา นาควัชระ
ศ. ดร. มัทนี รัตติน
คุณถวัลย์ ดัชนี
คุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์
ศ. ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์

วงสนทนาที่ ๗

พุธที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๑

เวลา ๑๗.๐๐ น.

หอศิลปวัฒนธรรม

(หอประชุมเล็ก)

เรื่อง “สามทศวรรษของการ
พัฒนามนุษย์ สังคม และ
เศรษฐกิจไทย”

ศ. นพ. ประเวศ วะสี

ศ. ดร. อัมมาร สยามวาลา

อ. สุลักษณ์ ศิวรักษ์

รศ.ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์

ศ. เสน่ห์ จามริก

● การประกวดเรียงความ เรื่อง “ชนบทไทยในความหวัง”
ดำเนินการโดย คณะเศรษฐศาสตร์ มธ.

● การสัมมนาวิชาการประจำปี เรื่อง “ใครกำหนด
(Symposium) นโยบายเศรษฐกิจไทย?”

๑๕-๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑

เวลา ๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ น.

ณ หอศิลปวัฒนธรรม

จัดโดย คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

● การแข่งขันตอบปัญหาเศรษฐศาสตร์
นักเรียนมัธยมปลาย

๑๒ ธันวาคม ๒๕๓๐ - ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑ ณ คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

รอบชิงชนะเลิศ วันอาทิตย์ที่ ๖ มีนาคม ๒๕๓๑ ออกอากาศทาง
โทรทัศน์ช่อง ๙ “รายการ ไอคิว ๑๘๐”

รายชื่อหนังสือที่จัดพิมพ์ เนื่องในวาระ ครบรอบ ๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย

ธรรมเกียรติ กันอริ. ประวัติบอกเล่า ป๋วย อึ๊งภากรณ์.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, มีนาคม ๒๕๓๑.

เป็นประวัติจากคำบอกเล่าของผู้ที่ใกล้ชิดอาจารย์
ป๋วยจากแวดวงต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยเรียนหนังสือ สมัยเป็น
เสรีไทย สมัยที่ทำงานในกระทรวงการคลัง ธนาคารแห่ง
ประเทศไทย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์. ใคร

กำหนดนโยบายเศรษฐกิจไทย? กรุงเทพฯ, กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑.

เป็นหนังสือประกอบการสัมมนาทางวิชาการ
ประจำปีของคณะเศรษฐศาสตร์ เรื่องใครกำหนดนโยบาย
เศรษฐกิจไทย? ภายในเล่มประกอบด้วยบทความที่เสนอ
โดยนักวิชาการที่เชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ เช่น ทฤษฎี
เศรษฐศาสตร์ในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจไทย การ
กำหนดและการบริหารนโยบายเศรษฐกิจระดับมหภาค
กลไกในการบริหารนโยบายเศรษฐกิจไทย รวมทั้งการ
ศึกษาเฉพาะกรณีที่สำคัญ ๆ เช่น นโยบายการลดค่า
เงินบาท นโยบายเศรษฐกิจการเกษตร นโยบายสินเชื่อ
สู่ชนบท เป็นต้น

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และ นิพนธ์ พัวพงศกร, บรรณา-

ธิการ. เศรษฐกิจไทย : บนเส้นทางสันติประชา

ธรรม. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย

วิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑. ๒ เล่ม.

หนังสือรวมบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจประเทศ

ไทยเล่มนี้ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดทำเป็นพิเศษเนื่องในวาระครบรอบ ๗๒ ปีของศาสตราจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ภายในเล่มประกอบด้วยบทความเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ เช่น เศรษฐศาสตร์การเกษตร เศรษฐศาสตร์การเมือง การเงิน การคลัง ทรัพยากรมนุษย์ อุตสาหกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจ และเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ แต่ละบทความเขียนโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขานั้น ๆ

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย, สำนักงานอธิการบดี. ทิศทางของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : ทำพระจันทร์รังสิต - วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทัศนะของศาสตราจารย์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์. กรุงเทพฯ, กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑.

เป็นเอกสารที่รวบรวมแผนงาน ความคิด และคำปราศรัยของอาจารย์ป๋วยในระหว่างที่อาจารย์ป๋วยดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ แม้จะเป็นระยะเวลาที่สั้นมาก แต่อาจารย์ป๋วยก็ได้วางทิศทางการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไว้อย่างชัดเจนในรายงานฉบับนี้

ประจวบลาภ อริยะวงกิจ, บรรณาธิการ. อาจารย์ป๋วย... ครุสดุขกา กรุงเทพฯ : สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มีนาคม ๒๕๓๑

เป็นหนังสือรวมข้อคิดและความเห็นต่าง ๆ ของบัณฑิตอาสาสมัครรุ่นต่าง ๆ ที่มีต่ออาจารย์ป๋วย

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. ธัมมิกเศรษฐศาสตร์ - ปรัชญาเศรษฐศาสตร์สังคมของชาวพุทธ. กรุงเทพฯ : กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง, สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มีนาคม ๒๕๓๑.
หนังสือเล่มนี้เสนอการพัฒนาความคิดเศรษฐ-

ศาสตร์แนวใหม่ ซึ่งอาจเรียกชื่อว่า “ธัมมิกเศรษฐศาสตร์” โดยการนำหลักการสำคัญ ๆ บางประการของปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาอุปนิษัท เต๋า เซน และพุทธปรัชญา (ทั้งมหายาน และเถรวาท) มาเป็นพื้นฐานในการมองโลกและมองสังคม นอกจากนั้นยังได้นำพุทธธรรมมาผสมผสานกับหลักเศรษฐศาสตร์สังคม เพื่อเสนอวิธีการมองโลกชีวิตทางเศรษฐกิจที่แตกต่างจาก “เศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัย” รวมทั้งเสนอทางออกใหม่ให้แก่สังคมไทยโดยการสร้างแนวคิด “ระบบเศรษฐกิจแบบพุทธ” ขึ้นมา ส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของหนังสือคือ การนำคำสอนทางเศรษฐกิจสังคมของท่านพุทธทาสภิกขุ มาเสนออย่างเป็นระบบ ภายใต้ชื่อว่า “ธัมมิกเศรษฐศาสตร์” ซึ่งจะครอบคลุม ๒ มิติ คือ เศรษฐศาสตร์แห่งบุญญา และการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบธัมมิกสังคมนิยม ผู้เขียนมีความเชื่อมั่นเช่นเดียวกับอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ว่า ในเศรษฐศาสตร์และในระบบเศรษฐกิจจะต้องมีธรรมะเป็นหลักนำ เพราะนั่นเป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่จะนำสังคมไทยไปสู่จุดหมายแห่งสันติประชาธรรมได้

สมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์, สมุดภาพอาจารย์ป๋วย. กรุงเทพฯ : สมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

เป็นสมุดภาพชีวิตประวัติอาจารย์ป๋วยเล่มแรกและเล่มเดียวที่มีคำบรรยายภาพโดยอาจารย์ป๋วยและผู้ใกล้ชิดคณะผู้จัดทำได้รวบรวมภาพชีวิตและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอาจารย์ป๋วยตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งชีวิตปัจจุบันที่อังกฤษ ภายในเล่มได้บรรจุภาพสมัยเก่า ๆ ที่หาได้ยาก และภาพกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับชีวิตในหน้าที่การงานของอาจารย์ป๋วย นับว่าเป็นหนังสือภาพชีวิตที่สมบูรณ์ที่สุดเล่มหนึ่ง ที่สมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ได้ตั้งใจจัดทำขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อเป็นหนังสือที่ระลึกในงาน ๗๒ ปีอาจารย์ป๋วย

สุจิตรา อุตมวาทิน และพูนสุข ปรีวัตรวรวิมล. สารสัง-
 เขปผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์
 และผลงานของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับท่าน. กรุงเทพฯ:
 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 จัดพิมพ์โดยความร่วมมือของห้องสมุดคณะเศรษฐ-
 ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิ
 ไกมลคีมีทอง, ๒๕๓๑.

รวบรวมรายชื่อผลงานของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์
 และผลงานของผู้อื่นที่เขียนเกี่ยวกับท่าน ทั้งที่เป็นเอกสาร
 ตีพิมพ์และเอกสารไม่ตีพิมพ์ ทั้งภาษาไทยและภาษา
 อังกฤษ ตลอดจนสิ่งที่อยู่ในรูปของสื่อ เช่น เทปบันทึก
 เสียง วิดิทัศน์ พร้อมสารสังเขป โดยจัดเรียงผลงาน
 ต่าง ๆ ดังกล่าวตามเนื้อหา ซึ่งแบ่งออกเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ
 ได้ ๘ หัวข้อ คือ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ว่าด้วยเรื่องเสรีไทย
 รางวัลแม็กไซไซ ธนาคารแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่หลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
 ที่ลอนดอน การเยือนประเทศไทยหลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
 คำอวยพรและคำสดุดี, เศรษฐศาสตร์ ว่าด้วยเรื่อง การ
 คลัง การเงินและการธนาคาร การพัฒนาชนบท การ
 พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาทางเศรษฐศาสตร์
 นักเศรษฐศาสตร์ประชากร ภาวะเศรษฐกิจ เศรษฐกิจ
 การเกษตร เศรษฐกิจระหว่างประเทศ เศรษฐศาสตร์
 สาธารณูปโภค และเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, การเมือง
 และการปกครอง, การศึกษา, ศาสนาและจริยธรรม,
 คำไว้อาลัย, สุนทรพจน์, และเบ็ดเตล็ด แต่ละหัวเรื่อง
 แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ผลงานของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์
 และผลงานของผู้อื่น นอกจากนั้นยังมีภาคผนวกว่าด้วย
 จดหมายและหนังสือราชการที่ ดร.ป๋วยติดต่อกับผู้อื่น
 และที่ผู้อื่นติดต่อกับท่าน

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. การพัฒนาชนบทไทย (กำหนด
 ออก มิถุนายน ๒๕๓๑)

เป็นตำราประกอบการเรียนวิชา การพัฒนาชนบท
 ไทย ที่ผู้เขียนได้ค้นคว้าเรียบเรียงจากหนังสือและเอกสาร
 ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท และมีเรื่องราวเกี่ยวกับ
 กับโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองที่อาจารย์ป๋วย
 เป็นผู้ก่อตั้งโครงการร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล และ
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ วิภลย์ พงศ์พนิตตานนท์,
 อาจารย์ป๋วยกับธรรมศาสตร์. (อยู่ระหว่างการ
 จัดทำ)

สุรัสวดี หุ่นพยนต์. ผลการดำเนินงานของ สบอ. ในรอบ
 ๒๐ ปี. กรุงเทพฯ: สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (อยู่ระหว่างการจัดทำ)

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์. สาม
 ทศวรรษของการพัฒนามนุษย์ สังคมและเศรษฐกิจ
 ไทย. (อยู่ระหว่างการจัดทำ)

ป๋วย อึ๊งภากรณ์. ศาสนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ:
 มูลนิธิไกมลคีมีทอง, กรกฎาคม ๒๕๓๐. ๒๕๒
 หน้า, ๔๐ บาท.

รวมบทความของ อ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่เกี่ยวกับ
 เรื่องศาสนธรรมและการพัฒนา เป็นหนังสือที่สะท้อน
 แนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่อิงกับศาสนธรรมของ
 อ.ป๋วย และทำให้เห็นถึงความคิดอันก่อปรด้วยสติปัญญา
 ความแน่วแน่ในหลักสันติประชาธรรม ความเป็นผู้ใฝ่สัน-
 โดษ ถือความซื่อสัตย์สุจริตและรักความยุติธรรมอย่าง
 ไม่คลอนแคลนของ อ.ป๋วย ด้วย

สุรพล เย็นอุรา ๑๒ ปี ๒ เดือน ๔ วัน ในตำแหน่งผู้ว่าการ
รพท. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโกลคิมทอง, พุทธจ
ิกายน ๒๕๓๐. ๑๙๐ หน้า, ๒๘ บาท.

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานของชีวิตข้าราชการ
ของ อ.ป๋วย อึ้งภากรณ์ นั้น นับว่าธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นสถานที่ที่ อ.ป๋วย รักราชการยาวนานที่สุด และ
เรื่องราวในส่วนนี้ดูเหมือนจะยังไม่มีการถ่ายทอดเล่าสู่
กันฟังโดยตรง คุณสุรพล เย็นอุรา เป็นผู้หนึ่งที่ทำงาน
ใกล้ชิดกับ อ.ป๋วย มาตลอดระยะเวลาดังกล่าว จึงได้นำ
ข้อเขียนของตนเองที่เคยเขียนถึง อ.ป๋วย ในโอกาสต่าง ๆ
รวบรวมขึ้นมา พร้อมทั้งเขียนเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ขึ้น
ด้วยลีลาภาษาอันชวนติดตามอ่าน

คิดถึงคนไกลบ้าน...ป๋วย อึ้งภากรณ์. กรุงเทพฯ: มุลนิธิ
โกลคิมทอง, มีนาคม ๒๕๓๑. ๔๕๐ หน้า,
ปรึฟ ๗๒ บาท, ปอนด์ ๙๕ บาท

รวมข้อเขียนของบุคคลต่าง ๆ ทั้งจากผู้ที่เคยทำ
งานกับ อ.ป๋วย ลูกศิษย์ และผู้ที่มีความรักนับถือในตัว
อ.ป๋วย รวมทั้งบุคคลที่รู้จัก อ.ป๋วย แม้จะไม่ใกล้ชิดก็ตาม
ด้วย หนังสือเล่มนี้จึงเป็นเหมือนการให้ภาพ อ.ป๋วย
ที่ค่อย ๆ ประติดปะต่อเข้ามาจากบุคคลต่าง ๆ จนได้ภาพ
สมบูรณ์เมื่ออ่านจบเล่ม อีกทั้งเป็นข้อเขียนที่อ่านง่าย
แต่ได้ภาพอย่างชัดเจน

อรศรี งามวิทยาพงศ์. ป๋วยกับคนหนุ่มสาว. กรุงเทพฯ:
มุลนิธิโกลคิมทอง. (กำหนดออก พฤษภาคม
๒๕๓๑).

เนื้อหาเกี่ยวกับความคิดของ อ.ป๋วย ต่อคนหนุ่ม-
สาว ทศนะที่มองการณ์ไกลในการสร้างคนและการเป็น
แรงบันดาลใจให้แก่คนหนุ่มสาวในแง่ของคุณธรรม
ความดี และความซื่อสัตย์ รวมถึงทำวิธีการทำงานกับ
บุคคลต่าง ๆ และกล่าวถึง อ.ป๋วย กับช่วงเหตุการณ์

๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ทวี หมื่นนิกร บรรณาธิการ ป๋วยเปิดอก
(กำหนดออก พฤษภาคม ๒๕๓๑)

รวมข้อเขียนของ อ.ป๋วย ที่เขียนชี้แจงหรือเปิดใจ
ถึงเหตุผลเบื้องหลังการตัดสินใจเลือกกระทำการอย่าง
ใดอย่างหนึ่ง ในกรณีต่าง ๆ นับแต่ครั้งที่ เป็นเสรีไทย
โดดร่มเข้ามาเมืองไทย จนถึงการนิรจาจากเมืองไทยไป
เมื่อครั้ง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งมีหลายส่วนด้วยกันที่ยัง
ไม่เคยนำมาเปิดเผย

รายการสินค้าที่ระลึก '๗๒ ปีอาจารย์ป่วย'

สินค้าที่ระลึกจำหน่ายที่ร้านสหกรณ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำกัด และรายได้
จากการจำหน่ายของที่ระลึกนี้ จะมอบให้ "กองทุน ๗๒ ปี อาจารย์ป่วย"

		ราคาขาย
๑. พวงกุญแจ	ราคาพวงละ	๑๕ บาท
๒. กล่องใส่ปากกาดินสอดั่งโต๊ะ	ราคาใบละ	๒๕ บาท
๓. เข็มติดเสื้อลายเซ็นต์ อ.ป่วย	ราคาอันละ	๒๕ บาท
๔. กล่องกระดาษไนต์	ราคากล่องละ	๒๗ บาท
๕. สมุดจดหมายพร้อมซอง	ราคาชุดละ	๒๙ บาท
๖. ไดอารี่	ราคาเล่มละ	๓๘ บาท
๗. แก้วชุด ๔ ใบ	ราคาชุดละ	๗๒ บาท
๘. เสื้อมีปกมี ๓ ขนาด M,L,XL	ราคาตัวละ	๑๒๐ บาท
เสื้อคอกลม M,L,XL	ราคาตัวละ	๘๕ บาท
๙. กรอบรูปนาฬิกา ๒ แบบ	ราคารูปละ	๖๕๐ บาท

(กรอบรูปนาฬิกา สั่งล่วงหน้า ๑ สัปดาห์)

ร้านสหกรณ์ธรรมศาสตร์ โทร. ๒๒๑-๔๑๑๙, ๒๒๑-๕๘๘๓

หรือ ๒๒๑-๖๑๗๑ X ๔๒๓๐

*กำหนดการจัดงาน ๗๒ ปี อาจารย์ป่วย

เสาร์ที่ ๕ มีนาคม ๒๕๓๓		๙.๒๐ น.	- รายการอ่านบทกวีสดุดี อาจารย์ป่วย จัดโดยฝ่ายการ นักศึกษา มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์
สถานที่ ห้องคอนเวนชั่น โรงแรมแอมบาสซาเดอร์	การอภิปรายภายนอก มหาวิทยาลัย เรื่อง “เหลียวหลัง แลหน้า ปัญหาเศรษฐกิจ การเมืองไทย”	๙.๔๕ - ๑๑.๐๐ น.	- ปาฐกถาธรรม เรื่อง “เศรษฐกิจ- ศาสตร์แนวพุทธ” โดย พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)
เวลา ๑๔.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.	ดร. ไพจิตร เอื้อทวีกุล ดร. สมบัติ จันทรวงศ์ ดร. สมเกียรติ อ่อนวิมล คุณสถาพร กวิตานนท์	๑๑.๐๐ - ๑๑.๓๐ น.	- รายการสไลด์มัลติวิชชั่น เรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวังจาก ครรภ์ถึงเชิงตะกอน”
ผู้ร่วมอภิปราย	คุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์	ภาคบ่าย ๑๖.๓๐ - ๑๗.๐๐ น.	- สไลด์มัลติวิชชั่น เรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิต”
ผู้ดำเนินรายการ	คุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์	๑๗.๐๐ - ๒๐.๐๐ น.	- การสนทนาทางวิชาการ เรื่อง “สามทศวรรษของการ พัฒนามนุษย์ สังคม และ เศรษฐกิจไทย”
บัตร ราคา ๕๐๐.- บาท รวมค่าเอกสาร และอาหารว่าง น้ำชา - กาแฟ			ศ. นพ. ประเวศ วะสี ศ. ดร. อัมมาร สยามวาลา รศ. มรว. อดิน รพีพัฒน์ ศ. เสน่ห์ จามริก อ. สุลักษณ์ ศิวลักษณ์
พุธที่ ๗ มีนาคม ๒๕๓๓			
หอศิลปวัฒนธรรม (หอประชุมเล็ก)			
ภาคเช้า ๗.๓๐ - ๘.๓๐ น.	- พิธีถวายสังฆทานแด่พระสงฆ์ ๑๐ รูป		
๙.๐๐ น.	- อธิกรณบดักกล่าวรำลึกถึง อาจารย์ป่วย		
๙.๑๕ น.	- พิธีมอบรางวัลชนะเลิศ ประกวดเรียงความและตอบ ปัญหาเศรษฐกิจศาสตร์ระดับ มัธยมปลาย		

*กำหนดการจัดงานนี้ได้จัดทำล่วงหน้าก่อนงาน ๑ เดือน บางรายการอาจเปลี่ยนแปลง
โปรดดูรายการที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์พิมพ์แจกต่างหากเพิ่มเติมด้วย

หอประชุมใหญ่

- ๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. - นิทรรศการประวัติและผลงานอาจารย์ป่วย
- การออกร้านจำหน่ายหนังสือและของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองต่าง ๆ

พฤษภที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๓๓

หอประชุมใหญ่

- ๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. - นิทรรศการประวัติและผลงานอาจารย์ป่วย
- ๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. - การออกร้านจำหน่ายหนังสือและของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองต่าง ๆ

หอประชุมเล็ก ท่าพระจันทร์

- ๑๖.๓๐ น. สไลด์มัลติวิชชั่นเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิตฯ”
- ๑๗.๐๐ น. ลำตัดข้างเผือก
- ๑๘.๐๐ น. อีสานพาแลง
- ๑๙.๐๐ น. วิศวกรรมศาสตร์

ศุกร์ที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๓๓

หอประชุมใหญ่

- ๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. - นิทรรศการประวัติและผลงานอาจารย์ป่วย
- ๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. - การออกร้านจำหน่ายหนังสือและของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองต่าง ๆ

หอประชุมเล็ก ท่าพระจันทร์

- ๑๖.๓๐ น. สไลด์มัลติวิชชั่นเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิตฯ”
- ๑๗.๐๐ น. สไลด์และแพชั่นโชว์ “ผ้าไทในอุษาคเนย์” โดย ผ่าทอง ทองเจือ และวิที พาณิชพันธ์

เสาร์ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๓๓

หอประชุมใหญ่

- ๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. - การออกร้านจำหน่ายหนังสือและของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองต่าง ๆ

หอประชุมเล็ก ท่าพระจันทร์

- ๑๖.๓๐ น. สไลด์มัลติวิชชั่นเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิตฯ”
- ๑๗.๐๐ น. ภาพยนตร์ “พระเจ้าช้างเผือก”
- ๑๘.๐๐ น. ภาพยนตร์ “พลอยทะเล”

อาทิตย์ที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๓๓

หอประชุมใหญ่

- ๑๗.๐๐ - ๑๙.๐๐ น. - การแสดงดนตรี การละเล่นพื้นบ้านไทยและการแสดงต่าง ๆ

- ๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. - การออกร้านจำหน่ายหนังสือและของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองต่าง ๆ

หอประชุมเล็ก

- ๑๖.๓๐ น. สไลด์มัลติวิชชั่นเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิตฯ”
- ๑๗.๐๐ น. แชววาที โดย ทีมเวทีวาที
- ๑๘.๐๐ น. ภาพยนตร์ “หลังคาแดง”

เสาร์ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๓๑ “งานฉลองอนุสาวรีย์ ๗๒ ปี
อาจารย์ป๋วย ที่ศูนย์รังสิต”

สถานที่ มธ. ศูนย์รังสิต

- ๑๔.๐๐ น. - นำชม มธ.ศูนย์รังสิต โดย
มัคคุเทศก์พิเศษ
- งานออกร้านจำหน่ายสินค้า
ราคาถูก
- ๑๖.๐๐ น. - ดนตรีไทย “รักทุ่งมุ้ง
ธรรมศาสตร์รังสิต”
โดย ชุมนุมดนตรีไทย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๑๖.๓๐ น. - พิธีเปิดอนุสาวรีย์
อาจารย์ป๋วย
โดย ฯพณฯ สัณญา ธรรม-
ศักดิ์
- ๑๘.๐๐ น. - ดนตรีสากลบรรเลงระหว่าง
รับประทานอาหารเย็นร่วมกัน
- ๑๙.๐๐ น. - พิธีเปิดงานสังสรรค์และแจก
รางวัลผู้มาร่วมงาน
- ๒๐.๐๐ - ๒๐.๔๐ น. - ฟ้อนเทียน, ระบายกลองยาว
ฯลฯ
- ๒๐.๔๐ - ๒๑.๐๐ - ละคร “นายเข้ม เย็นยิ่ง”
- ๒๑.๐๐ น. - ปิดงาน

หมายเหตุ ผู้ที่จะไปร่วมงานที่ศูนย์รังสิต คณะกรรมการจัดงานฯ
จะอำนวยความสะดวกในเรื่องพาหนะการเดินทาง โดยจะจัดรถ-
มล์ บริการรับ - ส่ง ระหว่าง มธ. ท่าพระจันทร์ - อนุสาวรีย์-
ชัยสมรภูมิ - ศูนย์รังสิต ตั้งแต่เวลา ๑๒.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. โดยจะ
วิ่งออกทุก ๆ ครึ่งชั่วโมง

ด้วยระลึกถึงคุณงามความดี
ของท่านอาจารย์ป๋วย

เจริญ ศรีสมบูรณานนท์

วรรณ ศรีสมบูรณานนท์

 ธนาคารกรุงเทพ จำกัด
เพื่อนคู่คิดมิตรคู่บ้าน

 ธนาคารสีกสิกรไทย
บริการทุกระดับประทับใจ

 ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
THE SIAM COMMERCIAL BANK, LTD.
ธนาคารไทยแห่งแรก
มั่นคงด้วยรากฐาน บริการด้วยน้ำใจ

SINGER ซิงเกอร์
ความสุขทุกสิ่งเป็นจริงที่ ซิงเกอร์

TOYOTA
โตโยต้า ปังจัยที่ห้าของคุณ

 บริษัท วิริยะประกันภัย จำกัด

บริษัท สุรามหาราษฎร จำกัด (มหาชน)

โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง

ธนาคารกรุงเทพ

ธนาคารทหารไทย

รับใช้ประชาชน

ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด

บริการเพื่อปวงชน เปี่ยมล้นด้วยหัวใจ

บริษัท ดีเค อุตสาหกรรม จำกัด

CX3

เพื่อร่วมทาง

บริษัท สินสุรีย จำกัด

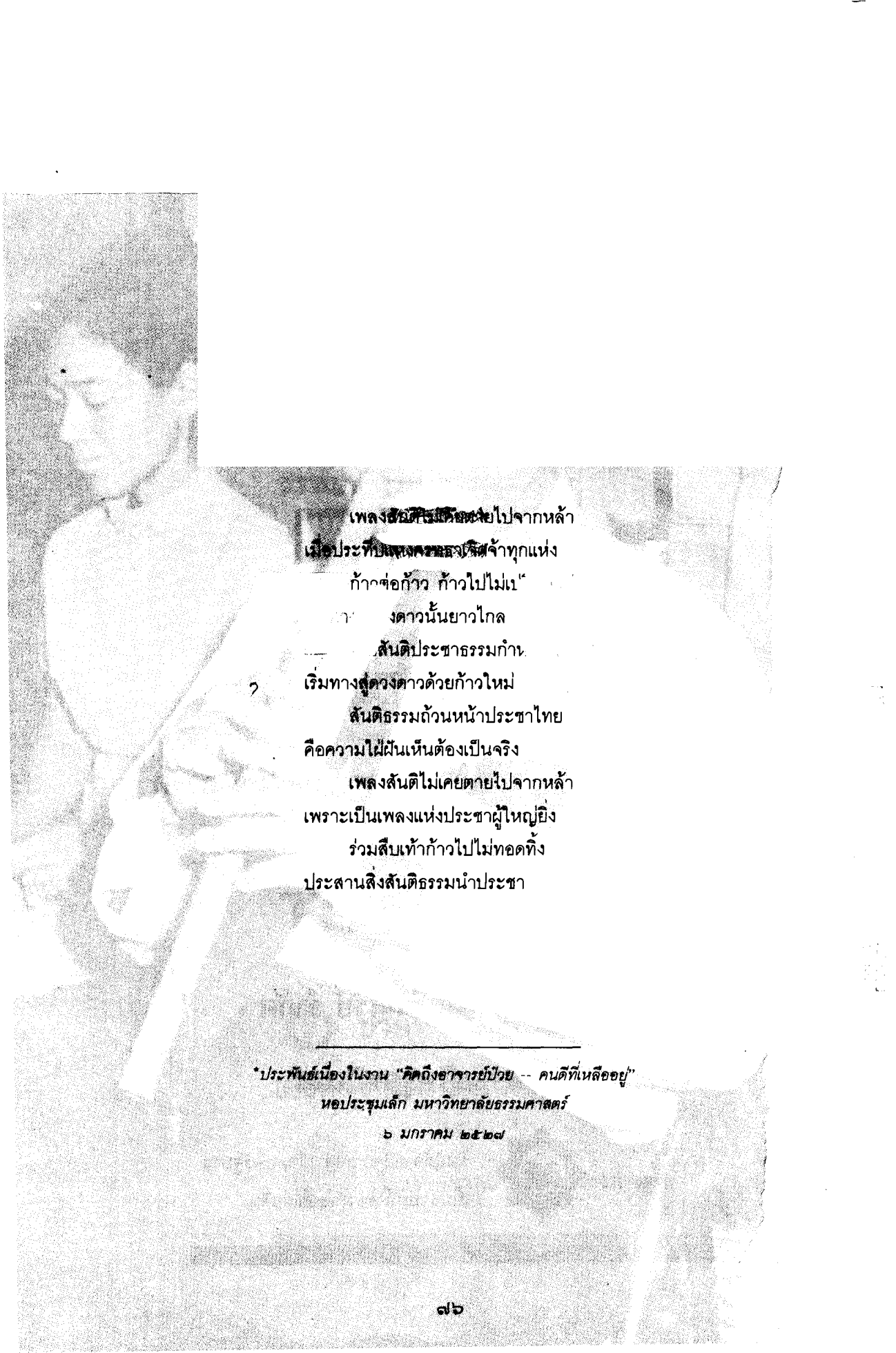
กลุ่มบริษัทสุราก็ภัย

รายได้จากกิจการสลากกินแบ่งรัฐบาล

เป็นส่วนหนึ่งของรายได้แผ่นดิน

เพลงสันติไม่เคยหายไปจากหล้า
เมื่อประทีปแห่งธรรมรังสีเจ้าทุกแห่ง
ก้าวช้อก้าว ก้าวไปไม่เ
ดาวนั้นยาวไกล
สันติประชาธรรมก่า
เริ่มทางสู่ดวงดาวด้วยก้าวใหม่
สันติธรรมถ้วนหน้าประชาไทย
คือความไฝ่ฝันเห็นต้องเป็นจริง
เพลงสันติไม่เคยหายไปจากหล้า
เพราะเป็นเพลงแห่งประชาผู้ใหญ่ยิ่ง
ร่วมสืบเท้าก้าวไปไม่ทอดทิ้ง
ประสานสิ่งสันติธรรมนำประชา

*ประพันธ์เนื่องในงาน "คิดถึงอาจารย์ป๋วย -- คนดีที่เหลืออยู่"

หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๖ มกราคม ๒๕๒๗